ОЛЕНА ЗАХАРЧЕНКО

СІМ ВОРІТ

ЧАСТИНА І. ПАРАД ГЕРОЇВ

ЛІКАР: ЛЮДИНА, РИБА-ТАРАНЬ

Ритмічні наші удари долонями – для тебе, Сфінксе. Ми співаємо тобі, Сфінксе. Ми хвалимо тебе, Сфінксе, з вечора до самого ранку.

Тільки не чує Сфінкс нас, бо помер Сфінкс, о, Сфінкс помер, величний звір. Сфінкс упав на пагорбах, крила свої склавши, впав Сфінкс.

Не ридав ніхто за Сфінксом, бо не було кому за Сфінксом ридати – пережив Сфінкс свою пам'ять, пережив Сфінкс.

І похований був Сфінкс там, де здох – на київських пагорбах, спочив Сфінкс, і ми його закопали.

Як вийшли ми, лопати свої тримаючи на плечах наших, несучи лопати свої на плечах своїх до автомобіля мого, яким привезли ми Сфінкса, бо здох Сфінкс, старий Сфінкс був, всохся Сфінкс. І як вийшли ми, йдучи сумні до автомобіля мого, то побачив я сім брам, і зрозумів я, що не дарма так сталося.

Сказав я напарникам своїм, їм обом сказав я:

"Бачите ці брами? Бачите їх?"

І сказали мені напарники, сказали мені вони:

"Бачимо ми ці брами. Це гаражі".

Так відповіли мені напарники мої, бо були мої напарники темного і куцого розуму, темного і куцого розуму напарники мої були, але інших у мене не було.

І сказав я собі, сам собі сказав:

"Як же таке може бути, що це гаражі? Не може бути такого, що це гаражі, бо не влізе ніяка машина у ці ворота, – сказав я сам собі. – А навіщо гаражу такі ворота, що в них машина не влазить? – сказав я собі. – Якщо в гаражі двері є, то в них мусить хтось заїздити, якщо гараж це справді. А перед цими брамами трава росте – велика трава росте перед цими воротами, і не їздять тут машини".

Пройшов я відстань до брам, і став я перед брамами, і стояв я, і дивився на брами ті, відчуваючи сум'яття в серці, і сльози в серці моїм були, і нерозуміння в серці моїм було, і злість була в серці.

Став я згадувати думки свої старі, і слова свої старі, і віками невживані слова став згадувати я, і ворушив я слова в душі своїй, як похоронні вінки на міському смітнику, ворушив я їх.

І дістав я маркер із кишені моєї, і написав я на одній із брам: "Із високих небес до глибоких глибин думки послала Богиня, з високих небес до темних глибин думки повернула Інанна... – написав я маркером на першій брамі. – Покинула небо, покинула землю, в темінь, у світ мертвих іде... " – написав я на брамі.

Помилувався я написом на першій брамі, і подумав я, що не довго йому тут бути, але не став я змінювати нічого в написі своєму, бо були то перші рядки гімну давнього, і знав я, що мусили вони тут бути.

Тоді побачив я, що світлим уже небо над нами стало і що люди пішли на роботи свої, і у маршрутки свої, і у трамваї свої, і йшли вони заклопотані, і ніхто не читав того, що я на брамі написав, і зрадів я. Зрадів я, бо не для них було оте, написане на брамі.

Пішов я до напарників своїх, і побачив я, що стали блідими їхні лиця, і тремтіли їхні руки, і ноги їхні в колінах тремтіли від страху. І сказали мені вони, напарники мої мені сказали:

"Де ти лазив? – сказали вони мені. – Де тебе носило? – сказали вони мені. – Ти хочеш, щоб нас люди побачили?"

Подумав я, що правду кажуть напарники, бо не варто людям бачити їх, хай люди йдуть у свої маршрутки спокійно, і не тремтять хай ноги їхні, бо починають вони кричати страшно, страшно кричати починають вони і руками махати, як бачать напарників моїх.

І зрозумів я, що винен перед напарниками своїми.

Закрив я їх у кузові автомобіля свого, в кузові їх закрив я, де нещодавно лежала мертва плоть Сфінкса, нашого звіра великого, що вночі подох, склавши крила свої на київських пагорбах.

Сів я за кермо, і завів я мотора свого, міцного, старого бензинового мотора завів, і став їхати.

Подумав я, проїхавши відстань, що не можна бути нам на великих вулицях, де ті маршрутки, на які люди поспішали, і трамваї, на які люди йшли, бо занадто багато їх там, маршруток і людей, і почують голоси їхні і стук сердець їхніх мої напарники, і не зможуть всидіти в моєму автомобілі, і тяжка година настане і мені, і людям, і тим маршруткам, у яких вони їдуть.

Повернув я автомобіля свого ліворуч і праворуч, і побачив парк, і проїхав парком, між дерев тонких, хворих міських дерев, проїхав парком відстань невеличку я, і повернув знову ліворуч і праворуч, та опинився я перед огорожею, і не зміг їхати далі.

І злість бухнула мені в голову, чорна злість бухнула, і небо стало страшного червоного кольору, і смерч покотився просторами Африки, і смерч той відчув я.

Поїхав я знову дворами, і проїхав відстань, і побачив я сім брам. І надпис маркером на першій із них казав мені, що Інанна спускається до підземного царства. І люди йшли повз надпис той, і ніхто не бачив його, ніхто не читав його, бо всі люди були невчені, а я написав шумерським письмом.

І повернув я навпаки: ліворуч і праворуч повернув я.

Їхав я відстань знову, керуючи автомобілем, крутив кермо я, і минав я в дворах дитячі гойдалки, схожі на крокодилів, дерев’яні гойдалки з крокодилячими зубами й очима, простенькі гойдалки, пофарбовані в зелене, і знав я, що смерч іде просторами Африки.

І напарники мої стогнали в кузові, дихаючи запахом здохлого сфінкса, птаха нашого великого, якого ми тільки оце поховали в старому урочищі, де мали спочивати такі, як він, старі потвори. Потвори старі, що на старість впали в маразм і рахували, скільки їм сардельок принесеш і скільки в тих сарделька молекул бензолу.

І вивернув я з глухого кута, і поїхав назад повз гойдалки дитячі у вигляді крокодилів, повз гойдалки поїхав я і повз деревця, під вікнами насаджені, повз танцмайданчики згорілі їхали ми, і проїхали ми відстань, і побачив я закритий ларьочок між машин, яких було багато в цих дворах, і подумав я, що десь уже цей ларьочок бачив я.

І думка не встигла полишити мою голову, коли знову я побачив сім брам, напис шумерською грамотою про Інанну, яка спускається до мертвих, для тих, хто розуміє, написаний.

Тепер уже ні ліворуч, ні праворуч не звертаючи кермо своє, прямо поїхав я, і знов бачив парк, і проїхав відстань, і минув той парк, і худі хворі дерева минув я, минули ми своїм автомобілем, де в кузові сиділи мої напарники і боялися.

І не довго ми їхали, не довго ми їхали тепер, і бачив я вулицю, вулицю побачив я, на яку слід повернути, щоб виїхати з дворів і поїхати далі, невеликими вулицями, де нема людей багато, щоб запах і тріск суглобів їхніх не почули напарники мої. І мали б ми вже виїхати, зовсім виїхати і поїхати собі, але зупинив я автомобіль свій, натиснувши гальмо педальне своє.

Спинив я автомобіль, бо побачив я невеличку будочку. І було на ній написано "Прийом вторсировини" – було написано на зеленій будці. І побачив я перед будкою три стільці, три стільці зі смітника стояли перед будкою, три стільці з м’якими сидіннями побачив я. І на двох стільцях, старих потертих стільцях зі смітника, сиділи два бомжі. Два брудні бомжі сиділи, чекаючи.

Впізнав я одного з бомжів, бо знав я його добре – бо не бомж то був, а бог Енкі. Бо давній бог Енкі, мудрий і могутній бог Енкі, сидів бомжем перед будкою "Прийом вторсировини" і тримав картату торбу в руках своїх.

Тоді сточив я назад і поїхав задом, знов минувши парк, де хворі дерева жили, і, минувши сім брам знову, спинився і побачив, що лице моє стало блідим і руки тремтять від страху, бо не міг бог Енкі сидіти тут просто так.

Тоді відкрив я двері і покликав дівчину, що йшла собі кудись.

Сказав я дівчині:

"Слухай! еее... – сказав я їй, – поможи-но мені вибратися з цього проклятого Отрадного, чуєш? Я тебе за це до метро підкину! Тільки щоб не по бульвару, бо там пробки, а мені немає часу", – сказав я дівчині з очима чорними і високим білим чолом.

"Та не бійся, – сказав я їй, – я тебе різать часу не маю, бо на роботу спішу. Вчора в гості заїхав – а вибратись і не можу".

Так сказав я дівчині з безсоромними вустами.

І засміялася вона, покліпала очима блудниці, і сіла вона в мій "пиріжок", вигинаючись безсоромно, і сміялася вона дзвінким сміхом, всідаючись. Всівшись, сказала вона:

"А я студентка! – сказала вона мені. – Я в Могилянці вчуся. Я тут теж ночувала в знайомої. Подружки моєї".

"Ага, – мовив я дівчині з чорним волоссям. – Так куди їхати?"

Стала вона казати мені, де ліворуч, де праворуч, і проїхали ми дві школи, й один стадіон проминули ми, і виїхали на маленьку вулицю, на маленьку вулицю, якою можна пробратися до метро.

І розказала вона мені, як її звати (а звати її було Юлею). І розказала, як звати її подружку (а подружку звати Маринка Чех).

Проїхали ми відстань, і висадив я біля метро

Прощалася зі мною вона і питала мене, як звати, але не сказав я їй ні як мене звати, ні навіть свого тутешнього імені не сказав їй, бо не треба їй, студентці з такими очима, нічого знати.

Напарники мої тремтіли в кузові, і мліли в кузові, і шкребли залізо кузова, бо чули людину, і капала слинка в них, і піт капав із них, бо чули вони її голос аж її смак відчували, але й боялися її, бо вони такі, напарники мої в Києві, але інших у мене тут нема.

З роботи мені на мобілку дзвонили, бо я маю мобілку і я роботу маю, бо я як людина маю вигляд, як людина ходжу і балакаю з людьми – як Кирило Мефодієвич, лікар.

МАРИНА ЧЕХ: СТУДЕНТКА

"У чужому місті, як у чужому тілі", – подумала студентка Марина, хоча їй хотілося думати не про чуже місто, а про того хлопця, з квартири якого оце щойно вибігла, розтріпана і зла.

Квартира хлопця – хтозна-де, на якійсь далекій околиці, принаймні Марина раніше ніколи в цьому районі не бувала.

Марина взагалі мало де в Києві бувала.

Марина тут живе всього два місяці.

І їй тут погано.

"І просто ж сиділи... – подумала ще... – Ну навіть нічого не пили..."

Тобто пили чай. А він жалівся на свою депресію, оцю постійну осінню хандру, що нападає на людей, але він був хлопець нетерплячий, егоїстичний, тому казав "депресія". І ще багато чого казав, ну як люблять хлопці дівчатам жалітися. Казав: "Така запара, і всі мене кинули, жодного друга не лишилося, я навіть пива не пив уже два місяці, бо тупо нема з ким". Так казав, а вона слухала і кивала головою – так, як дівчата подібні речі слухають.

Ясно, що він перебільшував, хотів, щоб їй шкода стало, а вона розуміла, що він хоче, і шкодувала, але не настільки щиро, як йому хотілося б.

Тут Марина плюнула собі під ноги від злості і підфутболила каштан носком туфельки.

Осінь це.

Київ.

Хворі, руді каштанові дерева. Блискучі, лаковані каштани на асфальті – хочеться назбирати їх собі цілу торбу, тільки що з ними робити вдома?

Марина глибоко вдихнула холодне повітря.

Дурень!

Поїхала до нього, бо конспектів обіцяв цілу купу, бо він уже другий рік у магістратурі, в Києво-Могиляській академії, він і те знає і се знає, і ще в нього з інтернету повно інформації нарито, на флешку скине, казав. Поїхала, а що?

Марина просунула руку, протислася пальцями в рукав куртки і обсмикала порвану блузку.

Сиділи, чай пили.

Сиділи як люди.

І тут, раптом – в очі їй втупився, як сам не свій, зблід, змертвів, повітря так вдихає, як тоне, з-за столу встав – чашка дзенькнула,

тенькнула, впала. До Марини ступив, як сновида, як обморочений, Марину – хап!

Вона ще один каштан підфутболила, полетів ой-йо як далеко, подивилася праворуч-ліворуч і зрозуміла, що пішла не туди і заблукала.

Район цей називався Воскресенка. Хрущовки-хрущовки... Дерева. Трамвай їде. Квадратний, як коробка, кутастий. Скрипить колесами... Ай-яй-яй... Де вони їх такі старі беруть, ті трамваї? Як ті трамваї їздять, не розваляться?

Заблудилася...

Вони тоді йшли – з цим хлопом, він її вів до себе – трамваїв не було.

Вони йшли – були великі супермаркети.

Вони від маршрутки йшли.

Добре, що там, у нього, хоч не роззувалася!

Як тепер вибратися з цієї, як там її?

Воскресенки.

Лівий берег. Київ.

Біля ларьочка стояв алкоголік і нюхав пластиковий стаканчик. За ларьочком починалося чи то трамвайне депо чи то що таке – трамваї стояли порожні. Такі кутасті, старі, квадратні, фарбовані в жовте і червоне, обмальовані негарними графіті.

Депо.

Кудись же вони звідси їдуть. Може, до метро?

"Вибачте, – звернулася до бомжа, що рився в смітнику, – ви не скажете..."

"Інанно! – перебив її бомж, обернувшись. – А ти що тут робиш?"

Марина подумала нерозбірливе і зле слово.

"Енкі! – сказала, бо це був її добрий знайомий, бродячий древній шумерський бог Енкі. – Я ж просила сто разів – ніякої "Інанни" на вулиці!"

Енкі був розумний дід, добрий дід, тільки трохи... ну як то – шумерський бог. Маринiного хлопця він, наприклад, називав Гільгамешом. Спробуй вимови!

Артура називав Енкіду.

Заскрипіло, загриміло – трамвай із депо поліз.

"Ага, – сказав Енкі, – то це чемна дівчина Марина Чех гуляють Києвом? Чемна дівчина плакала, і в неї розмазана помада?"

"І що?"

"Витрись".

Хустинки в нього чистенькі. Він узагалі не бомж, він – шумерський бог.

"Що вчора робила?" – спитав Енкі, аби що спитати, бо трамвай хитало дуже, і Марина вже сильно поблідла, її захитує в транспорті,

дуже незручно – до батьків їздити треба аж 300 з гаком кілометрів маршруткою. Зі Львова ближче було. Але Львів закінчився бакалавром, а магістерський диплом їй потрібен був київський. Так казала. А може, просто через те, що її хлопець пішов сюди – то і вона за ним.

"Були в Артура", – відповіла Марина, аби відповісти – її вже починало нудити.

"З ким?" – запитав Енкі, аби спитати.

"З Олегом. І Юля була".

"Юля?"

Олег – то був її хлопець. Артур – Олегів товариш, сусід зі Львова, а Юля – Маринина однокласниця й одногрупниця, у Львові і тут теж.

"А що"... – подумала Марина, згадавши Юлю і уявивши, що б та їй відповіла, якби розказати, як вона оце сьогодні, в цього придурка з його чаєм... Юля би сказала: "Та капець, яка пристрасть! Прямо дах зірвало хлопцю".

Подумавши так, розсердилася.

І нудити перестало, від злості.

"Юля, Юля... – бурчав тимчасом Енкі. – Часто – Юля".

"Вони – пара".

"Хто?"

"Юля й Артур".

"Давно?"

"З літа".

"Ти?"

"Що?"

"Помогла їм".

"Ну... я подумала – так буде всім краще. Олегу. Щоб усі ми разом тепер. Щоб я не ходила до Юлі, а він не валандався хтозна-де. Він із Артуром – дуже... прямо дивно, як вони... дружать".

"Так?" – перепитав Енкі. Побурчав, як ведмідь, черевом. Посовався на сидінні.

Люди дивилися на них – студентка магістратури і бомж. Вони ж не знали, що він не бомж.

"Живуть?"

"Ні. Вона – у Ворзелі, в гуртожитку. Він – на Подолі. Батьки йому купили квартиру".

Марина зі своїм хлопцем уже аж два місяці жила. Від самого першого вересня. Від самого початку життя в Києві.

"Довго ще?" – спитала про дорогу.

Енкі сказав.

Рипів трамвай.

Дорога взагалі довга-довга, коли вперше їдеш, коли Марина вперше їхала від метро "Берестейська" трамваєм до їхньої квартири з Олегом, то їй здавалося – проминула цілу вічність брудних дворів, закинутих заводів, будок із гральними автоматами, плакатів, реклами і покривлених тротуарів із калюжами.

Тепер – нічого, звикла щодня. Всього якихось 15 хвилин.

"Метро, – сказав Енкі. – Виходимо".

Вони вийшли і спустились по оббитих, вищерблених сходинах штовхатись у підземному переході, між брудних, темних стін, слабенького освітлення, запаху могили.

Продавали яскраві салатові шматяні квіти на могильні вінки, тапки, шкарпетки і журнали.

"Енкі, – спитала Марина, задивившись на обкладинку журналу і спинившись, –слухай... Інанна – вона в шумерів богиня чого?"

"Казав".

"Сходу сонця там… родючості…. Слухай, а хіба пристрасть… ну… плотське кохання... воно не те… не її?.. ну… якщо за логікою, якщо родючість…"

"А що сталося?"

"Та нічого".

Пішли далі. Метром ще їхати довго. Через пів-Києва.

"Ти куди зараз? До нас?" – спитала в Енкі.

"До річки. Жетон дати?" – в Енкі постійно купа тих жетонів, у смітті він їх знаходить, чи що?

Марина хотіла з ним піти до річки, тобто до Дніпра. Розвіятися, погуляти, але ж Олег там чекає. І думає щось. Дзвонив он – вона звук вимкнула.

Що би йому збрехати?

У вагоні метро стіни рекомендували найкращі курси з вивчення англійської мови, найкращих розробників і розкрутників сайту за один день, а ще – сходити до супермаркету "Космо" і купити шампунь із якоюсь новою формулою всередині.

Марина подивилася на стіни, подумала про щось: чи то про свою непристойну пригоду, чи то про богиню Інанну, а потім вже не думала, бо полізла через телефон до соціальної мережі й підвисла там, не помічаючи ні грамотних стін, ні мам із малими дітьми на руках, яким тре' було поступитися місцем.

На зупинці трамвая, як вийти з метро "Берестейська", горів синьою зіркою високий офіс "Київстару".

"Стемніло, – подумала Марина і погладила пальцями в кишені блискучий, слизький каштан. – Що ж Олегу збрехати?"

Хотілося кави.

Уявила собі теплу каву в кухлі. До кави уявилася маленька однокімнатна хрущовка, яку знайшов і винайняв для них Олег. А потім і сам Олег. Чорне стрижене волосся. Чорні очі. Смаглявий довгий ніс. Широкі плечі. Худий живіт. Червоний плетений светр із ромбами.

Можна правду розказати, але, по-перше, він піде і наб’є морду тому хлопу з Воскресенки, і повибиває йому зуби, і наробить собі проблем, а по-друге… було там щось таке… про що треба подумати, і щоб не заважали, щось – ух, класне! Секунда якась…

Приїхала маршрутка, що йде "по трамваю".

Марина стояла, хапаючись за поручень, щоб не впасти, і цілу дорогу до своєї зупинки думала, що збрехати і чи зайти зараз до магазину, чи не треба.

Краще б вона подзвонила Юлі.

У Києві "під’їзд" називають "парадноє". Марина ніяк не розуміла спочатку, що вони питають, коли питали.

У під’їзді не світилося.

Марина пройшла вздовж стіни з білими латками – де фарба пооббивана меблями, які носять по сходах. У дешевих будинках часто міняються жильці – знімачі дешевих квартир.

Марина присвітила собі мобільним, впихуючи у шпарину ключ.

У квартирі не світилося ніде.

У квартирі пахло хрущовкою, сміттям і смаженою рибою – сусіди знизу смажать.

Марина подумала, що квартира порожня, але Олег був – вона його побачила, як зазирнула в кімнату, він сидів перед вікном і дивився у двір.

Таке щось зловісне було в цій квартирі, темній і тихій, де нічого не шумить, ні брехунець, ні кулер комп’ютера, але Марина думала про себе, про те, що ж тоді було таке –мов якась деталь, відчуття, і ще думала, що збрехати.

Олег її нічого не питав, але вона сама мусила говорити, і вона стала говорити:

"О, ти чого без світла? А я з Юлею гуляла… Ми Подолом гуляли… Зайшли ще кави випили… Хочеш кави? Я зараз…"

Він мовчав.

Він дивися на неї, крізь неї, повз неї.

Вона стягнула чоботи, взула тапки з собаками і твердими підошвами, куртку знімати не стала – там рукав обірваний у блузці, хай потім.

Помила руки у ванні.

Він вийшов у коридор і спитав:

"Як Юля?"

"Та нічо…"

"Ти досі з нею була – весь час?"

Напевне, Юля йому дзвонила – вирішила Марина і вибрехалася:

"Ні. Потім я сама поїхала на Труханів. Там погуляла. В ліс зайшла – бач, рукав обдерла", – і зняла куртку.

Олег сказав:

"А".

І пішов у кімнату.

Ну й хай.

"Ти не знаєш – вона до… до… до нього поїхала?" – крикнув із кімнати, як вона вже на кухню зайшла.

На кухні робилося хтозна-що: посуд немитий, продукти між немитим посудом, книжки на підлозі, футболка на відкритій кватирці, і штора, обірвана з двох боків, висить так сумно.

Марина розсердилась і крикнула йому:

"Не ревнуй її до свого Артура!"

"Ти здуріла?" – спитав він і став у дверях кухні.

"Ця ваша дружба… Це вже занадто! Зараз я йому подзвоню і запитаю, в нього Юля чи ні!" – їй здалося, що він якось підозріло дивиться на обірваний рукав. Труханів – погана придумка, і вона бігом узяла телефон. Сердита і знервована.

Артур не брав трубки.

Поки вона дзвонила, Олег дивився на неї – так, ніби його вдарили чимось важким по голові.

Закипів чайник.

Марина пошукала, знайшла єдину чисту чашку, всипала туди розчинної кави і цукру.

"Постав", – сказав Олег.

"Чого?"

"Це ж його чашка".

Марина не витримала – лупнула чашкою об землю. Чашка розлетілася на шматки, кава… цукор…

Олег так мотнув головою назад, наче йому дихати не було чим, наче його за горло здавило, потім схопив її за руки, дивився, рвонув її, вдарив об скляні двері – двері задеренчали тоненьким склом у фігурні квіточки.

І тут задзвонила мобілка.

"Це Артур! – вирвалася Марина і хапнула мобілку. – Що?!"

"Слухай, Інанно, – сказав їй звідти Енкі, сто разів же просила його! – Ти там питала про пристрасть… Ну, пам’ятаєш?"

"Яку? Енкі, я тобі передзвоню, добре?"

"Почекай. Я зараз їду до Львова і буду "поза зоною досяжності" пару днів. Що ти мала на увазі? Що там сталося?"

"Та Енкі! Нічого не сталося. Енкі, я тобі за три дні передзвоню, добре? І розкажу. І побалакаємо, добре?"

"Марино, це не жарти. Я одразу не зрозумів, що ти питаєш. Марино, це – не жарти, кажу тобі. Що було?"

"Енкі! Ні-чо-го! – як цей старий дід не розуміє? От зараз вона стане тут перед знервованим Олегом усе розказувати. А ще шумерський бог! – Їдь спокійно, не переймайся, і передавай там привіт Енлілю і… кого там ще побачиш, у Львові! Все".

Олег дивився на неї – тут вона помітила, що в нього червоні, заплакані очі.

"Ти не знаєш?"

Що вона мусить знати? Зараз він розпитуватиме – і виявиться, що вона збрехала.

"Що? Знаю!"

"Я думав, ми поїдемо відразу".

"Куди?"

"Ну… в морг…"

І тут Марина зрозуміла, ще до того, як він сказав, – вона зрозуміла, вона вдихнула мокрого й гарячого повітря від чайника, відчуваючи горлом його, тримаючись, щоб не закричати, слухаючи, як до неї, до її вух, повільно пливуть крізь мокре гаряче повітря його слова:

"Артура ж зарізали… вночі… Треба ж і нам… Так?" – ці жахливі слова розбивались у повітрі на склади і повторювались їй у вухах якоюсь нереальною луною. Марина ступила назад, і хруснув під тапком осколок артурової чашки – так голосно…

ОЛЕГ: СТУДЕНТ МАГІСТРАТУРИ

Того дня, десь так після пар, ми сиділи з Оленкою, дівчиною дуже інфантильною і вихованою на Замковій горі в Києві, пили пиво на помин Артурової душі. Марина, моя дівчина, з якою ми живемо разом, зірвалася з пар, сказала, що їде до Львова на його похорон, а я думав, їхати мені туди чи ні, все одно є нічні поїзди, а в крайньому разі можна й літаком, але я поки ще не знаю, чи це треба .

Оленка сказала, що треба.

Хоча я їй пояснював: ну нащо, казав їй, ну нащо, ну що мені там робити? Стати в юрбі тих родичів і дивитися на його лице і той дурнуватий костюм, який на нього надягнуть? Я не казав "дурнуватий костюм", але так воно й буде.

А вона знову заперечувала, що треба, бо він був моїм найближчим другом, це я їй розказав, сам розказав перед тим, бо звідки їй знати, що він був моїм найкращим другом, хоча вона не зрозуміла, я думаю – чого їй мене розуміти? Мене навіть моя дівчина, Марина, не розуміє, вона он поїхала на похорон, а мені навіть не запропонувала: "Їдемо разом?" Якби вона покликала, я поїхав би з нею, але вона не сказала, вона говорила тільки про Юлю, свою подружку, однокласницю, одногрупницю, казала: "Як Юлі тяжко, ти подумай, як Юлі тяжко, вона ж Артурова дівчина була".

Я ненавидів цю Юлю, бо вона, сучка гуляща, не розуміла, який класний хлопець був Артур. Вона тягала його за собою по тих дорогих гадючниках, де сама бувала, вона примушувала його одягатися, як ідіота, в усе модне, вона зробила з нормального хлопця якогось прилизаного мажора, всього за пару місяців!

І якби ж вона хоч розуміла, який він класний! Я б на її місці просто щоранку Богу дякував, що мені таке щастя випало, а вона таскалась із ким попало, і навіть коли йому голову задурила – не перестала!

А Марина тепер мені: "Ой, їй так тяжко, їй так сумно..." І поїхала з нею.

Допив пляшку пива і кинув подалі в траву, ну то й що, що сміття, мені зараз глибоко плювати на всякі слиняві лозунги про чистоту природи. Тим паче, яка тут на Замковій горі природа?

Дівчинка Оленка подивилася на мене косо, але, розумничка, нічого казати не стала. Я забрав у неї з рук пляшку, все одно вона її не пила, а так, мусолила, і ковтнув...

Дві ночі не спав.

Дві дурні ночі, очі, як світлофор, і хоч дурненька дівчинка дивиться на мене, склавши губки, ніби зі мною все нормально, але я здогадуюся, що вона собі думає: думає, що я – п’яний придурок, і що верзу якісь дурниці, і не хочу їхати на похорон до найближчого друга, і сиджу тут з нею п’ю пиво, а сам маю дівку, падлюка така брехлива, але бач – дивиться на мене великими уважними очима, ніби оце мені страшно співчуває, страшно мене розуміє, ага, розуміє, аякже!

Якби не Юля, то він би досі був живий – не тягався б де попало ночами, не лазив би тими дурними підземними переходами. В Києві найгидкіше – оті підземні переходи. Хоча я мало в Києві жив, усього якихось пару місяців, але поки що не бачив нічого гидкішого за ці підземні переходи.

У нас у Львові вони теж не взірець архітектури, але не такі, в нас вони хоч чисті, а тут – ніби на підлогу налип увесь бруд із усієї київської жлобськості: ці підлоги, ці парапети – вся київська монументальна совковість, ці вибиті сходи, на яких сидять жебраки і, тягнучи перед себе коляски з важкими дітьми, спотикаються молоді мами, цей застарілий запах нужника. І спускаєшся туди, в запах нужника, в темряву, трохи розбавлену якоюсь одною, чудом не перегорілою,

лампою, і тобі назустріч світять очі продавців, що розклали під стінами якийсь дешевий крам, і очі собак, які сплять під тими ж стінами на рештках картонних коробок.

Спускаєшся, як до могили.

Там його і зарізали.

Десь в одному з тих могильних страшних київських підземних переходів на нього напали в ніч із суботи на неділю і зарізали. І він ще повз, іще, стікаючи кров’ю, кудись повз, когось шукав, жити хотів, може, кричав щось, кликав когось, може, мене. Його кров... кров, та проклята ніч, ліхтарі, грязюка, і тіло повзе саме по собі ще пару сантиметрів, без душі, годне ще жити, а вмерле...

"Як ти думаєш, хто його? – спитала Оленка і додала ще, щоб здатись розумнішою, – насправді вбив?"

"Звідки я знаю? Кажуть – бомж. Алкоголік якийсь, приблуда, зек колишній, корочє, кончений чоловік, якому вже нічо' не страшно, нічого не треба... І тільки якої біди йому було нападати на міцного тверезого хлопця в підземному переході? Він навіть мобілку в нього не взяв, тільки якісь гроші, кажуть. Потім ще моя Марина йому на ту мобілку дзвонила – я дивлюся на неї, я знаю, що він мертвий, зарізаний, а вона йому дзвонить, ще й потім, як їй хтось подзвонив, крикнула: "О, це він!"

А він тоді вже в морзі був.

Може, найняв того бомжа якийсь Юлин дружок, приревнував, усяке буває... А чого – ні? "

"Ти так через це мучишся..." – каже тут мені Оленка, от я їй і видав.

Я сказав їй, що нема чого людині в душу лізти, якщо не просять, і що я не просив її. І не треба мені ні з ким поговорити, і не треба мені, щоб мене хтось вислухав, нічого мені такого не треба, бо все одно ніхто не зрозуміє, бо всі тупі, бо всі влаштовують похорон, обкладають його квітами, витирають сопливі носи свої хустинками в квіточку і кажуть, що життя продовжується і треба якось далі жити. А потім усякі забобони: не вертайся назад, не переганяй похорон, переверни табуретку, на якій стояла труна, помий руки після кладовища, і, все зробивши правильно, йдуть у якусь ригалівку напиватися на поминках до свинства, і жеруть салат із майонезом.

І ніяка скотина не зрозуміє, що тут смерть, що он квітка, бачиш, а я її порвав-порвав, і нема! Он трава є – а он нема її! Тому що, бачиш – смерть в усьому. Всюди смерть.

Нічого нема, розумієш? Все обман, все тимчасове!

І де поділося? Де он та хмара, що пішла? Де оця квітка, яку я пом’яв і розірвав? Де незайманість усіх дівок, які зі мною спали? І для чого цей увесь танець? Ти розумієш? Усе без змісту, абсурд, маразм, усе ворушиться, все звалено в купу, а для чого ця купа? Щоб хтось покопирсався пальцем, видобув Артура і придушив його, просто так. А завтра – мене? Придушить мене? Як Артура? Завтра і мене, як його, до моргу? Ти знаєш, як це: твій друг у морзі, твій сусід, із яким виросли, до якого в гості ходив вічно, його кімната, де ми сиділи, де компи паяли, розбирали, складали, в нього їх по три за раз було, де почався наш інтернет, де купа якихось роздруківок вічно, книжки… І там оце поприбирають, і його покладуть у труні? Ти знаєш, що це таке – бачити його там, у морзі? І його цей светр, і ця хустка на шиї дурна, жовта, і з кишені – тролейбусний квиточок, закомпостований!

Будемо ляпати язиками, будемо жити далі, складати щось із уламків, щоб гарно було, творчість чи там що – о! Я геній! Дивіться! Кланяйся всім, усі плещуть тобі, і все – пішов у ту чорну діру, в ту смерть, і якась скотина наступить на твою цю творчість, твої оці уламки

світу, що, як дитячі кубики, ти в пірамідку тулив, бо воно нікому не треба, ніякій скотині не треба. А ти знай це і живи, і думай, от ще не вмер, день прожив, два прожив, і добре. Сиди і слухай своє серце, чи нормально воно б'ється, чи в боці ніде не болить, оглядайся, чи не крадеться за тобою бомж п’яний із ножем...

Отак я все це і видав їй, десь приблизно так воно з мене перло, хоч що їй за діло, вона і не розуміла нічого, напевно, і нащо їй таке розуміти, не треба нікому такого розуміти, хай собі живуть, поки живеться.

І я встав, вибачився, допив пиво – це через пиво, напевне, я їй видав ту всю чорнуху, і пішов собі між закинуті могили колишнього фролівського цвинтаря на Замковій горі, сів між могил і почав дивитися на будинки Києва, які видно було, нюхати мокру траву і хрести гнилі або іржаві – як якому хресту пощастило.

Мені ще треба було зайти сьогодні до нього в ту квартиру, де він жив, це на Подолі, забув нащо, дарма я пив ту самогонку вчора вночі.

"Олег!" – покликала мене Оленка, шукала, добра душа, я нічого не сказав.

Спакувала собі до наплічника обидві порожні пляшки з-під пива – дбає про природу – і пішла, ну й добре.

Тоді і я ще раз глянув на це кладовище, і став спускатись униз, до монастиря, туди, де, знаєте, джерело, що туристи вічно водичку беруть.

Отуди я став спускатися, бо подумав, що треба внизу сісти на вісімнадцятий трамвай, що йде з Контрактової до вокзалу і мусить десь тут проходити, наскільки я цей проклятий Київ уявляю. Почув іще, як трамвай там дзеленчить унизу і поскрипує, о, точно, подумав – і так і полетів, перевертаючись, втрапивши ногою в якийсь корінь, бо та проклята гора вся деревами поросла...

Що тут я сказав, то я краще пропущу, бо виховання не дозволяє, а потім попробував ногу – ніби не перелом, нічого, пройде, не страшно... і розридався там, прямо на заваленій сміттям стежці між дерев, сидів там і скулив, як паршиве блохасте щеня...

НАТАЛІ : ПРОДАВЩИЦЯ НА БАЗАРІ

Сижу тут, йолкі-палки, вже час, під цим пам’ятником якомусь придурку, з парасольою. Сижу і жду. Бо той клоун, дєд той старий бомжуватий, сказав – жди, поки не прийду. А коли прийду – не знаю. Клоун! Анді... Енці... Як там його правильно?

Їсти хочеться, щоб я здуріла як!

І не одійдеш же – жди.

А дальше шо буде ще?

Мамка... сама справиться, я їй тіки в тягость, я ж понімаю, а от малу жалко. Ну, мамка, канєшно, її не покине. Мамка її любить. Але з мамкіним воспітанієм... Вже он мене, красіву, воспітала, хватить! Тепер малу мені буде калічить. А шо робить?

Я ж мєчтала, шо в інститут поступлю, висше образованіє мать буду, фірму сама открию свою. Кар’єру зроблю класну, малу в люди виведу. Я ж іще молода, йолкі-палки, в мене ж іще вся жизнь впєрєді була.

Всьо, кончилась жизнь.

Ну і нашо мені була та баба? Свєтка, блін, мені – піди-піди, мені вона помогла очінь. Ну так Свєтка ж за свого хахаля ходила, шоб він її не кинув, а я, як вже попала на дєньгі – то треба було йти до бувшої свекрухи, вона дєньгі в крєдіт дає. Але ж я дура – нє, пішла до тої баби,

тіпа баба яйцем покачає і всьо, мені дєньгі ушами полізуть, чи шо? Нє, ну блін, чим думала?

А тепер сиди тут, на жарі, жди того старого клоуна!

Жалко малої. Хоть би мамка не оддала її свекрусі бившій. А вона може, мамка моя. Бо їй до сіх пір всьо мальчікі в голові да хіхонькі з дєвочками. Як ми з бившим мужем в неї жили – вєчно валандалась десь, не понятно, де ночувала. Тіпа шоб нас не стіснять, бо квартіра ж однокомнатна.

Хотя мамка в мене умна, не то шо свекруха. Свекруха жадна. Прийде до малої на дєнь рождєнія, сяде, руки складе й охає. Да всьо мене одчитує. Хоть би за столом помовчала. В людей празнік, а вона портить.

Ну але хоть малу любить. Її синок он і не прийде, і не гляне. Алкаш. Нада було його зразу кидать, як у роддомі лежала. Дзвоню йому – а в нього п’янки щовечора. Ну ладно, раз – я б ше поняла, а то – щовечора малу обмиває. Ще й мені брехав. Казьол!

А їсти хочеться! Щас умру! Щас когось покличу, попрошу шоколадку купить. Тільки попрілічнєй. Он того, навєрно, в старому светрі – по такій жарі! – і в жовтій хустці на шиї. Нічо мальчік. Високий. Худий тіки якийсь.

"Ей! Ей! Маладой чєлавєк! Вас як звать?"

"Артур", – ну й імячко!

"Купіть, – кажу йому, – купіть мені чіпсів, пожалуста. Я тут одного чєловєка жду і одійти не можу".

А він мені:

"Добре, куплю. Тільки ви тут побудьте, подивіться, має прийти дівчина. Вона постоїть, почекає, потім піде. Може, вас запитає, чи ніхто її не чекав, – то ви не кажіть, що я був. Я прийду через півгодини і принесу вам чіпсів".

За півчаса я умру!

Але ладно. Все одно вряд лі той клоун раньше припреться. Дєвушка якась. Странний пацан.

Я зі своїм бившим мужем на остановці познакомилась. Стою і чуствую – взгляд такий, в спину, оцінівающій... І зразу ж так йому повірила, пішла з ним у парк в двінацить годин ночі говорить і пиво пить. Через тиждень мені сказав – я хочу з тобой жить разом, а через два – хочу, шоб ти мені дитя родила. Поженились. Я така дура влюбльонна була. Ну, хто ж знав, шо він алкаш?

О. А он і та дєвушка, навєрно. Бо дуже нєрвнічає. Нє, ну я би таких штанів в жизні не оділа! І блузки такої в глупі ромашки. Ше й на руках якісь вроді браслєтікі з бісєра. Нє, я люблю одіться красіво, щоб зразу було видно, шо красіва женщіна. А це – фіть-фіть, пугало городнє. А красіва ж дєвушка могла буть, якби їй нормальні туфлі і юпочку.

Вже й ушла? Нєрвна якась.

Щас нарешті той пацанчик, Артур, припреться, чіпси принесе.

Інтєрєсно, кому це пам’ятник? Чудік із зонтіком. Навєрно, якись маркіз чи барон. Навєрно, він порох придумав чи рєнгєновскі лучі. Тут, у Львові, люблять таку лапшу. Ми з мамкой не з сюдова. Ми з Рафаловки, це є такий городок біля Сарн, там тіпа наші корні. Сюда мамка на роботу приїхала, як із батьою розвелась. Давно вже. Я ше мала була, в школі училась. Так і живем. А шо їздить? Ми ж не цигани. А муж мій бивший гуцул був. Алкаш!

О. А он і мальчік мій суне, чіпси несе нарешті. По смерть його посилать... Ех, ну і влипла ж я, чесне слово, з цим усім.

"Прівєтік. Ну, давай".

"Я вам приніс піцу".

Піца лежала в красівій картонній коробочці і дуже вкусно пахла. І дєнєг же вона стоїть! Я ніколи в жизні такої не їла і даже не нюхала. Ну чо він мені її приніс? Тіпа на шось надєється? А чо – мона йому всьо пообіщать, аби тіки зара нікуди не йти. Все одно потім не найде.

А яка вкусна!

В жизні нічо такого вкусного не їла!

І дорога, навєрно.

Шо він там каже?

"Яка була та дівчина?"

"Да яка... обична.... чорненька така... в джинсах, на руках такі – з бісєра, – на "чорненька" він сдєлав стойку, на "з бісєра" розслабився. Видно, облом, мальчік. – Ну, і в блузочці такій, у цвіточок".

"Нічого не питала?"

"Да нє. Ушла потом".

"Куди?"

"Да в ту вулицю, кажеться".

Ох і вкусна піца!

Ще пива, і можна було б жить.

Нада спитать для годиться про гроші, а то подумає, шо я якась некультурна.

"Скікі з мене?"

Він достав з кармана чєк і сказав, скікі. Я чуть не встялась. Де я стільки грошей зараз йому візьму? Ну вєчно в мене тєма грошей! Ну вєчно! І шо тепер дєлать?

А цей чудік крутить чек і дивиться на пам’ятник придурку з зонтіком.

"А очі в неї які?" – питає без усякого інтєрєса.

І тут я рішила обнагліть, все одно мені тірять нєчєво.

"Да обичні очі, – кажу. – Слухай, парніша... В мене таких грошей нема..."

А він так безразлічно:

"Да нема – то нема. Мені не треба. А шо ти тут робиш?"

Танцюю, блін.

"Да жду чєловєка".

"І довго ще будеш чекати?"

Він шо – в кафе мене пригласить собрався?

"Да пока не прийде".

"А він прийде?"

Точно собрався, видно, понравилась – он і на ти перейшов уже. Класний парніша, піцу подарив. Тільки пізно ми встрєтілісь.

"А шо?" – питаю.

Він зібрався шось казать, але тут по мене прийшли...

"Тобі, бачу, не скучно, Наталі! – сказав той клоун, якого я ждала. Анді, чи як його там звать. І взяв мене під руку. – Ну, пішли".

З ним був якийсь циган. Навєрно, забоявся сам іти. Думав, я тож приведу кого. А шо мені вже тєрять?

Даже з парнішою тим у жовтій хустці, Артуром, попрощатись не дав. Поволік. Вулиці за три притормозив трохи, я вже задихалася: жара – і так пертись. Питає:

"Ти нічого не відчуваєш ще?"

"Да нє".

"Ну, вже скоро".

Що скоро – питать не стала. Нічого харошого.

"Оце твій колега, – знову сказав на ходу і показав на цигана. – У нього немає імені. Можеш звати його Крадій".

Канєшно. Як же ще цигана називать? Всі вони ворюги. В мене один раз чуть малу не вкрали. Ми з нею по парку гуляли в неділю... Може, цей самий і крав. Колєга! Хароша мене жизнь жде!

Як дошли до проспекту Свободи, за пам’ятником Шевченку той клоун одкрив якийсь люк і сказав мені:

"Лізь".

Щас! Всю жизнь мічтала лізти в каналізацію в туфлях на платформі. Так йому і сказала.

"Наталі, – каже він мені, – по-перше, це не каналізація, а Полтва, а по-друге, забудь слово "не буду". Ти вже не людина, з учорашнього вечора. Я ж тобі казав – тепер ти не така. Тепер ти, наприклад, ніколи не постарієш і жити будеш довго-довго. Ну, скільки жити будеш, це від твоєї дочки залежить. Я тобі потім поясню. Але жити будеш не тут. І там усе не так, де ти віднині. Там треба слухатися наказів. І самій уміти наказувати. Он йому, наприклад", – показав на цигана.

Шось я очєнь сумніваюсь, шо цей ворюга-циган мене слухать буде.

"Анді..." – почала казати, а він перебив:

"Енкі, мене звати. Енкі – ясно?"

І тут мене хтось вроді покликав. Не те щоб мене, ну а вроді як і мене, і не те щоб кликав, а вроді як надо було на цей голос реагіровать.

"Неті!" – казав голос.

Я стала крутить головою, Енкі оживився:

"Що? Що?"

"Хтось вроді як мене кличе..."

Він засіяв.

"О! – сказав. – Це вже вони. Покійники. Полізли швидше!"

Ну, і ми полізли.

ЮЛЯ: СТУДЕНТКА КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Юля прокинулася серед ночі у Львові, на третьому поверсі старого розкішного польського будинку з високими кімнатами, в квартирі батьків покійного Артура, в ніч після його похорону.

Юлю розбудило якесь брязкання під вікном, щось розбивалось, розліталося, хтось реготав грубим голосом.

Спочатку вона лежала, зіщулившись, перелякана зі сну.

Потім встала і помалу підійшла до вікна, відсунула слизьку шовкову штору скраю, з острахом подивилася, що ж там таке.

"Сєня, ну шо ти робиш?!" – закричали знизу.

Вона ще нічого не бачила, бо не розуміла, звідки голоси.

"Сєня, ну ти і клоун!" – закричав той самий дурний голос, і машина з підйомником повільно виїхала на освітлене місце з-за крони дерева, прямо під її вікном, так, що добре видно, як двоє в картузах стали викручувати з ліхтаря здоровенну лампу і вкручувати на її місце нову, при цьому вони брязкали і скреготіли залізом і чимось гриміли.

Юля нервово хихикнула, подумала – яка ж стала перелякана... І хотіла йти лягти, заспокоєна, коли один із них повернув голову і глянув на неї – а обличчя в нього не було, тільки чорна корчувата морда з вишкіреними білими зубами й очима, з яких світився вогонь.

Юля крикнула, і тоді другий повернувся до неї, побачив її, а перший легко підскочив угору до вікна, ніби мав крила, вчепився в стіну, ніби мав товсті пазурі, і вона побачила його – худого, чорного, з гострими іклами. Закричала пронизливо, кинулася до кімнати, але вони вже лізли через вікно, плутаючись у слизькій шторі. Юля вибігла до коридору, пошарпала непіддатливий замок вхідних дверей, відкрила і кинулась униз кам’яними сходами, завмираючи від жаху, що там вони вже чекатимуть біля брами. Але вони лізли у те вікно і не помітили, як Юля боса вискочила на вулицю, на холодний осінній приморозок, у якійсь доісторичній нічній сорочці з мереживом, що їй увечері дала Артурова мати, біжить униз по брукованій вузенькій львівській вулиці, до площі, до людей, і кричить, сама не чуючи свого крику.

Юля сіла віддихатися на лавку на трамвайній зупинці, вилізла на ту лавку з ногами. Тремтіла від холоду, нервово терла долоні і позіхала.

Думала, що все те їй наснилось, і вона вилетіла з теплої квартири на холод, у ніч, і як тепер вертатися назад?

Вулиці порожні.

Тільки коти шастають.

І ще в смітнику риється великий чорний пес.

Юля зіщулювалася, мотала шию в тоненьке мереживо і дивилася на пса, поки не зрозуміла, що то не пес.

Істота, що рилась у смітнику, була худим чорним чоловічком із гладкою шкірою, здоровенними кігтями на руках-лапах і такими зубами, що легко перекушували залізні банки, які знаходила у смітнику. Істота гарчала, як пес, а як знайшла і розгризла щось скляне – завила вовком і сипонула іскрами.

На її виття відповіли з провулків, і Юля зрозуміла, що цими створіннями повні вулиці. Істоти лазили по будинках, заглядали в чорні діри каналізації, стукотіли кігтями по дахах, перебігали дорогу і сипали іскри.

Хто вони такі?

Що тут роблять?

Найближча з них вилізла, нарешті, зі смітника і стала принюхуватися здоровенним пласким носом.

Юля побачила, що в неї немає очей.

І Юля зрозуміла, що істота винюхує її.

Юля бігла містом боса.

Юля не чула холоду, не відчувала болю, коли наступала на гостре.

Юля падала, її сорочка обляпалася, сорочка плуталась у колінах і заважала бігти.

Чорні істоти бігли вслід, сиплячи іскрами, хекаючи, як собаки, поклацуючи своїми здоровенними зубами, якими легко могли перекусити і залізо, і кості.

Юля плуталась у вулицях.

Юля боялася, що з нового повороту вискочить оте їй назустріч, але не вискакувало, тільки мчало вслід, і вона втікала, аж у грудях пекло.

Десь за третім поворотом, знову послизнувшись на трамвайних рейках, Юля закричала – ніхто не почув її, всі спали, жодне вікно не світилося в будинках.

Щойно вона закричала – страшно заволали її переслідувачі, так страшно, що зубами вкусила себе за язик і спазматично ковтала свою гарячу кров, не розуміючи нічого.

І ще кожен із них засвітився, вона вже бачила, де вони, їхні тіні лягали перед нею, далеко попереду.

Де люди?

Де хоч хтось?

Паніка вже не давала їй подумати, зрозуміти, навіщо їй люди.

Юля згадала якусь ригалівку, типу генделика, цілодобову і вічно повну алкоголіків.

Згадала і побігла туди, це ж недалеко, це десь між найтісніших вуличок найстарішого району цього порожнього старого Львова.

Годинник на Ратуші пробив третю годину ночі, і Юля здивувалася цим звукам – годинник б’є – аж спинилася на секунду.

Одразу їй занили ноги, побиті коліна, відчувся холод осінньої ночі і страх, і запершило горло, запекло в грудях, почав боліти прокушений язик.

Отих чорних не було. Тяжко дихаючи, Юля повільно пішла далі до тієї ригалівки, шастали злякані нею коти.

Нарешті штовхнула двері і зайшла до підвальчика.

Три худих довговолосих алкоголіки співали хором.

Інтелігентного вигляду пані пила, курила і читала книжку.

Решти Юля не встигла роздивитися в диму і тьмяному освітленні, коли пронизливо закричала дівчина з глибини, посипався на підлогу посуд, інтелігентна пані здивовано дивилася на Юлю, і Юля, мов уві сні, побачила, як на інтелігентну пані накинулись оті чорні істоти, рвучи її кігтярами, перекушуючи кості і вилизуючи чорну кров із підлоги.

Юля ступала вперед, кудись до чорних дверей, куди бігли всі, їй чомусь було погано видно, що відбувається, тільки скавучали демони, рвучи живу плоть, і хотілося жити.

Вона дійшла до дверей – кожен крок болів – ступила...

І вже не боліли ноги, не було сорочки, не було холоду. Довга сукня, сережки відтягували вуха, намисто ковзало по шиї, а на лоб з’їжджала якась діадема.

Юля знову бігла.

Тепер кам’янистою пустелею, на горизонті – гори, під ногами – чи то пісок, чи то дрібні камінці.

Її знову наздоганяли, вона бачила вогонь їхній, тільки поки що далеко.

Сильний вітер шарпав сукню, шарпав волосся, видував із сукні якісь дрібні підвіски, прикраси, камінці. Такий вітер, якого не буває.

Над горами лежав на спині перевернутий східний місяць, ріжками вгору, зовсім молодий місяць.

Від землі пашіло теплом.

Юля плакала, сама не знаючи, куди біжить, шепотіла: "Мамо..." Шепотіла: "Сховатися... не хочу... не можу..." Вітер вдував її шепіт назад до губ.

Спочатку вона побачила малу хатину і завернула туди. Як прибігла, зрозуміла, що це – хата її прабаби в далекому селі, маленька хата під шифером, а поруч сарайчик, із каміння складений. Кругом хати – дерев’яна низька загорожа і садок, потрісканий шифер даху поріс мохом, перед дверима збоку – лавка.

Тільки стіни хати потріскані, і пустельні сови вже встигли звити там собі гнізда, вікна забиті дошками, двері замкнуті, а всі дерева в саду – давно всохли від піщаного вітру пустелі.

Юля кричала і била долонями шорсткі двері.

Вилізла по драбині на плаский дах сарайчика, критий руберойдом, порослий по кутках травою, яка в пустелі висохла на сіно, і побачила далеко-далеко тих чорних істот.

Істоти бігли.

"Хто ви?!" – крикнула Юля, яка вже од відчаю втратила глузд.

І голос, яким говорив той, хто обзивав Сєню клоуном, відповів їй:

"Ми – демони-галла!"

"Нащо я вам?"

"У відплату! Відплату за Інанну!" – відповів той, і хоч Юля не знала, хто така та Інанна, вона прокляла її щирим волинським прокльоном, як її мати проклинала свою начальницю на роботі.

Бігти... Втікати...

Демонів не видно, але вони є, вона чує їхні кроки.

Голоси людей нізвідки кричать їй щось незрозумілою мовою, і невидимі руки кидають мокру глину їй услід, брудну глину на розкішну сукню. Невидимі, рвуть гостре важке намисто, що натерло шию.

"Інанна... – шепоче вона, – Інанна... Хто ти така, Інанно? Не хочу..."

І вона падає, засинає на перехресті якихось доріг.

У пустелі.

Пустельних доріг, що нікуди не ведуть.

ЧАСТИНА ІІ. СІМ ВОРІТ

КИЇВ – ВОКЗАЛ. ПЕРША БРАМА

Було написано на дверях гаража таке: "...Інанна... Покинула небо, покинула землю, в темінь, у світ мертвих іде..."

От через це я так пізно і приперлася. Бо стояла там і дивилася на букви... Тобто – які там букви? Було ж написано шумерськими...

А я ж – метушилася, намагалась нічого не забути, а як влетіла в хату – геть не зібрано, не спаковано, і поїзд уже їде, добре, що квиток купила. Ні, ну я ще героїня – бо встигла і квиток купити, і додому забігти. Юлька ж мені видала отак прямо після пари раптом – давай, збирайся, поїдемо у Львів, до нього на похорон.

Ну, я ж мушу бути з нею, вона ж сама всю дорогу сидітиме і думатиме... ще нап’ється з кимось, знаю я її. З горя нап’ється.

Нам усім моторошно, Олег мій, хлопець мій, узагалі як не в собі, сьогодні встав посеред пари, пішов... Ну добре, він, може, найбільше з усіх нас мучиться, хоч Артур був її хлопцем, Юльчиним, але він був і моїм другом, бо ми всі четверо були як рідні.

Треба хутко збиратись, їхати на вокзал, а я стою, рюкзак тримаю і, як у ступорі, – думаю про його смерть! А там поїзд скоро відходить!

Швидше, швидше, Марино, швидше!

Матимеш іще час подумати про Артура і про його смерть... Хіба я зможу заснути в поїзді? Там хоч би Юльку вкласти, хай лежить, не ходить, а я... в мене поличка верхня біля туалету, чи ж я засну? І заспокійливого для Юльки взяла, хоч поки його знайшла...

Чого вічно так розкидано в хаті, не знайдеш нічого, коли треба?

І все!

І вибігла!

Шкарпетки є, студентський поклала, куртка... якщо холодно раптом... хустка... якщо до церкви.... ну, що там ще? Бігти треба! Нічого страшного, як не взяла чогось, – у Львові багато знайомих, там училася чотири роки в університеті, поки не стала бакалавром, а на магістра – вже сюди. Буде в кого попросити парасолю чи прокладку, якщо що.

Вибігла і стала біля під'їзду.

Бабусі й дідусі, що ловили останнє осіннє сонечко на лавках навпроти, почали мене розглядати. Піду – ох і обговорять. І їх тут стільки живе, тих дідів-бабів! Район, напевне, такий.

Ми живемо на Відрадному, це так називається... ну навіть не район Києва... а ці хрущовки, їх багато тут. Кажуть, сто чи двісті років тому жив якийсь козак, котрий купив хутір і назвав його "Отрадний". Потім, кажуть, сади були і теплиці, де вирощували їжу для вищих партійних чиновників, а нині від садів лишився хіба парк "Відрадний", та й того все менше стає.

Це мені все ті ж баби розказали, що он сидять.

А я стою і думаю: як швидше до вокзалу?

Можна прямо через двори на бульвар Лепсе – звідти трамвай до метро "Берестейської"... і до вокзалу 15-тий, але він через Лук'янівку, плететься добру годину, я точно не встигну!

Якщо перейти скверик, то буде Героїв Севастополя, і кінотеатр "Тампере", і там ходить двійка, яка до метро "Шулявська", але туди далі... а якщо отак – через вулицю Донця і дворами – то вийду на проспект Відрадний, і там 454-та маршрутка прямо до вокзалу.

Так буде найшвидше, подумала я тоді, 454-та маршрутка, пряменько, без пересадок,– і бігом дворами до Відрадного.

Відразу за нашим будинком – гаражі, тобто не те щоб гаражі, а старі гаражі, де вже й машини навряд чи хтось тримає. Їх усього сім, і за ними – ворота до міліції, На найзачуханішій брамі тих гаражів і було те написано...

Спочатку я пробігла і не глянула, так, букви в очах – думала, щось діти нашкрябали... а потім зрозуміла, що написано шумерськими... і написано: "З високих небес до глибоких глибин думки послала богиня, з високих небес до темних глибин думки повернула Інанна... Покинула небо, покинула землю, в темінь, у світ мертвих іде... "

Мене як ніби штовхнув хто у груди, я аж задихнулася.

Я стала і стояла там...

Просто богиня Інанна – це я.

Древня шумерська богиня Інанна.

Це я.

І це про мене.

І я багато читала шумерських пісень та всякого такого, з того часу, як стала Інанною... Але цього я не читала– того, звідки ця цитата, я не читала, мені не давали цього читати... Це, напевно, і є те, заборонене, що мені не дають читати!

Хто це написав? Що він мав на увазі?

Що я їду на похорон?

І я згадала про поїзд і побігла, але маршрутка не їхала й не їхала, вона так рідко їздить, а потім приїхала і я все-таки сіла, хоч це вже було дарма, ясно, що дарма, і десь, коли я була вже за Солом’янською площею, – подзвонила Юля й істерично прокричала: "Де ти?!!! Поїзд уже рушає!!!" Ну що я їй мала казати?

Сказала, що приїду наступним.

Спочатку я здала квиток – мені повернули за нього п’ять гривень, як на сміх.

Потім я спробувала купити квиток на наступний, але їх не було, на жоден потяг до Львова аж до самого ранку.

Тоді я пішла до Макдональдсу і наїлася.

Потім я купила пива і вирішила посидіти трошки за Макдональдсом – на отих трубах, знаєте? Де бомжів багато, відразу за вокзалом, як на дорогу вийти. Енкі радить, щоб я багато дивилася на бомжів, бо це мені корисно, бо ми – ніби як волоцюги і цигани, в переносному, звичайно, значенні, ми – всі старі шумерські боги. І нам треба вчитися мудрості у звичайних бомжів.

Енкі каже, що він мій пра-пра... предок, одним словом, колись його звали Іван Богун. І був від полководцем мудрим, аж до того дня 1664-го року, тобто тої ночі, коли вмирав при ньому якийсь вояк-бусурман. І треба ж було трапитися такій напасті, що більше нікого не було, а воїн той мусив передати комусь свою тяжку ношу, інакше смерть його не брала.

Так Іван Богун став шумерським богом Енкі.

Він мені розповідав, що спочатку довго не міг прийти до тями, а потім мусив інсценувати свою смерть і йти кудись подумати, що ж робити.

Сушив голову довго, але надумав. А що він був мудра людина, то скоро шумерські боги трохи повеселішали, наскільки це взагалі можливо для тисячоліттями вже забутих, мертвих, давніх богів.

Тепер майже всі вони – українці, та й ті два, що не українці, давно перейнялися нашим духом і живуть тут. Тепер вони знають шумерську грамоту, крім зовсім уже тупих, і тепер усі – далека рідня між собою (це вже не його заслуга, просто натура така в українця, і навіть якщо він стає шумерським богом чи богинею, натура не змінюється).

Отже, Енкі треба слухати, він дурного не порадить. Сказав учитися мудрості в бомжів, то я постараюся.

Біля мене, ласо поглядаючи на решткі мого пива, примостилася якась пара. Невеличка метка бомжиха була коротко стрижена під тифозного хлопчика, розпухла від алкоголю, вбрана в теплу чоловічу куртку, шиту на здорового і товстого мужика, і літні сандалі з дурненькими переливчастими метеликами.

Бомж обзивав її і бив по голові, а вона плювалася й лаялась.

"Ти ж зо мною спав!" – огризалася бомжиха. На вокзалі бомжі україномовні, не то шо в нас, на Відрадному.

"Я тобі за те гроші дав! А ти шо зробила? Де гроші діла? Пропила?"

"Я викинула в сміття твої гроші! Он там лежать! Мені твоїх грошей не треба!" – надривалася бомжиха, аж мені розболілася голова, крім того, щось почало кусатися за сідниці і за ноги – напевне, блохи, і я вирішила, що на сьогодні добутої мудрості з мене досить.

Тим паче, що якийсь пристойного вигляду чоловік – в окулярах, із сивою головою, в піджаку в клітинку і чорних штанах – спинився і став розглядати мене, як мікробу, в окуляр.

Робити йому немає чого?

Встала і побрела кудись, через місток – там була втоптана стежечка донизу, до рейок, і по стежечці прямували люди: зайці без квитків пролазили до своїх електричок.

Люблю гуляти по рейках.

Особливо, коли стільки колій. І стрілки.

Спустившись, озирнулася – той, сивоголовий у картатому піджаку, і далі спостерігав за мною, за тим, куди я помандрувала.

Душогуб якийсь. Ну його.

І пішла собі, але скоро помітила якесь підозріле скупчення народу. Стояли, руками махали. "Що там таке? " – наблизилася, придивляючись. Між коліями на землі лежав труп.

Труп цигана в рам’ї якомусь, до пояса накритий, і ще й обличчя окремо вкрите помаранчевою жилеткою, яку колійні робітники носять. Хтось із тих, що стояли, мене за руку – хап!

Ненавиджу, коли мене за руки хапають!

"Подивись! – каже мені і тримає за руку. – Постій тут, бо ж воно таке... Постій – я зараз міліцію покличу".

І пішов, і всі якось розійшлись, одна я лишилася при тому трупі сторожити, міліцію чекати, нікого нема, я стою. І тут труп поворушився, сів, скинув із мертвого свого обличчя накривку, я обімліла, кричати сил не було, ноги потерпли, здалося, що зараз помру від жаху, а він промимрив мертвими губами:

"Інанно?"

Тоді встав і пішов, лупаючи мертвими баньками, ноги йому тяжко згиналися, не дихав.

"Інанно! – тільки стогнав, шукав мене, не знаходив, а я мовчала. – Інанно! Я чую тебе! Ти тут? Інанно! Кажи, де ти? Інанно! Я сторож при воротах. Чуєш? Я сторож при воротах... Я мушу взяти плату... щоб тебе пропустити".

Я спитала:

"Яку плату?"

І він мене знайшов.

Від нього смерділо, в роті чвакала якась чи то кров (щось густе і чорне), він не дихав, і його тверді руки були холодні.

"Звідти не вертаються, Інанно! Не йди. Повернися додому, поки маєш іще час!"

Я нічого не відповіла. Я не розуміла, про що він каже.

"Не хочеш... – заплямкав чорним і липким у роті труп. – Добре. Тоді слухайся законів нашого царства. Тоді покірна будь. І мовчи. Тебе поведе Неті. Чекатиме тебе за брамою. Плати!"

"Що?"

"Плати! Як проходитимеш через кожну з брам – мусиш платити! Корися нашим законам, Інанно, і мовчи!"

"Скільки?"

"Питай "що". Питатимеш віднині "що?". Волосся".

"Яке волосся?"

Труп гупнув на землю, поповзав і налапав ніж. Тоді хапнув мене за ногу, підвівся, чіпляючись за мій одяг, і став обрізати мені ножем волосся.

Я хотіла вирватися, шарпнулась, голова запаморочилася, я замахала руками, очі потерла... і побачила, що стою в залі приміського вокзалу, радіоголос ласкаво повідомляв, що електричка на Миронівку відходить із 23-ої колії.

Примарилося? Нічого не було?

Досі руки тремтять.

Отак мені і треба – щоб ночами спала, а не банячила з Юлькою. Ну, вона з горя, хлопець її все-таки загинув... А я – чого? Од жаху?

Голос іще раз повторив про двадцять третю колію, електричку на Миронівку, і я задумалась – а якими такими дорогами воно їде на ту Миронівку? Здається, точно через Фастів...

І, зірвавшись, побігла купувати квитка хоч до Фастова, це в тому напрямку, бо краще їхати, ніж тут сидіти, тут зі мною щось зле робиться, мариться якась маячня!

Їхати!

Виявилося, що студентський я забула вдома, зате взяла читацький бібліотеки імені Вернадського, але по ньому Укрзалізниця студентських квитків не продає, тож довелося мені брати повний.

Тепер ще аби грошей вистачило добратися!

Перед приміськими коліями – рядком автомати, щоб у них пхати свій квиток, і тоді вони тебе пропустять.

Мудра техніка.

Тільки не потрібна, бо он стоїть жіночка у формі і перевіряє квиточки вручну, автомати ж відключені.

Тоді до Фастова, а далі побачимо – може, підійде якась інша електричка, може, там автобуси ходять?

Потім я сіла біля вікна, відразу ж пошкодувала, що біля вікна – сонце било прямо в очі, і стало жарко, але пересісти вже не було куди.

Треба трохи поспати, бо вже не спала дві ночі. У той злощасний понеділок, це позавчора, – ми одразу поїхали до Юлі, тобто то Артура, в морг, хоч нас там і не треба було, тільки не могли вдома лишатися. Юлю знайшли, а вона так чудово трималася, така спокійна, така стримана! А я ревіла.

Ми тоді Юлю забрали до нас, і вона сиділа мовчки в нас на кухні цілу ніч, а ми варили чай, поїли її.

Потім були пари і його – Артурові – батьки, міліція, допити, я вже не ревіла, я за Олега боялася – він як дурний став, а потім поїхала до Юлі, вона в гуртожитку живе, бо в Артура батьки строгі, хоч квартиру йому купили на Подолі, але Юля там рідко бувала. Тоді в гуртожитку ми знову не спали – цілу ніч сиділи, балакали, пили якусь гидоту, чи то самогон, чи то вино якесь, а потім на пари.

Десь години о дванадцятій... чи пізніше... їй подзвонила його мати, і вона мені так одразу – їдемо на похорон, він уже там, його вже завезли, завтра там ховатимуть... їдемо...

Ну от.

Перон нарешті смикнувся за моїм вікном, із сонцем у очі, і електричка рушила. Пасажири-люди подіставали свої мобілки, телефонували родичам і казали: "Вже виїхав! Да! Вже в елєктрічці! Да! Подзвоню, як будемо під'їжать!". Розпитували: "А ви як там? Ну, нормально?" – і таке всяке інше. Я подумала, що це так добре, коли є кому подзвонити, хтось за тебе переймається. І написала есемеску Юлі, що вже їду, щоб вона не хвилювалась, а спокійно йшла напиватися з чужими дядьками до підозрілого купе.

А вона так і зробить, я її знаю.

Бо їй хочеться ревіти.

Потім я трохи подивилась у вікно, як минали київські передмістя, а як дивитися вже не було на що – пішли рядком за вікном дерева жовті – то знову трохи подумала про Юлю, і написала есемеску нашій колишній одногрупниці Улясі, добрій душі, щоб вона вийшла її до поїзда зустріти,

бо потяг приїде вночі, Юля буде п’яна і дуже нещасна. Хай би її хтось провів до Артурового дому.

А так добре трималася спочатку... Я тоді ревіла, як дурна, а вона – нічого.

Заснути на цьому сонці було неможливо. Через якусь годинку я вже стала вся мокра і червона, а воно палило, нагріваючи все, що у вагоні. Мою червону морду – в першу чергу. Краще вже вийти до тамбура, трохи постояти – там дме, там холодно, там не буде оцієї тітки, що сидить навпроти і витріщила очі, ніби бачить перед собою не нормальну студентку з Києво-Могилянської академії, а медузу Горгону або щось гірше.

І отой дядько якось так глипає, підозріло.

Мені здалося, що від мене пахне трупом, понюхала светр – ніби ні, але той самий запах, і голос ніби мариться: "Інанно! Інанно! – як грамофон старий, деренчливий. – Поведе тебе Неті!"

Зараз знову ще щось примариться...

І я вийшла в тамбур, подихати.

Там стояла, спершись об стінку, і палила блондинка в джинсах і рожевій кофтинці, помахуючи скрученим журналом.

"Прівєт! – фамільярно сказала вона мені. – Це тебе треба вести? Ну і причосочка! Ножом він тебе, да? На – хоч розчешись".

Я аж оглянулась – ні, таки ні, каже, і тикає якогось пластмасового гребінця.

Я взяла.

"Ти мене знаєш? " – спитала її.

"Да, я тебе вже полчаса жду! Він мені сказав..."

"Хто?"

"Ну, цей... циган".

"А ти хто?"

"Ну, тіпа Неті. Провідник. Вобщє-то – Наташка. А тебе як звати?"

"Марина".

"Харашо. Ну шо – пашлі, Марина?"

І відкрила хляпаючі залізні двері тамбура, ніби зібралась іти в сусідній вагон.

КИЇІВ-ФАСТІВ

ДРУГА БРАМА

За дверима тамбура, куди мене повела Наташка, тобто древнє божество Неті, за тими дверима не було з'єднання вагонного, а було там слабеньке світло і якийсь земляний печерний коридор.

Поки ми йшли, я встигла подумати, що тут мусять бути сутінки і вода, вкрита пилом, сіра, непрозора... І тіні квітів, які не пахнуть, не ніжні, сухі, сірі і ледве-ледве видимі... Ну, якось так має бути тут...

Я ще і додумати не встигла, як побачила якийсь смітник.

"Осторожненько! – сказала Наташка і викинула цигарку. – Пашлі, тільки не наступи на шось! Давай за мною".

За Першими воротами, за тамбурними дверима і земляним коридором, починалося щось таке, як звалище, тільки все там валялось не поламане, а новеньке, і не в пакетах, а просто так. Були перемішані речі з різних часів, тобто: новий монітор стояв на швейній машинці Zinger – а машинка мала вигляд, мов щойно із заводу. Або велика гора старовинних диванів, із подушками ручної вишивки, а між ними – купи поганих пластмасових брязкалець і котушки ниток. Гори тарілок, рівними колонами, гігантські піраміди кухлів, стоси пляшок, синіх, зелених, непрозорих, старих, товстого скла, з кривими стінками – не машина робила, вручну видувались, а на них зверху – прозорі, тоненькі, дзвінкі нові пляшечки з-під горілки, кетчупу, старі радянські з-під молока та кефіру. Гора пляшок була така височезна, що не видно її верху. Пляшки дзвеніли, ніби самі по собі співали.

Час від часу щось котилося донизу, гриміло чи шурхотіло, а Наташка оберталася:

"Дивись, не наступи!"

На одному столику, косо всунутому між бетонні панелі, стосами накладено коштовних прикрас – намиста з дорогоцінного каміння, персні, браслети... Ну я не... просто хотілося ближче те все роздивитись, у руках потримати, ну... просто до шиї прикласти, до рук – я такого ніколи в житті не бачила, хіба якось у серіалі про американських мільйонерів, "Династія" там чи "Санта-Барбара"... але ж то туфта, а тут усе справжнє! Ну... і як можна втриматися, встояти, не приміряти, не помилуватись, як воно блищить проти тутешнього сонця, не... І не те, щоб я там золотом захоплювалася – навіть на вітрини не дивлюсь, як проходжу повз, я не з тих дівок, які можуть годинами стояти,

витріщатись, і очі в них такі робляться – натхненні-натхненні, як у поета Пушкіна.

"Полож! – сказала Наташка. Стояла, вперши руки в боки, і на мене дивилась. – Нельзя".

"Я не беру. Я просто дивлюся".

"І з кармана вийми".

"Я не брала!"

"Дєвушка! Перестань тут мені строїть глазки. Сказано тобі – вийми і полож. Ми не в гостях у тьоті Полі. Тебе прєдупрєждали, шоб слухалась наших законів? Ато ж каюк буде, Маринка, і не нада прикідуваться самой невінностью. Клади!"

Колись у трамваї мене заловив контроль. Я не мала квитка, але так переконливо доводила, що був і загубився десь між зошитами, так ридала, так кліпала очима, що ті дві тьоті мені повірили й відчепились. І я взагалі не жадна...

"Та не брала я!"

"Маріночка. Луччє буде, як ти сама зараз усьо положиш. Бо, бачиш – це ж не предмети. Їх у світі вже нема – вони давним-давно вмерли і тут лежать. Ти шо думаєш – винести звідси вмерлий предмет, якого у світі нема? Нє, ну подумай-подумай! Звідси не вертаються. Ніхто і нічо! Всьо, хвать грацця, ми не в дєцкому садіку. Давай – я одвернусь, а ти ложи, не стидайся".

Вона одвернулась. Я зовсім не жадібна. Ну зовсім, предмети, речі – для мене нічого вони не значать. Хіба що краса... як воно переливається... просто діставати і милуватись часом. Ну хіба їм важить,

щоб усе тут лежало по місцях – он його скільки понакладано, понакидано. Ніхто не рахує, ну подумаєш – якесь одне, маленьке.... А я би тішилась... І не те, щоб мені шкода було покласти його на місце, просто я вже звикла до того, що воно моє, я його маю, я його сховала...

Ех!

Ну й хай тут лежить!

Далі йшли. Серванти з дзеркалами, запхані книжками. Книжки – теж предмети. Мармурові статуї – цілі, не пощерблені, не потріскані. Картини в рамах, одна на одній, перемішані, то великі, то малі, якісь і знайомі клапті трапляються – російські художники, характерні такі, ну, ви розумієте, а он старіші, італійські, тільки в музеях вони чогось темні чи потріскані, а тут як новенькі, блищать лаком.

Купи паперових акварелей, сяк-так скинуті, але не порвані, не вицвілі. Я знову спинилася, щоби їх порозглядати. В картинних галереях акварелі чомусь вічно запихують у темний куток, хоч мобілкою собі присвічуй, щоб добре їх роздивитися.

Я їх люблю. В них вода є.

На дерев’яній вішалці наді мною висіли якісь прозорі шарфи чи шалі з тонкою вишивкою. Повільно ворушилися, як крила, піднімаючись високо, опускаючись низько, ніби жили. І я помітила, що всі предмети на цьому чистенькому смітнику живуть самі собою. Одні повзуть угору, інші – падають, відкочуються. Несподівано скручуються зміями довгі коралові намиста. Сукні, наче підхоплені вітром, якого немає, піднімаються і, як пташки, сідають на самі вершечки хистких споруд зі стільців і старовинної цегли.

Я була подумала, що вони це робили самі, якимось магічно-хімічним чином. Так ні. Між купами на землі бродили малесенькі чоловічки,

майже зовсім прозорі, тільки трошечки світилися жовтим полум’ям. Вони мали короткі вила і тими вилами порядкували.

"Хто це, Наташ?"

"Да це Хаос! Не дивись на них довго. Не можна. І пашлі. Нам ще йти-йти-йти. І так вибрала тобі саму коротку дорогу в цьому свинюшнику".

"А нащо вони так роблять?"

"Слухай, ти давно стала Інанною?"

"Да вже років десять..."

"Воно й видно. Нічо не шариш! Ті речі, ну предмети, про які там народ згадує, мусять бути зверху. Понятно? – озирнулася, подивилась. – Дура ти, Марина, я тобі скажу. Чо сюда поперлась, вобще не пойму. Могла б іще жить і жить".

"Я й буду".

"Вдвойнє дура. Звідси не вертаються, дарагая. Тобі шо, не казали?"

"Слухай, а ти хто? Неті? Ти сторож тут? А чому при воротах отой другий стоїть?"

"Крадій".

"Що?"

"Звать його так".

"А чого при воротах? А ти?"

"Хто б я не була – щас я главна. І шо скажу – то й робить будеш! Доступно?"

"Да".

"Ну й харашо. Пашлі".

На комп’ютерному столику стояли черевички – ну зовсім такі, як мої. Їх гноми хаосу якраз перед носом нам поставили.

Наташка йшла вперед, спльовувала, їй хотілося курити, але чогось не спинялася.

Ми вже минали якийсь лабіринт дзеркал, книжок, книжок у дзеркалах, рамок тих дзеркал, відбитих одне в одному. Книжки не стояли на полицях – просто лежали купами, гарні: червоні, жовті, чорні, зелені, в різних палітурках, різними мовами, з малюнками і без. Свічада ті були дивні. Вони показували не все і не так, як воно було. Крім книжок там виднілися кімнати, коридори, зали, світло ламп, переливи невидимих водограїв, якийсь одяг – щільненько: плечико до плечика – або просто біла стіна, плитка чи жовті шпалери. Ніби зібрано те, що цим дзеркалам за життя найбільше намозолило очі.

Я заглянула в одне – хотіла побачити, чи ж дуже страшненько мене підстриг отой труп, – але відбилася я там так, що не впізнала себе: ніби не в люстерку, а в якихось уламках, кривих, перемішаних, частково згублених. Заглянула до іншого – криве щось, потріскане, з чорними плямами, де дзеркальна поверхня повідставала від скла. У третьому ледь проглядався мій обрис через пил, павутиння та мушині сліди... А книжки відбивались у ньому, як у новенькому!

За дзеркалами і книжками пішли базарні прилавки. На прилавках лежало багато каструль, фартухів і ножів – більше нічого. Всі ножі були тупі. З фартухів скрапувала вода, дзенькаючи, до калюж. І тут нарешті

Наташка всілася за один прилавок – їй дуже личило, мені аж захотілося спитати: "Почом ніж? ". Ледве стрималася.

Наташка потерла ноги:

"Хух, устала".

Дістала цигарки і закурила – не вистачало тільки затріпаного, товстенького романчика, щоб лежав поруч неї, такого малого формату, в м’якій обкладинці, з намальованою дівкою в рожевому і підписаного чиїмось іменем, коряво, кульковою ручкою, щоб не загубився по руках, – і було б тобі чисто то шо треба. Напевне, вона колись працювала продавщицею на базарі. Страшно уявити, як ці дівчатка живуть у тих же квартирах, де складають товар, по три-чотири, сплять разом на вузьких диванах, слухають на кухні музику з побитого магнітофончика, випивають і обговорюють любовні невдачі... А коханці їхні – базарні босики або дрібні бандюжки... Хоча з чого я вирішила, що це погано? Може, їм там весело: в квартирі пахне секонд-хендом, свіжою шкірою або новими парасолями і картонними коробками – ну, тим, що там зберігається, а вони регочуть і танцюють на кухні... І в них купа гостей... Гульня, перекури на балконі, поцілунки в коридорі, біля туалету... І мала дитина котроїсь із них спить на дивані, в кутку, одягнута, обнявши погризеного батона.

"Чо стоїш? – перебила веселі картинки Наташка. – Давай впєрьод! Оно бачиш – ворота? Давай-давай! Нє боїсь".

Другі ворота мали вигляд ринкової брами радянських часів у якомусь задрипаному районному центрі.

Я ступила вперед, штовхнула браму...

І ступила в тамбур.

Електричка гальмувала, в тамбурі товклися пасажири, що зібралися виходити.

Я спитала:

"Що за станція?"

"Фастів", – відповів хтось.

І справді, це вже був Фастів, я ледь устигла збігати по рюкзачок до того вікна, де колись було жарко сидіти, стягнути його з кривої верхньої полиці над вікнами і вискочити.

Що ж то воно робиться зі мною? Спершу труп той... І зараз, напевно, заснула...

Люди на вокзалі поглядали на мене якось дивно.

Нічого не казали, але дивилися якось дивно.

У туалеті тут чимале дзеркало – і я побачила себе.

Ви знаєте, я спочатку очам не повірила, а потім зрозуміла, чим привертала увагу

Я була криво і косо підстрижена ножем.

На привокзальній площі таксист сварився зі своїм пасажиром. Дитину пасажира знудило, і таксист тепер дуже матюкався і казав, що йому треба обшивку крісел міняти. Дитина – не розбереш, хлопець чи дівчинка, рочків трьох – стояла тут-таки і верещала з переляку.

Біля входу до вокзалу пурхали горобці, поїдали лушпайки від соняшникового насіння.

Було темно, бо поки я їхала – вже настав вечір.

Я задивилася на горобців, як вони скачуть, і раптом упізнала одного з них. Тоді покликала:

"Елфі!" – і він підлетів.

Це був мій горобець. Його звати Елфі.

Так себе називала одна на рідкість тупа дівка з тусовки готів. Вона мені діяла на нерви всім: і своїми млосними очима, і лінивим голосом, і тим, як одягалась, і самовпевненістю, а найбільше – безпросвітною тупістю. Таких дуреп я більше ніде не бачила. Вона вічно тикала мені почитати якісь свої поганючі вірші про те, як вона чекає єдиного й коханого, або "новели, написані у формі потоку свідомості" – в мене аж руки тремтіли від злості, я дуже старалася стриматись і не порвати ті її зошити, обліплені наклейками з жувальних гумок, на дрібні шматочки.

Я не знаю, що тепер із нею.

Здається, діждалася єдиного і коханого, і тепер живе з ним, носить щодня халат, і щаслива.

Зате мого горобця звати Елфі.

Він оселився у нашому скверику і доїдає після нас усі сухарі. Поки він їх доїдає – ми балакаємо. Навіть кватирку відчиняти вже не треба. І так усе зрозуміло.

Тепер, зустрівши його на вокзалі, я подумала, що добре було би застрахуватися на випадок чогось такого. Якого "такого" – не розуміла, але те, що відбувалося, мені не подобалось... Тому я підкликала його і сказала:

"Елфі! Мій горобчику, слухай мене! – я була дуже пафосною. Хотілося сказати щось небанальне, героїчне, гарне, щось таке, щоб він добре запам’ятав, і, разом із тим, корисне. І щоб воно мені допомогло, а то хто його знає, чого тут чекати. – Слухай тепер! Я можу втрапити в якусь халепу. Не знаю навіть, що я побачу. Я взагалі нічого не знаю. Слухай, Елфі, лети зараз до Львова, але якщо настане день і ти не знайдеш мене у Львові, то дочекайся вечора і лети на Личаківській цвинтар, пошукай там капличку, де буде світитися. Ти її легко знайдеш увечері: придивися до щілинок між плитами, з одної пробиватиметься світло. Коли стихнуть кроки, й останні студенти, шукачі жахів, підуть до своїх гуртожитків пити чай і розказувати те, чого на кладовищі ніколи не буває і чого не бачили, – тоді раптом зірветься сильний вітер і відкриється плита каплиці, і звідти вийде старий дід із сивою кошлатою бородою й уламками обруча-корони у сплутаному волоссі. Його звати Енліль. Не підходь до нього – він нам не допоможе. Почекай, коли він піде геть, разом із вітром. Тоді, коли місячне світло впаде на плиту, зі склепу вийде другий старий дід (у довгому чорному вбранні, з уламком срібної палиці, яка колись була довгою-довгою, а тепер схожа на милицю) – це Нанна, не підходь до нього, він нам теж не допоможе. Він піде, і проміння місяця помандрує йому вслід. Вони залишать гробницю відкритою. Сиди, аж поки до неї приблукає такий бомж із кравчучкою, на якій везтиме картату торбу. Це Енкі. В його торбі – сплутані нитки і цілющі трави. Він багато відає. Розкажи йому про мене. Він знає мову горобців і тебе зрозуміє. Він тобі порадить, що треба зробити, якщо мене доведеться рятувати".

І ми попрощалися.

Я пішла до якогось вокзального ларьочка, купила собі кави і випила її швидко, обпікши язика. Колись, як я ще маленька була, при кожному

вокзалі був ресторан чи кафе. Он Станіслав Лем яке розкішне майбутнє придумав у "Поверненні з зірок", а ресторан із танцями на вокзалі таки є в тому його майбутньому, придумати вокзал без ресторану в нього фантазії не вистачило.

Ну, але все.

Каву допила, скоро їде електричка на Вінницю, вона через Козятин, там вийду і пошукаю, чим добиратися далі.

Сподіваюся, більше нічого зі мною не буде...

І нічого мені тепер не страшно, бо що б зі мною не трапилось – Елфі мене врятує.

Мій горобець.

Електричка на Козятин стояла тут аж двадцять хвилин, але я насилу на неї встигла – боялася вийти на перон, щоб не лишатися там самій. Люди вже не дивилися на мене, як на ідіотку: я трохи позаплітала волосся там-сям, і почало здаватися, що так і треба.

В електричці не було де сісти. Ох і народу ж пре на ту Вінницю, і так пізно! І що воно за місто? Мені чогось здається, що дуже нецікаве, бо зі мною в класі вчився один хлопець на прізвище Вінник – він ще до Юлі щось там чіплявся (ми ж іще й однокласниці колишні до всього, за однією партою сиділи) – той Вінник був дуже нецікавим, слинявим типом, низеньким, занудним і банальним.

Електричку смикало і теліпало, смерділо брудним поїздом і потом багатьох людей, прямо перед носом у мене хтось читав газету з великими буквами і кольоровими сторінками.

Захотілося до туалету. Дарма я пила те пиво. Ще й каву. І води пляшку. Хотіла попросити, щоб якась бабця подивилася за моїм рюкзачком, але вартої довіри бабці не знайшлося, то я пішла проштовхуватись між людей із рюкзаком – він не важкий, там майже нічого немає.

До туалету довелося долати аж три вагони – туалети тут тільки у третьому, п’ятому і сьомому вагонах, як мені пояснив якийсь дід. Я вже йому подякувала і пішла, коли раптом зрозуміла, що візерунок на його маринарці був зовсім і не візерунком, а фразою: "Інанно, зоря сходу сонця, навіщо йдеш ти у Країну смерті? Чи не серце твоє кличе тебе?".

Серце в мене забилося швидко, як дурне.

Я глибоко вдихнула повітря, що пахло поїздом, і стала думати про силу Інанни.

Мені Шамаш – бог сонця – казав колись, що в Інанни має бути сім магічних знаків сили: сім предметів, які вона тримає при собі і ніколи нікому не віддає. Я думала, що він збрехав, бо коли стала Інанною, мені дали тільки тоненьке намистечко з синіх камінців, а більше нічого. Шамаш – він ще і досі Шамаш, хоч тоді вже був старий-старий, ледве ворушився – розповів мені тоді, що я матиму силу Інанни, коли знайду сім знаків сили, але я перепитала в Енкі, і той відповів, що не тільки так, сказав, що я можу ще пройти через якісь ворота, котрих теж сім, але – казав він тоді – так не треба робити, бо це смертельно небезпечно, а мені ніяк не можна помирати зараз. Я спитала, чи знала це та, що була до мене, але вона не знала і знати не хотіла, вона була черницею, все життя відмолювала свій тяжкий гріх, що вона – давня богиня Інанна.

Я постояла в тамбурі, подумала про те, що навколо діється, і спробувала зрозуміти, але від переляку ще більше хотілося до туалету, просто сил не було терпіти, і, нарешті, в третьому вагоні я знайшла

косенькі дверцята, штовхнула їх, вдихнула туалетного смороду, зачинила... І побачила той самий труп.

Труп стояв, спершись об стінку, і тримав у руці здоровенного залізного ключа.

"Інанно, – прохрипів, – чим будеш платити?"

"Платити?"

"Корися законам нашого царства. Мовчи і виконуй наші обряди. Всесильні наші закони. Ми тебе не кликали. Сама прийшла".

"Та я ж уже заплатила!"

"За кожні ворота треба платити! За кожні ворота!"

"А скільки їх?"

Труп важко став переступати з ноги на ногу, хилячись то туди, то сюди, і намагаючись підійти ближче. Зараз він мені повидирає рештки волосся!

"В мене є документи. Грошей нема. Можу віддати".

"Які?"

"Читацький... і... цей... студентський я вдома забула... ну, читацького вистачить?"

"Давай".

Я порилась у рюкзаку і знайшла читацький бібліотеки Вернадського. Він був красивий, синій, із моїм фото. Я з таким жалем поклала його на край залізного унітаза перед трупом. Знову новий робити треба буде. Труп брязнув ключем об двері туалету, я їх відкрила...

"А... ти вже? Ну пашлі..." – сказала людина, що сиділа за дверима на старому поваленому дереві, порослому мохом. Та сама Наташка.

ФАСТІВ-КОЗЯТИН

ТРЕТЯ БРАМА

"Дивись собі під ноги!" – сказала Наташка, не обертаючись.

Зелений плащ із капюшоном обгортав її аж до п’ят. Плащ був легкий, лопотів під невидимим вітром. Мені вона дала такий самий.

Кругом нас стояли прямі дерева – дуби, ясени, клени, липи, ялинки, сосни, пальми, кедри, граби, баобаби, секвої, смереки й інші якісь, яких я ніколи не бачила і не знаю, як називаються. Під деревами хиталися трави, дрібні неяскраві квітки й інші рослини, як папороть чи лопухи, ще якийсь полин, подорожники і таке всяке. По деревах вилися ліани, і наш плющ, берізка, виноград, і якісь тропічні з квітками, соковиті, аж хочеться вкусити, тільки вони, мабуть, гіркі, як алое. Сонце світило так, ніби воно висіло прямо над деревами, як лампи в теплиці. Хоча траву затіняло зелене і занадто пишне листя на розлогих гілках, але тут вона буяла, начебто росла десь у чистому полі.

"Наташка!"

"Га?"

"А багато людей ти водиш?"

"Та хватає. Через наш хід ідуть разні забобонні атеїсти і безбожники, або ще всякі оці... сонцепоклонники та рунвєровци, і ці ще... як їх? Ну корочє, не важно. Тільки я їх не вожу – відкрию ворота – і всіх дєлов, вони вже якось там самі розбираються, вони ж пруть не так, як ти, вони не живі, вони – фюрррр! – і, як комета, за секундочку вже і на мєстє... а тебе веди!"

"Я думала – ворота відкриває той труп".

"Крадій? Нє, він не по цьому виступає... це тут для тебе такий почот... Дивись собі під ноги!"

Ми йшли по м’якому моху. Ліс трохи змінився – стало більше пальм і всяких дерев, яких я ніколи не бачила. А крім того – повно квітів. Замість лопухів, полину та зілля під деревами, між деревами, по моху цвіли квіти всіх кольорів і форм. Білі лілії з червоними серединами, здоровенні гладіолуси, хризантеми – пухнасті, ласкаві, і ще, і ще... Не знаю, як вони називаються, ну оці, котрі, коли продають, то накручують на дріт, щоб не швидко в’янули. Ромашки! І сині, і білі, і жовті, і червоні, рожеві, блідо-блакитні... Тюльпани – аж в очах рябить від тюльпанів – блищать і пахнуть... Вони всі тут пахнуть, квіти, хто чим може, але невидимий вітерець зносить кудись хмару запаху... Майже не чути...

Цікаво, якщо я їх нарву великий букет, що зробить Наташка? Змусить мене посадити на місце? А чого – і змусить! А вони ще й поприростають назад, де росли. Тільки я буду по півдня шукати кожній квітці її стеблинку.

Квіти ставали все пишніші: і високі такі, як дерева, і нижчі бували – як кущі, з гілками-квітками, і зовсім малі, дрібненькі. Всі цвіли, всім вистачало простору і сонця якимось загадковим чином..

Я не знала назви жодної з них.

А потім ми дерлися через хащі зовсім доісторичні, не вистачало тільки липких, кусючих мошок і реву динозаврів – а то все було б, як у тих фільмах, що Олег любив дивитися. Сяде в неділю і дивиться, як якась потвора кудись іде, і динозавр динозавра жере! Заняттячко на недільний ранок!

І тут я почула рев динозавра.

Я спинилась і прислухалася – ревів динозавр.

Якийсь туман поповз і швидко огорнув усі ці хащі, я вже нічого не бачила, і втретє заревів динозавр.

"Наташка! – покликала тихенько, а потім голосніше і ще голосніше. – Наташка!!!"

У тумані щось заклекотало, закричало на різні голоси, тонко занявчало, заворушилося, затупало – туман весь ожив. Над головою пролопотіли крила, ще і ще... Десятки птахів різних розмірів металися сюди-туди, тільки я їх не бачила. Стрекотали, вили, гарчали якісь звірі, хтось засміявся майже людським сміхом. Шурхіт і тупіт, всюди – з правого боку, з лівого, – я злякалася, що зараз із туману вискочить чудовисько з трьома головами!

Вискочила Наташка, вона була бліда і злюща, дуже люта:

"Ти, падружка, савсєм ідіотка кончєна!" – і пропала десь у тумані між реву, крику і виску.

Маленька пташка в польоті налетіла на більшу і, падаючи, вчепилася кігтиками мені у лікоть. Ми з пташкою дивились одна на одну перелякано і не знали, що робити.

"Ти Неті?" – спитала пташка.

"Ти балакати вмієш?" – спитала у пташки.

"Да, бо я – Персонаж... А ти – Неті?"

"Нє, я – Інанна".

"А що ти тут робиш?"

"Чекаю Неті".

"То ти зробила цю велику шкоду?"

"Яку шкоду?"

"Всіх збудила".

"Кого?"

"Звірів".

"Яких звірів?"

"Тих, що тут. Померлих звірів. Вони весь час сплять і сплять. Ти їх збудила?"

"Я, чесне слово, не хотіла. Я не знала, що тут є якісь звірі".

"Тепер їх доведеться знову приспати всіх... – пташка перелетіла мені на плече. На плечі було незручно – я її не бачила, а вона лоскотала мені пір’ям шию. Пташка була щось таке – чи то дуже велика ластівка, чи то малесенька сіра ворона з тонким червоним дзьобом. – Ти сядь, чого стояти? Ще ж довго".

"Пташечко, я поспішаю".

"Куди?"

"Та... туди. За ворота".

"А. Ну справді, ти ж Інанна. Тоді пішли. Я можу тебе трохи провести, поки Неті зайнятий".

"Давай!" – бо мені дуже не хотілося бачити Наташку.

"А потім він нас дожене".

"Він? Неті – це вона. Наталка".

"Да? Раніше був чоловік... Я чула, що тепер жінка. Ще її не бачила. Вона дожене. Вона тут не так, як ти, ходить".

Я сердилася на Наташку, бо вона сердилася на мене. Не попередили, як тут що, зробили мене винною, ще й злитися на мене?

"Прямо, прямо – під гору", – сказала пташечка, я її послухала і пішла під гору. Ступати було легко – глина, а гора полога. Пташечка не злетіла, сиділа і далі на плечі, тільки вчепилася міцно пазурами, крізь светрик відчутно.

Так ми йшли, мовчки, все під гору, під гору, я не втомлювалася, тільки від туману намок одяг, верески, кроки і шум крил затихали десь за нами. І коли, нарешті, піднялися на вершину – туман зовсім розсіявся, стало тихо, і я побачила звірів.

Уся долина, яку нам треба ще перейти, всі гори ліворуч і праворуч, поки видно, і, напевно, й далі – все зайняте сплячими тваринами. Прямо

біля мене, міцно притулившись одне до одного, як кури в курнику, спали великі птахи, схожі на орлів. Може, то і були орли, а може – грифи або канюки... Не знаю, я зовсім не розбираюся в орнітології. Нижче – на каменях, групами, довгими стрічками, які заходили за горизонт в обидва боки, – все дрібніші пташки. Лелеки: білі, сірі та чорні. Чаплі, рожеві фламінго, які чогось були не рожеві, а жовтуваті. Великі гуси, чорні, сірі, в крапку. Лебеді різних кольорів. Лебеді чогось були навіть сині. Ворони. Ворон дуже багато. Ми йшли, йшли, а вони сиділи і сиділи, спали, поховавши носи в пір’я. Були ще качки і кури, індики, індокачки, чайки, альбатроси. Здоровенні такі, зовсім не ті, що над річкою літають. Деякі чайки чогось були рожеві. Папуги, канарки, горобці, щиглики, посмітюшки, шпаки, синиці, снігурі, дятли, сороки, знову горобці, горобці, горобці, голуби всіх кольорів – рядами, як нитки муліне в мотках, за кольорами. Як пряжа у великому магазині. Й усі ворушились уві сні, дихали, струшували крильцями, іноді посувалися.

Нарешті пташині ряди закінчились, і стежка теж. Ми вже спустилися в долину. Скраю спали жирафи, не знаю, як іти – по їхніх спинах? Пташка мовчала.

Крайня жирафа відкрила сонні очі.

"Вибачте, можна ми пройдемо?"

Жирафа заплющила очі й лягла спати далі.

"Вони не розуміють", – обізвалася пташка. Я думала – вона заснула.

"Вони не вміють балакати?"

"Не вміють".

"Тільки птахи балакають?"

"Птахи теж не вміють. Вміють тільки Персонажі. Ну, з казок, із книжок".

"Забуті персонажі, так?"

Пташечка промовчала.

"Хм... ти вибач, пташечко. Я не про тебе. Я так. Собі сама. А як мені далі йти? По жирафах?"

Жирафи від мого голосу заворушилися.

"Краще мовчи, – цвірінькнула пташка. – Обережно переступай через них".

Я полізла через жирафові шиї, як через повалені дерева. Далі були слони, ведмеді... Здоровенний зоопарк, де всі клітки відкрили, і тварин поприсипляли.

Спочатку намагалася ступати дуже обережненько, щоб не розбудити якого тигра, потім побачила, що по них хоч танцюй – будяться тільки від людського голосу. Ведмежі лапи, вовча шерсть, заячі вушка, котячі вуса, собачі хвости... Сонних білочок можна брати в руки – вони, як плюшеві іграшки, тільки теплі і м’які, лоскочуть вухо і щічку. Водяні видри – мокрі. Щурі... хай собі лежать, кроти не сліпі, в них є очі, тільки закриті, бо сплять. Коні не сплять стоячи – лягають і сплять. Корови так само, свині не рохкають...

На свинях я послизнулась і жахливо перелякалася, впавши між них: згадала історію про одну дуже злу жіночку з того далекого поліського села, куди ми їздили щоліта по чорниці. Жіночка всіх кляла, з усім селом була в сварці – чорнорота баба. Нам жалілася, які навколо ходять придурки, розпусники і жлоби, що в них у житті тільки одна ціль – її, бідолашну, нещасну, мучити, з неї знущатись і їй голки під поріг

підкидати. Раз прокляла вона попа тамтешнього, кричала, що йому, неуку, тільки свиням правити – і щоб він її не повчав. Прийшла додому, пішла свиней годувати, впала – і свині її з'їли. Погризли, ховати не було чого.

Ті свині, з цієї історії, теж десь тут є, напевне... І бабині свині є... як добре пошукати.

Кролі від зайців відрізняються кольором шубки і товщиною. Зайці худіші. А сплять усі однаково, покірно. Можна брати за вуха і відкладати на інших зайців, щоб було де пройти. Маленькі кошенятка притулилися біля кішок – своїх мам. Як вони їх знаходять, якщо там їх топлять ще сліпими і мокрими?

Цуценята – ні, цуценята сплять окремо, кожне саме по собі. Коли їх гладити – трошки помахують хвостиками уві сні. Кішок гладь не гладь, не реагують ніяк. Тхори і куниці – як кліпси. Якщо їм розкрити пащеку і впхнути туди рукав свого светра – тримаються, можна їх підняти. Я собі цілу гірлянду куниць навішала на комір і лисицю на голову одягла – вона спала, не прокинулася.

Пташечка тихенько цвірінькала:

"Пішли... пішли..."

Мені так добре було тими тваринками бавитися! Такого ж не буває ніде.

Незнайомими тваринами я не гралася – не знаю, що робити з мавпою чи пінгвіном. Він, до речі, сухий, а не мокрий... Я думала, що мокрий.

Страшні лосі та зубри, коли потягнути за ріг – повертають голову. Був там і вимерлий звір єдиноріг. Зовсім не схожий на носорогів.

Носороги товсті і пористі, а єдиноріг – синій, худий і весь переливається світлом.

Леви і тигри лишилися десь ліворуч, слонів я теж обійшла. Через мавп проходили – як же їх обійдеш, коли їх так багато? Пробиралися серед рук, ніг, хвостів, голів, зубів, сонних мутних очей...

Я не стомилась, і звірі всі були хороші, може, ще тому, що дуже чисті, нічим не пахли. Це я ще серед птахів помітила, як можна було би пробратися через таке величезне пташине сідало і не задихнутися? На фермах он кури какають на спеціальний конвеєр, і то – спробуй зайди на ферму, аж в очах сльози! В звіринці пахне звірами і тирсою. Та навіть у цирку добре пахне кіньми.

Ці звірі зовсім не пахли.

Зовсім.

Навіть шерстю.

І пташка моя не пахла пір’ям.

"Тепер буде простіше! – сказала вона мені, як вибралися з-під чогось із копитами, рогами і плямами на короткій шерсті. – Тепер знову під гору, і є стежка".

Стежка вела вгору по камінню.

На кам’яних схилах, куди ми почали дертися, було трошечки сонячних плям і багато-багато всякого гаддя.

Не люблю крокодилів, змій – великих, дуже великих і величезних. Всіх із трикутними головами, що значить – отруйних. Не люблю і вужів,

ящірок та саламандр, ігуан і різних-різних-різних, не знаю, як звуться, а папірчиків із поясненням, що це таке, на них наліплено не було. В птиці питати не можна – бо людський голос їх будить… Це буде жах, як ці всі… штуки попрокидаються!

"Дивись! – цвірінькнула пташка. – Он вони! Динозаври!"

З гори їх було видно – ціла долина. Динозаври не спали. Бродили, сумні і кволі, великі і малі, ніхто нікого не їв, між ними траплялися мамонти – дрібненькі, як собаки, як дивитися звідси, вони були різнобарвні, дуже яскраві і плямисті, зовсім не як у тих Олегових фільмах, що він любив дивитися про праісторичні часи, де їх малювали сірими, тут – просто веселка, просто крильця метеликів, а над усім цим різнокольоровим місивом літали шкіряні птеродактилі, теж смугасті – червоні, сині, розмальовані візерунками, – і дивні пташки з зеленими і червоними грубими пір’їнами.

"Побачила! Я бачила динозаврів! Я їх бачу! – захлиналася від захвату пташка. – Давай спустимося?"

"А ти сама не можеш?"

"Я? Сама? Я ж..."

"Ти мене доведеш до істєрікі, падружка! – гаркнула Наташка прямо над вухом. – Шо за самодєятєльность? Тобі нормальним язиком сказано – поведе Неті, а ти шо витворяєш? Нє, ну ти, блін, даєш! Ну ти, блін, вабщє!"

Пташка, побачивши Наташку, спробувала сховатися за рештками мого стриженого волосся, але Неті її звідти видерла.

"А ти? – гаркнула на пташку. – Ти понімаєш, шо нарушать нєльзя? Присплю!"

І, розмахнувшись, вона кинула пташку кудись назад, та свиснула і полетіла під похмурим небом, як метеорит, залишаючи вогняну смугу за собою.

"Динозаврів їй треба було побачить! Завела тебе, блін, куда не треба! Не могла мене подождать, нє? Нада було пертись? Тепер ми спізнились із-за тебе на корабель, прийдеться на попутних! Нє, ну ти мене просто до сказу сьодні доведеш! Сказано тобі – слухайся і не... Ай, да ну тебе. Іди з моїх очей, бо я щас дуже свірєпа. Давай-давай!"

"Куди? Між динозаври?"

"Бліііін! Шо ви всі причепились до динозаврів? Динозаври! Капєц! Ще раз кажу – слухаться мене нада! Понімаєш, чи ти тупа?!"

"Ти мені скажи, куди йти. Чого кричиш!"

"Та он туди!"

Я глянула. "Он там" були якісь водорості, високі, як дерева, тільки в’ялі, обвислі і ніби политі де-не-де синьою фарбою. Я пішла між них, і сонце почало меркнути, ніби настав вечір. Стежка дедалі ширшала, поки не перетворилася на алею в парку, тільки замість дерев росло те щось, чому назви нема.

Стемніло, ніби ніч, я спіткнулась і налапала підошвами черевиків бетонні сходи – зовсім тобі вихід зі Стрийського парку, он і ворота.

Свіжий, холодний вітер.

Я вийшла за ворота парку – і опинилася в туалеті третього вагону.

Електричка стояла.

Я швидко вистрибнула з неї: боялася трупа. Електричка рушила, і я подумала, що я ідіотка. Де це?

Якийсь перон.

Ніч.

Голова болить.

Пішла за людьми у вокзал.

Вокзал був дивний.

Старий такий, на стінах написи: "Залъ ожидания для пассажировъ первого класса", "Залъ ожидания для пассажировъ второго класса", і для чогось – пам’ятники Леніну, я їх аж три надибала, поки шукала розклад електричок.

Ще до того, як знайшла його, зрозуміла, що це – Козятин.

Мені ще болів обпечений фастівською кавою язик, і тут я попила водички, а потім все-таки купила пива.

Електричка на Шепетівку – наступну мою злощасну пересадку – відходила за три години, я сиділа між пасажирами невідомо якого класу, але пахли вони добряче, аж у носі щипало.

Подивилася на своє пиво, але мені згадався його смак, київські бомжі і вперше побачений труп цигана Крадія... Ковтнула гірку слину і сховала пиво в рюкзак. Може, потім знадобиться.

Спробувала заснути, але весь час з’їжджала з твердого стільця, як тільки задрімаю, а крім того, було дуже холодно.

Вокзальна світла ніч, оголошення про поїзди, сизі люди, сонні очі, дохлі метелики .

Ліворуч від мене старенька бабця їла шпроти з бляшанки, чмакаючи і заїдаючи цибулею, я ковтнула слину, облизнулась і подивилася праворуч.

Праворуч, на порожньому крісельці, лежала забута кимось газета, я взяла її і стала читати дурні статті про те, як знаменита модель готує собі сніданки і яка хата в якогось продюсера, що його прізвище я вперше побачила якраз у цій газеті. Нічого, підійде, аби не думати про смачні шпроти з цибулею.

Блукаючи поглядом між фотографій і анекдотів, я помітила щось дрібно написане олівцем, так дрібно, що насилу розбереш, шумерським, звичайно: "Коли в підземний світ зійду я, – було там написано, – коли в підземний світ ввійду я, на кручах поминальних заплач про мене, забий у барабани, богів обійди, лице роздери..." І хоч тут не було слова "Інанна", я й так зрозуміла, що це знову цитата з того самого... чого я не читала.

Навіть не злякалася, тільки цікаво – хто це все пише?

Хто лишає мені надряпане на газеті, шумерськими знаками, точно знаючи, що, крім мене, ніхто й уваги не зверне, бо ніхто не розуміє цих знаків.

Може, він десь тут, у цьому залі?

Сидить і сміється, дивлячись, як я читаю?

Зловтішається.

Встала і почала обходити вокзал, вийшла на вулицю – холодно, ніч. Дві повії лаялися з міліціонером:

"А шо я такого робила? А чим ти докажеш? Ти шо застав мене за..." – далі матами.

А чого – Наташка досить пристойна дівчина. Що її довело до того, що стала Неті?

Повз мене пройшов міліціонер і підозріло подивися. Ну його, піду знов у вокзал – а то ще перевірить документи, а в мене нічого нема, дякуючи трупу цигана Крадія.

Людей у нічному вокзалі було мало, довго читала розклад, обійшла всі пам’ятники Леніну, посиділа на підвіконні, посиділа в туалеті – з півгодини, поки тітка, що роздає при вході туалетний папір і збирає гроші, не стала стукати в дверці.

Нарешті приїхала довгождана електричка.

Я влізла в майже порожній вагон і одразу побачила Наташку, що мирно читала журнал, ніби вона теж їде на Шепетівку.

"Ну шо? Пашлі?"

І пішла вперед, я за нею.

"Ей! – крикнула їй у спину. – А де цей... що плату збирає?"

"А ти шо – його не бачила?"

"Ні".

"Знач, не нашов тебе. Ну то й не парся, пашлі безплатно".

І лавки в електричці, повільно стали затягуватися густим туманом.

КОЗЯТИН-ШЕПЕТІВКА

ЧЕТВЕРТА БРАМА

Туман густішав, густішав, і вже не видно було навіть Наташки, але чути якісь звуки – шелестіння, ворушіння, попискування. Туман став настільки густим, що не бачила ніг, тільки відчувала лоскіт.

"Пішли, – сказала мені з туману Наташка. – Тут не можна стояти. Роззуйся, а то розкришиш хмари".

Я роззулась і сховала черевики в рюкзак.

"Роззулась", – сказала туману.

"А-а-а... харашо. Тоді бистренько. І осторожненько – тут всякі комарі і мошки, не переживай, вони не жаляться, але в очі можуть влетіти".

Туман розсіявся – то просто була одна з хмар, ми вибралися нагору, і більше вже туману не було.

Ми йшли по хмарах.

Хмари були тверді під ногами, пружні і крихкі. Вони берегли свою форму, хмар було дуже багато, і звідкись зверху все падали нові – холодні, прозорі, як туман, спочатку такі, що крізь них можна було проходити, але за хвилину вони вже застигали, в’язко липнучи до рук, ноги з них доводилося висмикувати, як із тіста, і поки дійдеш до кінця –

вже бредеш по верху застиглої теплої маси, схожої чи то на крихку гуму, чи то на свіже тістечко безе.

Поки хмара ще не застигла – комашня летіла туди, визбируючи краплинки води. Комашня була різна: дрібні мошки, великі мухи, всі сорти і види комарів, навіть ті, що вимерли, навіть ті, яких ніколи не було... Я, наприклад, там бачила бородатого гігантського комара, який мав жало товщиною з олівець… А ще – богомоли, бабки... великі, величезні і гігантські... якісь істоти з пазурами, з крилами, що відливали жовтим... Уся ця зграя в хмарі вилася, ворушилася, тріщала і раптом кидалася геть на всі боки з шаленою швидкістю, як тільки хмара вмирала.

Десь у глибині, між застиглими хмарами, в щілинках, повзали таргани, павуки, мурахи, вимерлі комахоподібні черепашки, чорні чи то гусениці, чи то рачки, хрущі, кольорові жуки, жуки, розмальовані, як писанки, жуки з голками на панцирі, жуки з рогами... я не знаю, як вони називаються, і чи вони взагалі названі.

Спочатку боялася когось задавити, але побачила: тут навіть як наступиш на яку козявку – вона просто втиснеться в м’яку хмару, замре в тебе під п’ятою, а потім поповзе далі, як тільки ти забереш ногу.

Гірше було з гігантськими, давно вимерлими комахами. Вони всі десь лежали чи повзали між нижніх хмар, глибоко в безодні цього світу між воротами, але траплялись і такі герої, що виповзали наверх.

Ті поторочі, незграбні, лискучі, часом вкриті хутром або з великими зубами, що не влазили в пащу, – вони бридко стрекотали, пробігаючи, проносили над нами товсте прозоре пузо, незграбно ставлячи лапки, падали, плутаючись у своїх довжелезних тоненьких ніжках, і лежали так, дригаючись; а хмари опускались і накривали їх, тягнучи вниз.

Часом траплялися слизькі розщелини, прірви, де хмари-хмари-хмари одна на одній, аж доки око бачить. І де не бачить, у тих неосяжних глибинах, теж, напевне, були вони.

По стінках розщелин догори лізло всяке крилате і лускате, і вниз так само провалювалося, сповзало. Щілини-прірви було видно здалеку, вони ніби диміли – то над ними вились дрібні мошки.

"Не переживай, шо ти боїшся? – крикнула Наташка. – Не роздушиш, тільки в оту яму, ну тіпа щель з комарами, не впади, бо я не знаю, коли тебе звідти достать зможу, вмреш із голоду, поки будеш туди падать".

Я уявила собі, як день за днем лечу між хмарами, і в мене затремтіли ноги.

Звідкись вирвався маленький вітер-смерч і крутив моє обкромсане ножем волосся. Були тут не тільки біленькі хмарки, а ще здоровенними пластами – грозові. Тугі, як міцна гума, як повітряні кулі, й у них усередині – рвалися, викручувалися блискавки. Крутились і світились під ногами, аж страшно ставало, що хмара ними розірветься. Що далі, то вони яскравішали... Чи то просто темніє?

"Це темніє?" – спитала Наташку.

"Да... хмари кінчаються. Щас буде інтєрєсніше, тільки не одходь од мене далеко!"

Почалася якась ніби дорога, мощена шорстким камінням. Щось гостре на тій дорозі впивалось у босі п’яти, стало темно-темно.

І пусто. Так пусто, ніби тут не було повітря, ніби нічого не було – тільки дорога, посипана чимось гострим, і трава, чорна-чорна, яка швидко росла. Трава по узбіччю.

Звідкись ішло слабесеньке світло, чи то від дороги, чи то світилася трава, не могла розібрати. Мов сліпа, мацала те каміння, клала долоню на траву і відчувала, як швидко росте ця трава, яка вона колюча і важка. Вона дереться кудись угору, протискаючись між пальцями, все вище, вище, а з землі вже росте нова, і… де вона дівається там?

Підняла голову, глянула – а там було небо і багато зірок. Чорне небо і зірки, як сніжинки по гладкому льоду замерзлого ставу, багато, гострі, розвіяні. Чого я їх раніше не помічала? Скільки ж читала про ті зірки, бачила фільмів, де героїня ними милується, вони ж мені з самого дитинства так притерлися, що вважала ганебною попсою очі до них підняти – хай романтичні лохи вдивляються і складають погані віршики, ні-ні, я не стану, як вони, сентиментальна і в рожевому платтячку, я шукатиму красу не там… А тут – зірки. Дивися, слухай і не задавайся, бо хоч ти й одержима шумерською богинею Інанною, але ж насправді ти Марина Чех, людина. І не дано тобі більше за інших людей. Й опинилася ти тут не тому, що в тобі древня богиня, а тому, що ти, як мокре перелякане щеня, шукаєш Артура і готова шукати його де завгодно.

Хоч він і помер.

Тут я збиралася була подумати якусь банальність і розплакатися, але замість того – закричала, бо я вже летіла до них, бо не було дороги, трави, не було світу, тільки повітря, зроблене з нічого, і зірки, зірки, зірки.

Всюди вони. Якщо довго дивитися на якусь – вона тьмяніла, світло її мінилося, потім яскраво спалахувала знов і швидко гасла: жовтіла, червоніла і зникала зовсім.

Крім того, зірки ворушилися, відходили назад чи вперед, а я летіла, летіла, тобто я й не розуміла, що лечу, поки не побачила Наташку – вона, як ракета, виринула звідкись, важко дихаючи, як риба звиваючись усім тілом, ніби кругом була вода, і наздогнала мене.

"Ну ти і преш! – сказала. – Як на пожар, затормози, вспієш, не переживай".

Щось величезне, просто гігантське, пролетіло над нами.

"Це шо?"

"Та комета".

"А чо вона така... як льоду кусок?"

"Насмішила, падруга! Ти шо, астрономії в школі не вчила? А яка вона должна буть? Комета – вона і в Африці комета".

Таки правда, астрономії я в школі не вчила, тільки я цього Наташці казати не буду. Астроном у нас був молоденький, прямо після інституту, ще й тупий якийсь. Все травив анекдоти, цілі уроки. Анекдоти були старі і плоскі, то я читала з-під парти "Анжеліку, маркізу ангелів" й інші такі самі цікаві книжки. З усієї астрономії знаю тільки, що земля кругла і крутиться навколо Сонця, і то – цього нас ще в третьому класі на природознавстві навчили.

Наташині ноги миготіли мені перед носом – стоптані підошви легких черевичків, налиплі на них травинки і камінці.

Я подумала: а може, і мені взутись?

І коли вона встигла?

У сумці в мене бовталося пиво, товклось об черевики. Нащо я його тягну за собою?

І ноги мерзнуть.

Холодно.

Наташка озирнулася, чи я не відстаю, і покликала. Я полетіла швидше, хоч це ніяк не відчувалося, тільки вона стала ближчою.

Дві зірки опинилися зовсім біля мене – стали не просто іскорками, а такими гарячими кульками. Коли я дивилася здалеку на них, то здавалося, що то одна така велика, а як підлетіли – дві.

Ми летіли, а вони змінювалися.

Спочатку одна з них була завеликою, а друга – ледве видимою, потім друга все яскравішала і яскравішала, ніби забираючи силу і світло в першої, а перша тьмяніла, гасла... Я підлетіла ближче, так близько, що зірки стали, як футбольні м’ячики. Якраз тоді перша вибухнула, засвітилася яскраво, різнула по очах і почала гаснути, гаснути... Я думала – і друга тепер згасне, вона ж забирала світло в першої весь час, але вона тільки ясніше горіти стала. Світилася, більшала, аж тут я помітила що та, перша, не зникла зовсім, а маленькою жариною світить, підступаючи до тої яскравої все ближче, ближче, і раптом – ррраз, і втягнулась у неї, впала, злилась, але замість нового спалаху та друга зірка стала вигасати, і коли я, відлетівши, оглянулася на неї – вже ледве помітно блимала червоним.

"Шо це з ними таке?" – спитала в Наташки.

"Кажиться, називаються "парні зірки".

"Тобто?"

"Ну, жизнь у них така: то супернова, то червоний карлик".

Я не думала, що вона знає такі слова.

"А ти шо – добре знаєш астрономію?"

"Ну да. Я даже поступать думала. Але потім забєрємєніла, і які вже тут поступання?"

Хм, справді – які вже тут поступання?

"А що з цією зіркою далі буде?"

"Стане чорною діркою. Знаєш, шо це таке? Ну вроді там часу нема – вона така здорова, що світло своє до себе притягує. Ну понімаєш? Ти хоть фізику учила в школі?"

І не тільки в школі. Я по фізиці п’ять маю. Я екзамен здавала!

Тільки Наташці я цього теж не стану розказувати. Тим паче, що я тоді здерла все з конспекту, ще й не зі свого, а з Олегового, і задачу він мені розв’язав. Тоді ми ще з ним просто були – одногрупники, він так за мною ходив.

Ми в парку гуляли ночами. Я йому розказувала про своє нещасне кохання, а він казав: "Змерзли руки? Дай зігрію..."

Наташка вже маячила так далеко, що я злякалася – не дожену, заблуджуся, буду вічно дивитися на зірки, як вони танцюють у парах, як старіють, як з’являються. Як вічність спить у чорних дірах. Як літають комети, народжуються планети, астероїди, вивчу астрономію краще за Наташку. Тільки навіщо воно мені буде тут?

"Наташко! – крикнула, як вже її догнала. – А ми в космосі?"

"Да нє. Ми між воротами. Ми ж увесь час між усякими воротами, ну, і тут всяке... Насипалося за тисячі років, сама понімаєш... Хмари там, ну, а

тут собрані всі зірки, і шо з ними робилося. Ну вроді як всі небеса з самого початку".

"Небеса вічні".

"А ти шо, бачиш тут край, да?"

Я не бачила.

Скоро почалася знову та сама дорога, і я подумала, що нарешті кінець цьому холоду і незрозумілим зіркам.

"Не заплутайся в траву!" – крикнула Наташка, маючи на увазі ту чорну траву, що росла на узбіччі.

І я зразу ж заплуталася.

Трава була висока, чорна, колюча і тверда, дуже швидко росла. Одна травина прорвала мені штанину і росла далі. Спробувала її відламати, де там! Стеблина товщала, з неї відгалужувалися все нові стебла десь високо, і вже мене трава піднімала вгору на якомусь ніби листі. Гострі травини тикались у п’яти і дряпалися, відбивалася від них.

"Наташка!!!"

Закричала, рвонулась і вирвалася.

Роздерта штанина затріщала.

Ну от. Тепер я зовсім, як дура.

"Шо таке?"

"Вже нічого. Штани порвало травою. Що це за гидота?"

"Це темна енергія".

"Що?"

"Да я сама не знаю. Об’яснили мені – темна енергія, ну і хай буде. Мені шо. Я б тут мозгі зламала, якби все питалася понять. Сказали – це те, шо нашу галактіку розпирає, скоро розіпре так, шо ніяка ракета з неї не вилетить".

І нащо мені були оті всі дурні жіночі романи, які я читала з-під парти на астрономії?

"Та не переживай, падруга! – втішила Наташка. – В жизні все одно всього не успієш і всього не поймеш. Да і толку? Отамо-о двері".

"А ти чого ніколи за мною не йдеш?"

"А я тут знаю другі тропочкі-дорожечкі, я ж Неті, а ти Інанна, так шо в тебе своє. Шуруй. Тобі можна тільки через ворота".

Я "пошурувала" і прийшла до електрички.

Я дивилась у темне вікно, а електричка їхала. Ліхтарі часом, станції, перон, будка, крайня хата...

Потім велика станція – кінцева.

На вокзалі було дуже холодно. Я ще попила кави. Ніхто не швендяв – спали навіть найстійкіші бомжі і міліціонери.

Я пішла по перону, на якусь тупикову колію, де стояла електричка з погашеним світлом, темна, з відкритими дверима, а проте в неї ліз якийсь дядько, ще й торби тягнув.

Молодий парубійко кримінального вигляду курив у тамбурі.

"Куди поїде електричка?" – спитала його.

"На Здолбунов", – одказав парубійко, з інтонацією Наташки-Неті.

Я подумала, що мені щастить.

"А коли поїде?"

"Десь через минут сорок..."

І в тій електричці, яка стояла і чекала свого відправлення на Здолбунів на якійсь тупиковій колії, теж спали люди.

Зайшла – ніби порожній вагон, а брехня: просто всі сплять, на тих лавках із обідраним дермантином. Насилу знайшла, де б і собі прилягти. Бо втомилася я, ледве дибала, і голова мені боліла, аж репалася.

Поспати би трохи... хоч поки рушить, хоч півгодинки.... хоч трошки.... проклята ніч!

Іще я подумала, що нікуди не буду ходити, вляжусь на лавку і спатиму до самого Здолбунова. Тільки квитка куплю. Якщо тут продаватимуть.

Так і зробила.

Хтось поштурхав мене:

"Ей... дєвушка... Дєвушка!"

Я відкрила око – той самий кримінальний гопник. Із такими краще не говорити. І заплющила око, але він не відчепився:

"Дєвушка! Вас там спрашиває один мущіна. В тому вагоні. Нє, ну в натурє. Мужик питав. Може, твій якись знакомий? Він тебе на пероні побачив. Сходи – чо тобі?"

Ну і зараза ж!

Я встала з лавки, злюща, готова порвати на шматки всякого мужика, і цього гопника заодно. У вагоні вже світилася лампа, ледь-ледь, тупо так світилася, й електричку хитало – ого, а я проспала ніяк не менше години.

І не помітила, ще б два дні спати, не прокидаючись!

А треба кудись пертися... Я боялася дверей у тамбур, боялася з’єднань між вагонами, але нічого, все пройшло нормально, в сусідньому вагоні сидів якийсь інтелігентного вигляду старенький, в піджачку клітчастому, з сивим волоссям і в окулярах.

Біля нього лежала розгорнута книжка. В книжці – закладка, а на закладці написано: "Демони-ануннаки Інанну хапають: "Хто із тих, що спускалися до підземного світу, повертались зі світу підземного?" Шумерськими, звичайно.

Я застогнала, мовчки, в думках, і кинулася звідти геть, і в тамбурі, звичайно... звичайно... ясно, що він там стояв.

Він сказав мені:

"Плати!"

Я спитала, чи підійде конспект, але він не відповів, а взяв мене за руки – ух, якими холодними і дубовими пальцями! – і взявся стягувати з мене срібні персні, мої тоненькі перстеники з камінчиками, стягнув і штовхнув мене назад, у вагон, тільки ж, звичайно, ніякого вагона там більше не було.

ШЕПЕТІВКА-ЗДОЛБУНІВ

П’ЯТА БРАМА

"Наташка! А куди ти мене ведеш?"

"Проснулась?"

"Ні, ти що – серйозно ведеш мене це саме... де мертві?"

"А ти думала – це все ігрушечкі? Всьо сєрьйозно, падруга. Осторожно – як бач, шо воно летить, то обійди!"

"Воно", котре летіло, було якоюсь чи то сірою прозорою хусткою, чи то шарфом довгим, спочатку я навіть думала, що це такі великі шматки павутиння, але "воно" було міцніше за павутиння. У цьому місті "його" літало багато – якийсь невідчутний вітер носив прозорі сірі шматки, і Наташка сказала, що треба від них ухилятися, бо такі правила в цьому місці.

Я, щоправда, одне зловила – і мені одразу стало так сумно-сумно, і будинки кругом мене засвітилися вогнями, заблищали зорі на небі, і якась мелодія, і пахощі матіоли, і я відчула, що нещасно закохана, юна і щаслива до сліз.

А потім усе зникло – знову ці порожні будинки, які не можна чіпати, бо хоч і мають вигляд кам’яних, а як торкнеш, наприклад, двері, щоб відкрити і зайти, то будинок одразу розсиплеться в пісок – і "будеш збирати його по піщинці, поки не стане, як новенький", – пообіцяла Наташка.

"Ух, – сказала я, коли павутинчаста хустка відлетіла, – що це таке?"

І витерла сльози.

"Це поезія, – пояснила Наташка. – Це тіпа стіхі. Ну, каторі були забуті. Осторожно – кажу тобі, тут є всякі, є такі мєрзкі, що будеш від них ригати".

Ми йшли різними вулицями, повертаючи праворуч і тільки праворуч. Переходили дороги, ніде не було людей, не було автомобілів, ніякого руху. Іноді над нами висіли тролейбусні дроти, а частіше – ні, бо ми проминали безліч дуже старих кварталів, де стояли дивні такі ліхтарі, явно не електричні, а одного разу виблукали на якийсь провулок із косими будинками під соломою, весь у калюжах, посипаний сміттям.

Зараз якраз ішли по бруківці, а навколо стояли якісь триповерхові будиночки, не один біля одного, як я звикла бачити по старих містах Європи, а із проміжками між ними, відгородженими стінками в зріст людини. Я спитала Наташку:

"Там дворики? Щоб діти гралися?"

"Там туалєти. Ну і смердить там, добре, шо не чуть".

На розі цієї вулиці був колодязь, із відром на цямрині. Я нахилилася побачити воду, але води не було – сухий.

Одразу за поворотом пішла якась трохи знайома вуличка, десь я її бачила, з такими дуже ошатними будиночками з темної цегли, з білими вікнами і великими залізними гаками під самим дахом.

"Це Амстердам?" – спитала Наташку, але вона не знала, сказала мені, що ніде не бувала "кромє Львова да ще свого родного городка Рафаловкі, де наші з мамашкою корні".

Я згадала Амстердам – ми багато поїздили з Олегом автостопом по Європі того літа, коли закінчили бакалавра і поступили в магістратуру в Могилянку, ми були і в Амстердамі, й у Франції, Німеччину всю об’їздили від Кельна до Франкфурта-на-Майні, і в Австрії були, і в Угорщині.

Я тоді хотіла добратися ближче до колишнього Межиріччя або хоч до Єгипту, але грошей не було, от і подалися до Європи. Ночували по хостелах, їли шо попало, мене аж живіт скрутив до кінця другого тижня.

Тільки я ту Європу не розпробувала, занадто швидко воно все було.

І до Італії ми так і не потрапили, бо мені погано було і довелося скоріше додому, а я досі хочу в Італію, там Флоренція, де Данте жив.

Хоча – що той Данте знав про пекло?

"Так ми потрапимо до пекла?"

"Ну тіпа того, хотя і не совсєм... не знаю, як тобі об’яснить, я там нікада не бувала. Да ти сама знать повинна, ти ж Інанна, нє?"

"Ну... мені, знаєш, інші речі розказували. Яке мені діло до вашого пекла?"

"Так чого ти туда сунешся?"

"Я не сунусь – це ви мене тягнете!"

"Я? Падруга, ти шо? Я тебе кудись тягну? Да мені лишній геморой з тобою цяцькацця, тягнуть тебе, думаєш просто? Ти ж не душа безплотна, як положено, вибирай тут тобі, шоб і не влізла нікуди, і не потрощила нічо. Думаєш, приятно мені оце?"

"А чого ж робиш?"

"Бо ти йдеш. Захотіла йти – то шо я можу? Я ісполнітєль".

"Знач, мене тягне той труп".

"Да він тоже ісполнітєль, падруга, ти ж сама схотіла, ти шо?"

Вона аж обернулась і спинилася.

Я нічого не сказала.

А що я мала їй казати?

Між вулицями траплялися якісь чи то парки, чи то скверики з лавками, з доріжками або просто з утоптаними алейками, які ми швидко проминали.

У тих парках ворушилося якесь життя і, придивившись, між двома цілком індустріальними вулицями я побачила, що там, між паркових дерев, живуть фавни, дріади і німфи.

Вони повсюди бігали, танцювали, спали і просто сиділи. Голі. Було, як на нудистському пляжі, – ніби й нічого страшного, але незручно і трохи соромно. Краще дивитися собі під ноги, а то ще подумають, що витріщаюся... ніколи не бачила.

Німфи спокійненько рвали хирлявенькі квіти, на які Наташка навіть наступити випадково боялася, плели з них вінки, вплітали в коси одна одній, встеляли ложа для когось. Потім забували про ложа, кидали вінки де попало і бігли танцювати або грати в якісь ігри. Тоді знову плели вінки.

Фавни дули в дудки, підбирали кинуті вінки, щоб одягти собі на голову, залицялися до німф або просто нападали на них з-за квіткових кущів і тягнули кудись, може, до тих устелених квітами лож...

Тільки одна нещасна білява німфа, вквітчана в запилені прив’ялі листочки, безутішно ридала.

Німфу ніхто не чіпав.

Вона так плакала, що була вся мокра від сліз, блискуча, і волосся позлипалося у вологі кучерики. Аж шкода.

"Е... ну... слухай... а чого ти плачеш?"

Німфа заридала ще сильніше.

"Не трогай її!" – обернулася Наташка.

"Отак! – верескнула німфа, стисла мокрі кулаки і підскочила. – Нікому нема діла до мого нещастя! Будемо жаліти інших німф, більше вартих жалості! Кого? Калісто?! Іо?! Діону?! Ах бідні-нещасні, безсоромні коханки Зевса! Ах як же нам вас, біднесеньких, шкода! Ми про вас поем напишемо! Міфів наскладаємо! Картин понамальовуємо! Статуй! Мозаїк! Малюнків! Ми своїм дітям уб’ємо вас у голови, щоб ви вічно жили і ніколи не померли. Бо ж ви варті того. Хіба ні? Та що вони хорошого зробили? Чим мали право прославитися? Дури! І – подивись, подивись – вони не помруть! Телиці безмозглі, безликі, перелякані, тільки й уміють, що ніжно зітхати й очі опускати. А я! Я була красива, розумна. Я була –

особистість! І ніхто не заперечить, із тих, хто мене знав. Я думати вміла! І я не одна така! Скільки нас тут пропадає, на задвірках, на смітнику. На смітнику! І що ти думаєш? Що ти думаєш? Навіть ті німфи, чиї струмки пересохли, ті дріади, чиї дерева порубали, – щасливіші за нас, бо вони – в Аїді, там, де наш вхід у потойбіччя, там, щасливі, ходять у вічній темряві... А ми? Ми! Знаєш, хто це все? Це ті нещасні, про яких забули, яких замінили. Знаєш, як це – ти берегла джерело, і тут приходить нова і каже: я тепер, я нова. Мене звати отак-то. Я тут тепер живу, і мені будуть усі жертви. А ти – пропадаєш, тебе вже нема, і біжиш лісом, як п’яна, біжиш, біжиш, не впізнаючи нічого, рвучи сукню об дерева, летиш кудись, уся в сльозах, і богів зовеш, і просиш помогти – а боги глухі! Боги вічно глухі! Боги нічого ніколи не чують, коли їм треба почути... Глухі – бо вони мертві боги, народженні для того, щоб померти. Народженні для смерті. Як ми. І вони нас бояться. Вони бояться нашої смерті, бо то буде і їхня смерть. І я бігла... Скільки бігла... І я кликала Геру, бо Гера мене любила! І Гера перетворила мої сліди на квіточки... І я жила не тут, о ні! Можете не вірити, але я жила в Аїді, як порядна. Поки легенду про мене, про мої сліди, про Геру, переказували – доти і я була там, у вічному спокої, серед дерев, що не відкидають тіні; бродила в білому між тіней, що вічно шукали когось, між мільйонів однакових у білому... обличчя яких закриті, і сліди їхні невидимі. Я жила... Ніхто не вірить мені, але так і було! А потім легенду про мене забули... Ох, як тяжко! Ох, сил нема про це думати! Її забули спеціально! Її забули на догоду чоловікам, що стали правити світом! Да! Замість мене – замість мене стали оті дури з коров’ячими очима і покірними руками, здатні тільки падати перед чоловіком і читати по очах його бажання, ставати для чоловіка парою чобіт – потрібних, коли дощ, і закинутих у куток, коли сонце. Але хіба чоботи ображаються? А мене... мою легенду... мою Геру! Нас оббрехали! Всіх оббрехали! Все, що було, оббрехали й опошлили, зробили з прекрасних жінок курей! Ревнивих тигриць, що поїдають одна одну! Тільки дехто... Харікло, яку любила Афіна... і... ні! ні!"

Я б давно вже пішла, але мокра німфа тримала мене за руки. Весь час, поки вона кричала істерично про оту свою біду, я делікатно

намагалась піти, але вона вчепилась у мене, як рак, і ніякими силами не можна було... Чим її не влаштовує цей парк, де ростуть рослини, світить сонце і можна робити, що хочеш, я не розумію... Чим їй кращий темний, затхлий Аїд?

Я, вирвавшись нарешті, побігла за Наташкою, але німфа нас догнала. Як кішка, вчепилася нігтями в мої порвані штани і тягнула до себе.

"Слухай! Не йди! Я рідко з ким балакаю. Але ти – така, як я! Я бачу в тобі сестру. Ти можеш бути великою! І ми, разом..."

"Слиш, дєвушка, – обернулася Наташка, – ти о чьом тут базариш? Не шариш, що ця баришня йде туда, звідки не вертаються. І чим вона тобі там поможе, інтєрєсно?"

Німфі дійшло. Вона пустила штанину і розгублено закліпала наївними блакитними очима.

"Я просто побачила в ній пекучу, злу, гарячу любов, яка жити не дає, тягне, рве кудись, гонить... Любов і заздрість. Ти не бачиш? Воно ж горить там, у ній... Я й подумала..."

"Індик думав, – одрізала Наташка. – Іди вмийся, а то вже отупіла од вічного свого плачу. Іди-йди. Проспись ляж, да водички попий! І шоб я тебе більш біля Стежки на сто метрів не бачила! Усвоїла?!"

Німфа щось лепетала.

"Бач? – спитала мене. – Тут нікого трогать не можна. Вони тобі голову заговорять. Ще повезло, шо на цю напала. Єсть такі, шо бігли б за нами аж до Воріт і читали би длінні вірші або співали якусь занудну пєснь".

"Та нормальні німфи".

"Просто прєлєсть. В них усіх якогось болтіка не хватає, не зря ж вони тут, а не в тому свому, як там його? Ну, не важно! Пашлі, і не трогай більш нікого!"

"А чого вони всі тут?"

"А де їм ще буть?"

І ми вже пройшли сквер...

Бачить вона в мені... німфа... От і розгледіла, потвора забута! А не її діло, кого я люблю. Тобто любила, бо як його тепер уже любити, коли він помер?

"Отуди!" – крикнула Наташка, і я пішла в якусь вуличку, стулену з хаток, збитих із картонних ящиків, а під ногами в мене був пісок. Це, напевне, десь в в пустельних країнах, жарких є такі вулички... І місяць на небі тут – східний, ріжками догори, і сови пустелі в’ють гнізда...

Хтось поштурхав мене:

"Ей... дєвушка... Дєвушка!"

Я відкрила око – той самий кримінальний гопник. Із такими краще не говорити. І заплющила око, але він не відчепився:

"Дєвушка! Вас там спрашиває один мущіна. В тому вагоні. Нє, ну в натурє. Мужик питав. Може, твій якийсь знакомий? Він тебе на пероні побачив. Сходи – чо тобі?"

Ну і зараза ж! Я сіла на лавці:

"Такий мужик старий, в окулярах?"

"Тіпа в очках? Ну да!"

"Ну і хай собі, обійдеться".

"А ти куда їдеш?"

Ще тільки знайомств у електриці мені не вистачало! Я їх маю по самі вуха, досить із мене, зазнайомилась у юності, коли їздила додому, як ще у Львові вчилася. "Привіт!" – "Здоров!" – потім розкаже тобі все своє життя і всі свої проблеми, а потім ще попросить телефончика і тобі свій продиктує, я їх на руках писала ручкою, щоб потім змити й забути назавжди: і телефончик, і людину.

"А це що за станція була?" – спитала, бо вже, напевне, скоро Здолбунів.

"Цвітоха була... Щас буде Славута... А ти куда?"

"А ти?"

"Я до Славути".

Знов пощастило... Зараз він вийде, і я не буду слухати історію про те, як він женився і що його падчерка дворічна – "хароша дєвочка, але ж не родна дочь, понімаєш?" Тільки чого ж я завжди в тій Цвітосі прокидаюсь? Як би міцно не спала. Тому що тут мій двоюрідний дід повісився? Приїхав сюди і повісився. Чого його аж сюди понесло? Тиждень шукали потім...

Все це якось... небезпечно. І ці твердження, що "Іннана йде до світу мертвих", і неспані ночі, і ворота, які я проходжу, і Наташка-Неті, провідник-сторож світу мертвих... і труп.

Усі ті світи, які я бачила, – мертві предмети, мертві звірі, мертві рослини, мертві міста, зорі, хмари, забуті вірші, забуті німфи... Ще риби можуть бути мертві... Напевне, далі будуть риби.

Куди несе мене?

Чого цей гопник так якось дивно на мене дивиться?

Штани порвані, і сама схожа на опудало?

Коли він вийшов, я подивилась у вікно, у вікні нічого не було. Лишилося мерзнути, бо звідкись дуже дуло, і думати про смерть.

Ніхто її не хоче... А як уже хто каже, що любить смерть, – то тільки якусь кров, маніяків, убивць, дурні детективи, мертвяків, що з могил повилазили, страшні історії про вампірів, нічні походеньки й оту музику... ну ясно, яку.

Хіба це смерть? Це таке саме життєствердне фуфло, як і гамбургери.

Пам’ятаю, як я боялася в першому класі, як хоронили ту дівчинку, що попала під машину. Вона пішла до бібліотеки, по книжечку, перебігала дорогу, і її збила машина.

Тоді півшколи йшло до неї додому, подивитися, як вона лежить у великій кімнаті, в труні. А другого дня, коли її ховали, – заносили до школи, і наш завуч читав довгу промову з листочків, укладених у папочку.

Потім ми з дівчатами бігли попереду труни, кришили квіти і кидали їх на дорогу, під ноги всім, хто був далі. Якась бабця дуже кричала: "Не робіть! Не робіть, так не можна! Ви кличете другий похорон! За тиждень будуть другого кого ховати!"

Казали потім, що мати тої дівчинки потім ночами сиділа біля вікна, не спала, казала, що чекає, просила не заходити до кімнати, бо її дитина тут є, але як тільки запалюють світло чи хто заходить – то вона лякається. І йде.

Потім був такий час, якраз після того, як мені сказали... як мене зробили Інанною, я так боялась і хотіла зробити щось над собою, щоб померти. Мені дуже подобалось уявляти, як я помру, як мене покладуть у труну в гарному платті й обкладуть квітами. Як приходитимуть люди, як у хаті позавішують дзеркала, зупинять годинники, заклопотані і заплакані родичі будуть кудись дзвонити, бігати, привозитимуть вінки, ставитимуть їх у коридорі. Знайомі і чужі зітхатимуть, що я померла: така молода і гарна, ще й наклала на себе руки. І буде пишний похорон із музикою, сльозами і красивим катафалком. А вінки везтимуть за труною окремою машиною.

Щоправда, це вимагало якогось гуманного способу самогубства, бо ж від повішення посиніє морда, від отруєння теж, здається, різати жили – негарні руки... А руки повинні гарно лежати, схрещені тонкими пальцями.

Коли ж я робила всі ті спроби самогубства... Скільки їх було, що вже й рахунок утратила, то чогось забувала про красу похорону зовсім. В істериці, ридаючи, я вішалась на своїх цупких дитячих колготках чи на маминому шовковому шарфі, їла знеболююче жменями, а потім бігла до туалету і, від переляку, голосно верещала, або ще зачиняла двері-вікна на кухні, відкривала газ і, ридаючи, мила посуд, щоб чимось зайняти руки... Газ – то особлива гидота. Що до нього таке примішують, що ніяк не можна витерпіти?

Не знаю, чого я так любила про те все думати.

А потім був Макс Сідоров.

Мені тоді було шістнадцять років... я збирала абрикоси. В нас була абрикоса – росла під будинком на нашому городику. Такі є маленькі латочки городів під балконами, що там влазить тільки трохи моркви, щавель, петрушка і пару рядочків цибулі. В нас там ще росла абрикоса. Баба посадила.

Збираю і – за спиною мені ніби щось пролетіло, гупнуло. Я не обернулася – далі збирала. А повз мене – малі діти, багато, біжать кудись і верещать. Верещать, як дикі. Верещать:

"Він убився!"

Але він не вбився зразу, коли ми біля нього стояли – то ще дихав, і серце билося. Лежав на спині, очі закриті. Коли дядя Ігор – він лікар, він живе в нашому будинку – прибіг і підняв йому повіку, зіниця була дивна, не кругла, як у людей, а видовжена така, як у кота. Дядя Ігор сказав:

"Усе".

Підняв голову, глянув на блискучу шибу відкритого вікна на восьмому поверсі. І сів на землю.

І нічого не став робити.

Діти лишилися там стояти, а я пішла – бо мені стало дуже жарко, і захотілося в туалет, і не хотілося побачити, як він помре.

Він із хлопцями украв паспорт в одного роботяги, а потім вони злякались і спалили документ. А потім розбіглися всі по хатах, і от він, із переляку...

Він лишив записку вдома: "Прощай, мамо. Їду на той світ".

Макса ховали тихо, і на похороні всім було соромно.

До школи не заносили.

З того часу я ніколи більше не робила спроб накласти на себе руки.

Перед шлагбаумом на переїзді, який минала наша електричка, стояла і чекала швидка допомога. Я здригнулася.

Швидка допомога – це ще один привид смерті. Якщо десь вона стоїть – наступним за нею стоятиме катафалк.

То мені так здавалося завше.

Наша сусідка, стара жінка, приходила до нас дзвонити своїм подругам – і довго розказувала їм різні історії, про хвороби і смерті. Там завжди фігурувало: "...і визвали вони скору помощ".

Коли ця сама скора приїхала за її чоловіком і забрала його в лікарню, я думала, він назавтра помре, а він помер аж через місяць. Та сама скора – чого? – привезла його тіло, і, поки ми допомагали прибирати в хаті, переставляти меблі для похорону, воно лежало на підлозі, одягнуте в той самий спортивний костюм, який він постійно носив, тільки обличчя було прикрите рушником. Особливо страшно – той спортивний костюм, шерстяний, витертий, поморщений, приношений...

Потім уже, як у труні, то не страшно. Урочисто.

Електричка стала гальмувати, і пішли збоку вагони-вагони-вагони, все товарнячки. Це, значить, здолбунівська була швидка?

На станції світало. По вокзалу тинялися двійко заспаних студентів із сумками, брали квитки на потяг до Львова, й одна студентка з сумками і батьками.

Мені не вистачило грошей на квиток на той поїзд, а якби не забула студентського вдома – то вистачило б!

Позаздривши студентам, я глянула на годинник – до похорону ще годинки три... Якби поїздом, то встигла б якраз, коли виносять...

Можна тут сісти на маршрутку і поїхати до Рівного – там живуть мої батьки, там я нарешті висплюсь, і поїм, і... не помру.

Хоча – я не боюся. Я – Інанна, і можу швендяти в підземне царство через ті брами, скільки схочу, бо це наші брами, наш вхід, і не людина помирає в мені, а Інанна спускається до світу мертвих. Бо їй так хочеться.

За половину останніх грошей я купила булочку з якоюсь гидотою і чаю в гарячому тоненькому пластиковому стаканчику. З’їла те все, дивлячись у спину пам’ятнику на привокзальній площі.

Зараз би піти отою вуличкою... там – річечка і міст під коліями, і, трошки постоявши на зупинці, можна дочекатися маршрутки на Рівне... і в мене вистачить грошей...

"Плати", – сказав хтось мені у вухо...

Він уже був не труп, а пристойний циган.

Тільки синій.

І все одно не дихав.

"Немає в мене нічого! Останні гроші витратила, конспект і старі лахи лишилися – тобі що з цього?"

"Мобільний".

"Нащо тобі мобільний?"

"Мовчи, Інанно..."

"Да-да, і будь покірна, я вже чула. Тільки не розумію, нащо тобі мій мобільний? На, бери".

Я постаралася себе втішити тим, що мобільний старий, часто глючить і давно пора купити новий. Картку я з нього дістала.

Ну от – тепер і без мобільного лишилася. Вийшла на вулицю.

"Перепрошую, – сказав мені інтелігентний сивий пан в окулярах і картатому піджачку, що стояв на вокзальному ґанку на верхній сходині і тримав у руках новенького портфелика, – вам не на Рівне? Бо я знайшов таксі, а якщо вдвох, то вийде дешевше".

"В мене немає грошей".

"Справді? Тоді давайте я вас провезу так, а ви повернете, коли матимете, я вам дам свою візитівку", – і він ткнув мені її.

"Ні-ні, дякую!" – опам’яталась я, я не їду, я їду далі, скоро моя електричка на Красне.

"Справді?"

"Ага, дякую-дякую, але я не їду".

"Я б радив вам поїхати зі мною", – серйозно сказав пан у картатому.

І ще трохи почекав, але я усміхнулася, похитала головою – ні-ні, і пішла до вокзалу.

Потім подивилася на його візитівку, там було написано: "Кирило Мефодійович, лікар". Хм, дивна якась візитівка, хоч би телефон чи що... перевернула на інший бік і прочитала: "Інанна до світу мертвих піти захотіла, а підземного світу всесильні закони, споконвічні йому жертви, хто ж її визволить,Інанну, хто скаже слово?"

Шумерськими.

Я зім’яла візитівку і викинула її в сміття.

Де поділась та електричка на Красне?

ЗДОЛБУНІВ — КРАСНЕ

ШОСТА БРАМА

"Так, – сказала Наташка, – значить, ти зараз підеш вперед і не оглядайся, там будуть летіть такі шари – то ти їх не трогай. Поняла? Там доска лежить на землі, і ти по ній іди, але на землю не ставай, не нада, бо заставлю всю землю пересівать, шоб слідів не було. Поняла?"

Я зрозуміла.

"І шари не трогай!"

Я зрозуміла знов.

Вона накинула на мене якесь довге і слизьке чорне рядно і веліла йти. Я обережно ступила на дошку. Земля була чорна-чорна, не видно і яка, спочатку я уважно дивилася на неї, щоб зрозуміти, що ж так цінує там Наташка, аж ступати не можна, а потім припинила, бо почались оті самі "шари".

То були здоровенні прозорі мильні бульбашки, різних кольорів – в кожної діаметр понад метр. Вони падали, переливаючись, ніби світячись різними кольорами: синім, жовтим і рожевим або білим-білим, вони тремтіли, наче от-от луснуть, і летіли донизу.

Я старанно їх обходила, пропускала перед собою, деякі трошки котилися по дошці, а тоді сковзали на землю і там зникали, напевне, лопались.

Аж поки не спитала Наташку, що це таке – тут одна бульбашка мене і накрила.

Я ніби прокинулася, покупалась, витерлася рушником і стала думати, що мені вдягнути в університет сьогодні. Я ходила гола по кімнаті своїй львівській – тоді я жила в однієї бабці, знімала кімнатку, точніше, батьки мені знімали, щоб уберегти дитя від жахів гуртожитку. От я там ходила гола, часом дивилася на себе в дзеркало в прочиненій шафі і згадувала одного розпусника, що чіплявся до мене, ще коли в школі вчилася, була наївна і дурненька. Чіплявся і так, і сяк, а я ще юна була – і нічого в нього не виходило. Тоді він поїхав кудись на якийсь час, а може, прикинувся, що поїхав: і став мені писати листи. Ох як я червоніла... Я, пам’ятаю, все боялася, що мати підійде і прочитає з монітора, що там таке. Щось, наприклад, про те, як той товаріщ миється, і як на себе дивиться в дзеркало, і який він гарний, коли голий.. Я йому взагалі тоді відповідати перестала.

Подивившись у дзеркало і погулявши по кімнаті, я полізла діставати чисту новеньку білизну з коробочки – таку гарну, я таку рідко ношу. Я взагалі ношу трикотажні труси в горошок або в квіточку, мати сердиться, як бачить, і каже, що вони дитячі. Нічого, мені вони гарні. Але ота білизна, що схована в коробочці, – оце да! Моя баба теж тримала в шафі, в куточку, комбінашку, в мереживах і з бантами, і такі ж гарні труси – "шоб до врача було в чому". І я тримаю – собі на смерть.

Хоча сьогодні я вмирати не збираюсь – навпаки.

Милуватися собою в цій білизні можна довго. Тільки часу нема. Пора йти до університету. В нас сьогодні не буде останньої пари, і мене Олег запросив... Тут я починаю нервуватись і лізу до шафи по одяг.

Так... панчохи – раз, спідниця зелена – два, батькова футболка, що мати йому купила носити замість майки, але на два розміри меншу, випадково... мені якраз підходить, так, і батькова зелена сорочка в клітинку, яку він уже два роки в майстерню носив, а я випрала, і нічо – як не защібати і підкотити рукава, то якраз до моєї зеленої спідниці.

І черевички.

В коридорі бродить пудель – собачка господині. Пуделя звати Бригіта, вона не любить мене. Але все одно йде за мною до ванни дивитися, як я фарбуватиму вії.

Більше нічого, тільки вії – я вам не Юлька. Це та, поки не намаже повіки синіми тінями, не обведе товстим чорним олівцем очі два рази, не натре помадою щоки, не припудрить їх, не намастить лоба, носа і підборіддя тональним кремом – із хати не вийде.

Ті сині тіні кругом очей – то взагалі капець, напевне, в дитинстві на вихователькy в дитячому садку надивилась, і ніяк тобі ті стереотипи не

вилетять із голови. Хоч товчи їй, що це не модно давно, хоч кілка на голові теши – все по нулях.

Господиня спитала мене з кухні, буду я їсти грінки з сиром чи з ковбасою. Грінки вона смажила до кави, а кава в неї була смачнюча, я облизнулась і крикнула, що з сиром...

І вже нічого не було – тільки темрява, світяться бульбашки, що летять звідкись ізгори, і тонка дошка під ногами.

І рядно, що Наташка накинула мені на плечі, мокре – від луснутої бульки – і пахне моїм шампунем тої пори.

"Це твої години. Тіпа твоя жизнь уся, – відповіла мені Наташка, бо я ж її була спитала, що це за бульки. – Осторожненько, не тронь більш ніяку!"

І я йшла між них, а вони летіли – мої години, так багато.

Світились і переливалися.

Я хотіла хапнути ще хоч одну – якусь із тих, які ми були в Амстердамі, наприклад... але вийшло не те.

Ми з Юлькою закінчили перший курс і приїхали додому ввечері, йшли від вокзалу по вулиці і сміялися. Перецвілі липи на проспекті Миру теліпали над нами гілками, і тінь на асфальті від їхніх гілок візерунками ворушилась, аж мені трохи паморочилася голова на них дивитися.

Це було останнє щасливе літо, коли Олег ще просто був нашим одногрупником, а про те, що десь є Артур, ні я, ні вона не підозрювали навіть.

Нам здавалося, що ми тепер вічно будемо такі щасливі, і ми зустріли одного оператора з місцевого телебачення, він сказав нам, що тепер він уже не оператор, а майбутня зірка шоу-бізнесу. В нього є своя група, і вони нещодавно виступали на День молоді на концерті біля кінотеатру "Україна" (колишній "Жовтень").

Потім він поїхав собі на своєму велосипеді, я подивилась і подумала – от, мій перший чоловік, я з ним першим спала колись, у школі ще, тобто в гімназії.

Юлька в гімназії вчилася на трійки. Вона казала, що в тому своєму класі, з якого перейшла до гімназії, була відмінницею. Ми сиділи за однією партою. Вона тоді ще заплітала косу, носила ангорові светри, блискучі колготки (я носила тільки матові) і довгого золотого ланцюжка з кулоном. Ще в неї була чорна коротка шубка з кроля (а в мене – з кози). Влітку вона одягала тільки міні-спідницю в обтяжку (я – штани). Одним словом – не розумію, що в ній знаходили ті десятки хлопців, які вічно їй дзвонили, переловлювали на вулиці, завалювали на дні народження зі здоровенними букетами, підвозили машинами, лагодили її батькам телевізор і пропонували їй вступити до Комуністичної партії, щоб потрапити до списку і стати депутатом Верховної Ради. Чесне слово. Так і казали.

Не може бути, що тільки то їх вабило, що вона з ними спала. Та й то не з усіма. Багатьом крутила голову або слала подалі. Причому хороших хлопців, аж жаль було дивитися.

Як ми святкували її сімнадцятиріччя, той оператор, що нині оце зібрався в зірки, ридав у неї на балконі щирими слізьми. Він казав, що так її любить, як нікого в своєму житті ніколи вже не полюбить. Він був п’яним, але дуже милим. Він пішов проводжати мене додому. Я дивилася на його сльози, слухала теревені і думала: ну що він у ній знайшов? Ну що він у ній знайшов, чесне слово? Вона ж волосся під пахвами не голить, і від неї пахне потом, коли жарко або контрольна з фізики!

Через пару днів я з тим оператором уперше кохалась. І востаннє – з оператором.

Він тоді дуже хотів, щоб Юля ніколи про це не дізналась, а я їй одразу подзвонила і розказала. Ми тоді добру годину балакали по телефону про всякі такі речі, вона мені про себе розказувала, нарешті – як їй було вперше, а на другий день, після уроків, ще довше цю тему розбирали...

Потім, у школі, був ще тільки той... як його звали? Діма? Влад? Ні, Влад – це вже як ми практику відробляли, ту, що перед першим курсом, коли вже поступили. Ми тоді вікна фарбували в коридорчику, яким іти до філологічного факультету. Там такі високі вікна. З цим Владом, утрьох. Він мені потім клявся, що, як почнемо вчитися, щодня мене зустрічатиме після пар – прямо поселиться на моєму факультеті. Ага! Вже! Я ще шукала його, бігала їхній розклад дивитися, на клумбі сиділа перед універом, під пам’ятником Франку – приглядалася до студентів, які на пари і з пар валили... Як дурна якась!

От Юля ніколи ні за що таке не переживала – ні за яких хлопців.

До університету ми ж тоді з нею не разом поступали. Бо вона чесно здавала екзамени, а я я – по олімпіаді. Хоча – навряд чи чесно, щось я сумніваюся, що чесно. Не дарма ж її мати ганяла під деканатом, прикриваючись хусткою! Не дарма вони моталися до Львова разів п’ять ще до того, як повезли документи. Ну і що?

З тою думкою я опинилася знову в темряві, на дошці, з ряденця крапало, волосся мокре було... Як тут страшно...

Бульки летіли, я йшла, настрій зовсім зіпсувався, хоч би необережно не хапнути ту годину, де мені страшно болить живіт від місячних, або ту, коли я в мережі познайомилась із чувачком зі Львова, зі смішним

іменем Артур. Краще б я перед тим ноги-руки собі поламала, і до клавіш не торкалась,

Ухиляючись від бульбашок, хитаючись на дошці, боючись ступити з неї на землю, бо ну його – з Наташкою сваритися ще, я таки не вбереглась і хапнула бульку, переливчасту і золотисту, але було в ній зовсім не приємне.

Я опинилася в горах, унизу шумів стрімкий потік.

Мене привели туди із зав’язаними очима. До того – везли машиною. Назад – очей уже не зав’язували, але я, втомлена і перелякана, заснула, нічого не бачила. Так що й не згадаю, де то було. Хіба хтось із богів помре, тоді прийду сама, як повноправна богиня… Тоді знатиму хоч, де це. Тільки щось вони не збираються помирати.

Мені тоді було дванадцять років.

Того літа поїхала в табір, у Карпати. Півкласу їхало. Навіть дві наші вчительки. Ну і мене батьки послали.

І добре мені було так, що страх. Повний набір відповідної романтики – смерічки, гуцули, гори, тумани, овечки, "а отам іще лежить сніг!", замки здалеку і цілюща вода з джерела. Потім іще багато років сідали і згадували, як траплялось, що не приходила яка-небуть вчителька на свій урок. Як було класно!

Ненавиділа ті розмови!

Бо моє "класно" закінчилось отоді, серед ночі, як мене збудили і сказали йти. Зі мною ще спали п’ятеро дівчат на залізних ліжечках у тій кімнаті, схожій на лікарняну палату. Жодна і не поворухнулася. Весь корпус табору наче вимер, ніхто не чув, як ми пішли. Не почув, і як повернулися.

Їх було шість. Закутані в якісь мішки. Не розбереш віку, не розбереш статі. Вони шептали мені здушеними голосами, щоб ішла за ними, щоб не боялася, що так треба. Я так боялася, що аж трохи впісялась. І не кричала, з переляку. Зав’язали мені очі, посадили в автомобіль. І поїхали. Автомобіль був – поганий бобік, я підскакувала і клацала зубами на всіх вибоїнах, а дорога була дуже поганою.

Коли нарешті зняли пов’язку – я гірко плакала і не могла зупинитися. Було темно. Місяць, гори, внизу шуміла вода. Там, куди вони мене привели, вже горів вогонь, поруч лежали ножі, в’язка очерету і купа мокрої глини.

Люди, що нас чекали, побалакали з тими, які мене привезли, і спустилися кудись униз. Розмовляли всі вони дуже тихо, часто вставляли невідомі слова. Я не могла зрозуміти, про що говорили. Ті, що прийшли, розв’язали очерет і з глини стали щось ліпити. Тепер я побачила, що то були п’ять старих чоловіків, дуже старих, древніх, і одна жінка, теж сива.

Один із них, у якого під плащем із мішковини був спортивний костюм, сів біля мене і взявся питати, як мене звати, як звати батьків, де я живу, де вчуся, які предмети в школі люблю, з ким сиджу за партою – таке різне, що він і без мене знав. Сказав, що вони тут усі хороші, ніхто не образить мене, щоб я не боялася, назвав імена, тикаючи пальцем: це Енліль, це Шамаш, це Нінурта, це Ану, це Ерешкігаль, а сам він – Енкі. Без усякої надії, що я ті імена запам’ятаю.

Тут хтось із тих, що пішли вниз, піднявся, не підходячи близько, крикнув із темряви:

"Вона вже вмирає! Дівчинка готова?"

"Готова-готова! – заметушився Енкі. – Зараз і почнемо".

Мене стали роздягати, я заверещала, Енкі дав мені якоїсь солодкої водички, тримаючи мене за волосся на потилиці, примусив випити. Я дуже ревіла. Після тої водички – провал.

Потім... із мене знімали шматки глини, здається, мене обліпили тою глиною, так, що вийшла якась статуя, а як глина затвердла — розбили. Я ще не могла ворушити ногами-руками, але вже прокидалася. Було холодно, туман, вогнище не горіло. Все тіло боліло, і його брали корчі, горло дерло так, ніби я довго і голосно кричала, очі пекли. Я поворушила ногами-руками, вони були, як не мої.

Викрадачі мої перекидалися між собою словами, але я нічого не розуміла. Енкі побачив, що вже не сплю, і привітав дуже радісно, назвав Інанною...

Я про ту годину нікому не розказувала, тільки своїй дитячій подружці – Ніні, але в неї очі стали, як блюдця:

"Тебе ж крали інопланетяни! Точно! Точно, кажу тобі!"

То я й мовчала, більше нікому не казала, трохи сподіваючись, що мені все наснилося.

Але десь у тих бульбашках плаває, летить і світиться ще одна препогана година мого життя, через два роки, яка таки довела, що все відбулося насправді.

В тій годині – початок березня.

Тоді було в хаті тихо і дуже тепло... а хата стара-стара. Низькі стелі, одна кімната, плита в кутку, яку топлять дровами. На підвіконнях маленьких вікон – у ящиках пробиваються із землі помідори на розсаду. Папуга в клітці їсть насіння і поцокує, як годинник. Дерев’яний стіл, без

скатертини, яєчня з салом – на столі, в сковорідці. За вікном – чорно-синя хмара. Господиня каже:

"Буде сніг!"

Господиня зітхає. Похмурий чоловік, що мене сюди привіз, їсть яєчню старою алюмінієвою виделкою з погнутими зубцями. В хаті, біля стіни, на дивані, сидять ще двоє. Я їх не роздивилася, як заходила – темнувато. Всі мовчать, той, що привіз мене, їсть, плямкає і сопе. Яєчня з салом пахне. Ще пахне земля, папужчина клітка, і плита пахне – сажею і димом. Сидять. Чекають когось. Я дуже боюся. Мені тоді – чотирнадцять.

Господиня хати – Ерешкігаль – старенька бабуся, пов’язана хусткою, володарка шумерського підземного царства мертвих, яка ще, слава Богу, ніколи в тому царстві не бувала, повернувшись із двору вдесяте, повільно знімала фуфаєчку, вішала її, погладжуючи рукава.

"Вже їдуть, – сказала, – Володіним москвичем".

Ерешкігаль ніколи не називала богів старими шумерськими іменами – не могла вимовити, напевне. В неї була дочка і внуки – отже, жити їй ще було довго-довго, поки не вмре останній із нащадків, а він ще навіть не родився.

Енкі хрюкнув, швидше запихаючи яєчню, великим шматком домашнього хліба промокаючи прозорий, золотистий, гарячий смалець на сковороді. І глипнув на мене, підбадьорливо підморгуючи. Енкі, колишній Іван Богун, козацький ватажок, був моїм далеким предком. Не знаю, з яких прапрапрадідів.

До хати, рипнувши дверима, обтираючи бруд із черевиків об поріг, увійшли і привіталися двоє: старезний дід з бородою – Шамаш, бог сонця, і з ним худий, спитий, низенький чоловічок з червоними щоками –

той самий Володька, чиєю машиною їхали, сивий, рухливий, веселий і немічний Нінурта, бог війни.

Ерешкігаль засвітила електрику, примовляючи:

"Ой темно як, зовсім темно, присвічу трошки".

І я, трошки обернувшись, роздивилася двох дідків на дивані – то були Енліль та Ану, боги повітря і неба. Один – старий учитель, інший – старий бухгалтер, давно на пенсії. Вони сиділи в пальтах, не роздягаючись, тримали руки на колінах, мовчали. Ану кисло скривився. Часом переглядалися, несхвально похитували головами.

"Ну, що… – сказав Шамаш, крекчучи, всідаючись на лавці і розмотуючи з шиї шарф. – Будем знайомитись? Бо вона нас боїться".

"Ти не бійся, дитинко, – зацокотала бабця Ерешкігаль, гладячи мене по голівці. – Не бійся. Ми тут не кусаємося, ми тут усі свої. Ото – Панас Дмитрович, він історію преподавав у школі, а зара на пенсії вже, то він зараз отвічає за небо, щоб хмари по ньому як нужно ходили… А це…"

"Ходять вони і без мене, – перебив Панас Дмитрович, сердито посіпуючи бровами і соваючи ногами по підлозі. – Хай їй луччє Енкі розкаже, шо і до чого. Ти мовчи луччє".

Енкі доїв яєчню, запив її чимось із кружки й відсунув сковорідку.

"Ми з тобою не будемо, як із маленькою, – сказав мені. – Я потім дам тобі книжечки, почитаєш, зрозумієш більше. А поки слухай, що тут робиться і хто ми всі такі. Була, бачиш, така країна колись, багато тисяч років тому, називалася Шумер. Чула, правда? І над тим народом, над королями, над усім, були боги, страшні боги і всемогутні. Але ж бачиш, часи змінювалися, і боги втрачали свою владу над стихією, над людьми і царями. Могли вони вселятись і в людей. Ти чула про таке, правда ж? І

коли сталося так, що влада їхня зовсім зійшла на ніц, коли вже перестали в них вірити (а боги живуть доти, доки в них вірять) – тоді порятувалися вони від забуття і смерті тим, що вселялися в людей. От грецькі боги того не вміли, і вимерли всі, нема зараз жодного. А ми – лишились. І світ наш зберігся, в світі, що ти бачиш, є дірочки, є щілинки, є тоненькі місця, як плівочка, і через ті щілинки видно те, що було раніше, до нас, давно дохлі динозаври... Ти розумієш?"

Я не розуміла.

Я бачила звичайних людей, звичайну хату, звичайну бабу, дивакуватих трохи дідів, і не могла заставити себе повірити, що вони насправді – не вони, а щось інше, старе, страшне, непотрібне, чуже і потворне. Легше було повірити, ніби в них не всі дома, що це якийсь культ чи новопридумана релігія, що вони вербують мене в свої ряди, задурюють мені голову всяким дурним, щоб витягнути гроші, чи що їм там від мене треба. А часом мені здавалося, що це все не насправді, це все мені тільки мариться. Варто добре потрусити головою, і нічого не буде – знов опинюсь у своїй кімнаті, де неприбрано і холодно, а по кутках звалені старі іграшки, які шкода викинути.

"Вона тебе не слухає! – сердито пробурчав тимчасом один із дідів і почовгав ногами. – Казав вам ще тоді – взяли б луччє мою онуку, а не її. Вона тупа якась".

"Ти мовчи! – обірвав Володя, – Онука твоя! Згадав. А тоді шо казав? Усе. Тепер ця дівка вже готова. Вона тепер вже богиня Інанна, і нічого не зробиш. Так шо..."

Тут я розплакалася.

"Ото ти подивись на неї... – забідкалася баба. – Така здорова голля, а плаче, як маленька! І не стидно?"

Мені стало стидно. Але я все одно плакала.

"Нічо-нічо, – сказав Шамаш, – хай поплаче. Ти говори далі, Енкі. Хай чує".

"Не треба, – просила в них баба. – Ти помниш, шо було з тою, шо раньш була Інанною, коли ми їй розказали? А помниш, шо дальш було? І яка з неї була польза? Товклася там собі в Дермані, в своєму монастирі, до самої смерті. І нила ото там, нила. Я, помню, до неї ходила – сяде, і хлипа, і хлипа, соплі пусте в рукав, і хлипа... Все ой сю-сю, яка ж я бідненька, і прощення мені ні тут, ні на том світі, ой сю-сю, замолю свої гріхи, монашкою, і плаче, і хлипа... Гидко глянуть. Так і вмерла десь там, хлипаючи – нічого не зробила. А все, бо ти отак, як зараз: хай терпе. А хіба то можна витерпіть?"

Вона знову погладила мене по голові.

Всі замовкли і ніби не знали, що далі робити.

Темніло на вулиці.

"А де... де ті дохлі динозаври?" – спитала я, хлипаючи.

Баба і діди, що сиділи на лавці, розреготались.

"А я вам казав, що буде наша?! – закричав Енкі і встав. – Побачите, справжня Інанна, нарешті, і буде вона йти, куди треба, і побачите, ще буду я її звідти рятувать, убивати того, хто тоді буде її коханцем..."

"Таке сказав при дитині! – забідкалася баба. – Шо з літ, то з розуму! Зовсім здурів!"

Після того мені ще пару разів натякали на якийсь, заборонений для мене, міф. А що я читала всі пісні і міфи тільки з оригінальних глиняних табличок – тобто фотографій їхніх, а переклад читати мені було заборонено, бо ще занапащу душу перекладача, то й досі не знаю, про що мова, бо тої таблички мені Енкі не дав. Щоправда, я читала пару шматочків із тих записів, які залишав мені Кирило Мефодійович (хто він такий і що йому від мене треба?).

З того вечора я їх часто бачила – нещасних, обідраних, злиденних, тинялися то там то сям, жили по різних хатах і квартирах, а іноді – і просто так, де доведеться. Якби не Енкі, який їх беріг і добував для них нові документи і гроші, то були б на вокзалах, по електричках, як цигани, як бомжі... Боги давнього Шумера.

І так би й не знала нічого про їхню силу, про їхній світ, думала б: усе то казочки, щоб себе потішити, якби не... Якби не те, чого опинилася тут. Якби не була тут... Якби...

А бульки вже пішли дрібненькі, ковзали по мокрому плащі і не лускалися... Години, коли я буду стара? Але я дуже довго буду жити, якщо матиму дітей і вони матимуть дітей, житиму, поки не помре останній із моїх нащадків...

Дрібненькі бульки пахли по-різному тепер, вони вже ковзали навіть по обличчю і мали запах то трав, то парфумів, то чогось їстівного...

Я замислилась, і тут помітила, що вже йду по камінню, а не по дошці.

Спинилась і озирнулася – бульки летіли, світились і падали в прірву, над якою – ота тоненька дошка, чи що воно було, по чому я пройшла. Їх багато, летять і летять туди, в прірву, і світяться звідти переливчастими вогниками.

"Наташка!!! – закричала. – Чого ти мені не сказала?!"

"А шо, я мала тебе прєдупрєдить: тут пропасть, дарагая, упадеш – костей не зберемо? То ти б і мертва не пройшла б, єслі б знала, а так всьо нормально, йшла собі спокійненько, думала, шо нічо страшного. Ну чо ти стала? Пашлі, – і ми пішли. – А вобщє, ти маладєц. Жаль, шо вмреш".

"Не збираюсь".

"Ну, це ніхто не збирається..."

"Ха! Пішла б я сюди, якби мала вмерти! Ні, я не вмру!"

"Дура ти, хоч Інанна. Ніхто звідси назад не вертається. Тебе ж прєдупрєждали!"

"Наташ, ти не розумієш..."

"Да це ти не шариш! Ладно, не моє діло. Іди он – пора, а то спізнимося!"

Я стрибнула з каменюки вниз і опинилася перед старою фортецею, за воротами миготіли стовпи і дерева, ніби швидко їхали, я придивилась і зрозуміла, що це не вони, а я їду – бо сиджу в електричці, і скоро вже буде Красне.

У Красному я тинялася вокзалом, як неприкаяна. Чекала електричку з Тернополя до Львова. Був ясний день, Артура вже, напевне, поховали.

Як там Юля?

І не подзвониш, бо немає з чого. Я раптом здивувалася, що думаю про те, що мені робити у Львові, куди піти, де ночувати, в кого попросити мобілку... Я взагалі доїду до Львова? Я там буду?

Інанна має сім знаків сили – число сім магічне, отже, і воріт має бути сім, отже, це будуть уже останні.

Дочекатись електрички з Тернополя, і будуть ті ворота, буде Наташка знов, знову мене поведе...

Тут поруч задзвенів мобільний – а я сиділа на фонтані з рибами, там є такий, у Красному. Тут дивлюся – валяється мобільний, напевне, хтось загубив.

Я його взяла, глянула, хто дзвонить.

На екранчику було написано: "Кирило Мефодійович" – хм, дивно... і натиснула кнопочку зелену.

"Перепрошую, – сказав Кирило Мефодійович, – якщо ви уже не такі вперті, то я можу зараз під’їхати і вас забрати".

"Хто ви такий?"

"Кирило Мефодійович, лікар".

"Ви з наших?"

"Тобто?"

"З шумерських?"

"Ні".

"Чого ви чіпляєтесь?"

"Я хочу вас урятувати від смерті".

"Навіщо?"

"Я лікар".

"І що буде далі?"

"Я вас заберу, і ви не підете в останні ворота".

"І що?"

"Ви не помрете".

"Я й так не помру", – сказала сама собі і кинула чужу мобілку у фонтан, у воду. Вона потонула. Дурна я... можна було би свою картку вставити і подзвонити Юлі, що там вона... як там Артура ховали...

Хоча – що мені тепер Юля? Я скоро Артура побачу, і не так, як вона – німого і мертвого, а такого, що може говорити.

На мене напала лінь.

І дрімота.

Я сіла на лавці під стіною, щоб бачити, коли приїде електричка, а коли вона прибула – спокійно пішла, тицьнувши по дорозі трупу Крадію свій рюкзак, пиво з нього він витяг і навіщось віддав мені. Я помахала руками – не треба, він здивувався:

"Ти ж несеш поминальне пиво?"

Довелося взяти назад порожній рюкзак (він усе звідти забрав собі) і покласти в нього пляшку пива.

Поминальне пиво... Його кудись лили, Енкі казав... я вже забула...

КРАСНЕ –ЛЬВІВ

СЬОМА БРАМА

Там, напевне, багато квітів: сірих, прозорих, усі ті квіти, що приносять мерцям, що опускають із мерцями в труну.... Там, напевне, багато озер, а вода у озерах припала пилом, нерухома, як скалки дзеркала під старою шафою.... Там, напевне, багато пташиного пір'я... воно замість листя, замість трави встеляє там землю... Там, напевне, не видно неба, тільки скелі ховаються кудись у темні, вологі хмари...

"Сюди-сюди. Бистенько!" – сказала мені Наташка.

Вона була стривожена.

Я ступила "сюди", послизнулась і булькнула у воду. Відпльовуючись, мокра, протирала очі – над нами загорілось синє світло, як від лампи. І при світлі побачила – низьке приміщення, вода, сходини, оброслі водоростями.... Наташка стоїть на мості.

Вилізла до неї, на міст, вона пішла вперед, я – услід. Було жарко, не мерзла, тільки одяг мокрий, неприємно поприлипав, крапає. То виявився не міст, а довга пристань на палях.

"Всьо. Хай луччє мене покрасять, чім я тебе ше раз поведу!" – сердилась Наташка. – "Ти не могла скоріше? Ти мене доконаєш!"

"Ясно".

"Добре, що ясно. Стань і стій. Будем ждать".

"Кого?"

"Попутку. Аби ж хоч її скоро зловить, шоб устигнути того діда догнати! А то не виберемся від цих риб до третього півня. Нє, ну маладєц! І явно ж сам поплив, нікого не повіз. Ну знаю, що сам поїхав, і нічого йому не докажеш, як воно старе!"

Ми чекали. Нічого не пливло. Лампа на стовпі тенькала і потріскувала.

"Вони нас побачать?"

"Хто?"

"Ну ті... в човні. Попутка".

"Якому човні, падруга?! На корабель спізнились, по твоїй, кстаті, вині – тепер будемо ловить попутну рибу!"

Рибу?

Добре, рибу.

Риб не пливло.

Вода під пристанню схожа на морську: плескалась хвилями і пінилась. У воді не розбереш, не роздивишся нічого – дуже темно. Я швидко висохла.

Наташка нервувала, ходила туди-сюди і курила.

Під пристанню щось бурчало, ніби говорило, чула тільки окремі слова. Присіла – дошки такі, як оксамитові, вимиті водою, висушені, ворсисті, дерево старе – і почула, як хтось під пристанню безнадійно бурмоче:

"...це просто втілення зла. Втілення отого величезного, вічного зла, що відриває чоловіка від чистоти дикого звіра, від усесильності... хто забирає в чоловіка всесвіт і веде його в брудну, тісну хижу, затулену від волі і від вітру... там, між вогкими, липкими звіриними шкурами, чоловіка годують солодким, медовим місивом, затишком, насолодою короткого спалаху серед тисячі мук бажання.... поять чоловіка хмелем, що дає щастя і забирає силу... забирає чистоту дикого звіра і гострий розум палаючого вогню... а коли чоловік жахнеться і покине все, втече назад, у волю, в холод – то звір, брат його, вже тікатиме від нього, і птах минатиме його... і побачить він, що нема йому тут більше щастя і волі, а там, у хижці, вона чекатиме його назад, і тремтітиме, і сміятиметься, відбираючи в чоловіка все більше і більше його сили..."

"Ти хто?" – само вирвалось. Наташка мене зараз уб’є, що не мовчу і що когось чіпаю. Ну й хай.

"Риба".

"Яка риба?"

"Водяна".

"Ти про що балакаєш?"

"Про жінку".

"Про яку?"

"Про всяку".

"Всяку? Рибко, покажи-но себе!!"

"Не хочу".

"Чого?"

"Бо я – золота".

"Тим паче покажи, я ніколи не бачила золотої рибки. Тільки читала".

Щось велике вдарило об палі, аж пристань затремтіла.

"Ти читала не про справжню золоту рибку, а про самозванку. Справжня – я! Справжня – забута!"

І випливла на світло. Вона була гігантська. І золота. То вона вгатила хвостом по палях пристані.

"О! – зраділа там десь далеко Наташка. – Золота Риба! От хто нас повезе! Бистренько, бистренько, підпливай сюда!"

Рибка її послухала, затихла, підпливла і підставила блискучу спину у великій потрісканій лусці. Я, як залазила на неї, спробувала сісти позручніше. Уявляю, що це буде за поїздка! Я колись на коні каталась, один раз, так там хоч було хороше сідло, і то мені тоді здалося, що з мене душа витруситься, разом із усіма кістьми, поки кінь доскаче, куди йому там треба було. А тут без сідла. Сіла – відчуваєш хребта і Рибині кості. Ноги – у воді. Хоч би роззутись, пропали мої чудові шкіряні чопчики! Наташка мостилася довше за мене. Риба нервово дригалась. За що тут триматися?

Коли Риба нарешті попливла, я трохи похитнулася назад і схопилася за плавник – обдеру руки! – але не обдерла, бо він був, як коняча грива.

Вона рухалась повільно, її не трусило, тільки як різко била хвостом, то відчувалось.

Вода тепла, можна ногами бовтати.

Лампа все далі світилась, далі... і, нарешті, зовсім пропала. Темрява, плюскотіння теплої води, і Риба ворушиться... часом різко вивертає, обминає щось невидиме – тоді ворушаться кості її хребта, велетенські, напевне такі, як у тої викопної, з музею.

Так ми пливли довго, ніби в сні, потім почався шторм.

Хвилі, як у морі, пінилися, били Рибу, нас, розгойдувалися щоразу сильніше. У тих хвилях кишіло рибами – тепер вони вдарялися мені об руки, груди, об щоки, потрапляли за пазуху, випадаючи з мокрого светра і зісковзуючи вниз, у воду. Вони були дивних кольорів і світилися, а ще – крутились. Морська зірка прилипла до плеча: чіпка, біла у смужку; я її струшувала, здирала підборіддям, не випускаючи з рук плавника Золотої Риби, щоб не зісковзнути, не полетіти в це море, між хижих істот, змій, восьминогів... усіх оцих, що миттю обплетуть мене і потягнуть на дно. Хоча – яке тут може бути дно? Тут безодня! І вони тягтимуть мене вниз, униз, роздираючи на шматки, з'їдаючи, випльовуючи. Вічно летітиму до потвор доісторичних, і нижче, за потворами, між бактерій, і ще, ще, ще, в ту воду, яка була, коли нічого не було, і ще раніше, в ту воду, яка була до того, як стала вода....

Тимчасом десь там, у горах, досі не знаю, де, будуть швиденько ліпити зі свіжої глини і очерету нового ідола, готувати до посвячення, щоби посвятити нову Іннану.

Якщо я зараз упаду з Риби... Понесло ж мене!

Чого ці риби не сплять, як мертві звірі?

Цікаво – вони якось тут посортовані? Наприклад, ті, яких засмажили, – окремо, а ті, що з'їла щука, – окремо?

Цікаво, тільки не спитаєш ні в кого, Наташка – злобна особа. Зараз висміє і накричить. Добре, хоч про Рибку не читала нотацій – мовчи, мовчи! Коли я ще сюди потраплю, цікаво? Та ніколи ж.

Он шторм улігся, Наташка розправила плечі, кругом нас щось високо стрибало з води – такі риби чи такі пташки, що плавають. Мерехтіли веселкою переливи якихось зграйок із-під поверхні. Все світилося, вода блищала, бризки іскрились, як феєрверк.

Десь далеко заворушився вогник. Він коливався, ніби лежав на хвилі. Наша Риба пливла прямо на нього. Але він теж рухався – то був не берег і не ворота. То було щось пливуче.

Щось велике.

Темне.

Вогник світився вже згори, а тінь чогось лякала нашу Рибу, і вона боялась підпливати ближче.

"Ей! – закричала Наташка, закинувши голову. – Ей, Утна.... Унта... Діду Ной! Оглохли? Ей!!! Це ми! Спускайте вірьовки!"

Щось добре лупнуло мене по носі – міцна мотузка. Коли нас витягли – я, нарешті, зрозуміла, що таке ми наздоганяли. То був старовинний дерев'яний корабель без вітрил.

Риба уже десь собі попливла, не прощаючись, не чекаючи, забувши про нас – далі, напевне, мнучи свою тяжку думку про те, які погані жінки, котрі тягнуть чоловіків, забираючи їх від волі. Я не бачила її через

борт, хоч і перехилилася. Цікава Рибка. Золота Рибка з іншої казочки. І нема ж у кого розпитати, чого вона така жінконенависниця.

Наташка тимчасом сварилася зі старим дідом із довгою пишною бородою, котрий один і був на цьому кораблі:

"Нє, ну ви не могли пождать, да? Ви когось хоть везете! Да ви тут сам один, і попливли, будто вас там ждуть!"

Дід дивився на мене.

"Ти Інанна?" – спитав.

"Ага".

"А я Утнапішті. Неті називає – Ной, можеш і ти так само".

"Я думала, ви не вмієте по-нашому балакати".

"Та… шо ж … вивчив, як таке робиться".

"Ну скажіть – і багато ви везете?" – наполягала Наташка.

"Та почекай ти… Дай он мені з богинею поговорити. Тяжко тобі бути Інанною? Чув я, що та, попередня, в монастир пішла і скоро вмерла?"

"Ага. Так і було. А мені – ніяк. Не тяжко".

"А жити не зважає оте?"

"Ні… А як має заважати?"

"Нікого ви не везете! – знову встряла Наташка. – Пустий ковчег, і не могли почекати? Ми там чуть не потопились, на тій Рибі!"

"Та почекай, Неті! – розсердився Утнапішті. – Та помовч!" – і, хапнувши її за плечі, завів до однієї з порожніх кліток, яких там було багато, і зачинив дверці.

Наташка там затихла.

Утнапішті взяв мене за руку, повів до ліхтаря на носі ковчега і посадив на якусь лавицю.

"То ти ще не знаєш, що може робити богиня Інанна? – Я встала, але він знову мене примусив сісти. – Ти ще не вмієш викликати в людях люту пристасть? Ти ж Інанна! Ти ж мусиш це вміти, може, просто сама не знаєш?"

"А як?"

"Я не спеціаліст. Знає Інанна – богиня плотського кохання".

"А Енкі казав – вона богиня родючості і сходу сонця".

"Але це не головне, головне в ній те, що у грецькій Афродіті, римській Венері – пристрасть, вогонь плоті..."

Мені стало якось не по собі, ніби він каже непристойне. Я встала і пішла понад бортом, дивлячись на воду, він не йшов услід – лишився біля ліхтаря.

Отже, так?

Я думала – отже, так?

Я згадала київську квартиру і того хлопця, з яким ми пили чай, у той день, коли Олег мені сказав... коли я розбила артурову чашку.

Он що тоді було!

Як же це робиться?

Напевне, якось дуже просто.

Я обходила ковчег, нервово мнучи пальці, клітки дивились порожнечею, я закривала, відкривала в них дверцята, і з однієї щось шаснуло по палубі. Я крикнула і вискочила на лавку. Тут же не було ні душі!

Може, це якась риба? З мого волосся? Випала з-за пазухи? Вона вміє повзати?

На лавку напроти мене застрибнула мокра кішка. Смугаста, худа і з голодними очима.

Де вона тут узялась?

"Де ти взялася?"

Тонка мелодія прозорих склянок, як у мареві, комариним дзвоном висла над нами, і навіть можна було розрізнити слова:

"А я-я-я була міс школи... а ми-ми-ми не знали тоді ще, що можна мріяти стати моделлю...." — нив тихо хтось, тонесеньким жіночим голосом, вплетеним на нелюдсько високій ноті в мелодію прозорих склянок.

Кішка покліпала, жалібно нявкнула і стала лизати лапу. Якась здоровенна чорна рибина, завбільшки з кита, стрибнула високо з води і, перелетівши чорною тушею над нами, ляпнулась у воду знову, тільки бризки обсипали нас із кішкою.

Вода підхопила мелодію прозорих склянок.

"...а краса нам була тільки, щоб вийти заміж. Ми мали стати, як наші мами – робітницями на заводах, біля мартенівських печей розжиріти і забути, що були "міс школа", і я вийшла заміж, зразу після школи, як і треба було.... "

Щось крикнув Утнапішті, тобто Ной.

Кульові блискавки клубками пролетіли над водою – це були не блискавки, це наш ліхтар відбився на мокрих спинах дельфінів.... І світло долилось у мелодію води і прозорих склянок, вивищивши її до висот болісних, важких, які не можна чути, не можна бачити, не можна...

"...а вийшла я заміж, як усі – вагітною, на третьому місяці, і через рік розвелась із чоловіком, бо він пив і гуляв. Усі наші дівчата пройшли цей шлях, ні одна не перескочила... тільки завод закрився, а мамка сказала – хватить мені на шиї сидіть!"

Я вже не витримувала примарності, нереального марева, заверещала, схопила кішку, труснула її і кинула під лавку, щоб занявчала.

Музика впала.

"Пасіба, солнишко! – сказала, вилазячи з-під лавки, Наташка. – Цей дєд превратив мене в кота. Пасіба".

В мене руки тремтіли. Я обернулась до риб і плюнула далеко-далеко у воду.

Класно!

З такими даними тільки повією працювати – сама розпалила, сама задовольнила, і грошики в кишеньку. Багато.

Йолки-палки, як сказала би Наташка. Де вона, до речі?

Далеко, на самій грані видимості, загорівся вогник, і ще, і ще.

"Бачиш, – м’яко спитав Утнапішті, він знову стояв біля мене, – це пливуть душі. Човнами. Бачиш, як їх багато?"

"Я думала, вони плавають через річку. Стікс, так?"

"Так. Тільки це не річка, а велике море. Дехто каже навіть – океан".

"Куди вони пливуть?"

"Он туди".

І я побачила чорну блискучу скелю, з неї вниз дрібними водоспадиками стікали струмки. Перед скелею вирізнявся один здоровенний камінь – він був окремо – це була інша скеля, дивна – ніби з двох частин, ніби не скеля, а ворота... І між ними хитався маленький човник зі світлими веслами.

На човні хтось сидів, і, коли ми вже підпливли аж до нього, коли Наташка стала злазити вниз, до човника, я того, хто там, упізнала: то був труп.

Тільки тепер уже не труп, а звичайний собі спритний циган із сережкою у вусі, з чорними очима.

"Ану, – подумала я, – як же це робиться?.. Те, про що Утнапішті мені розказав... "І почала дивитися цигану в потилицю, як він гріб веслами, нічого не спадало на думку, і скоро я забула, замріявшись, аж поки раптом не зауважила, що він обернувся і витріщився на мене.

Величезними очима.

Не кліпаючи.

Ну знаєте, є такий погляд… Часом дивляться так хлопці, як добре п’яні і ти в гарному платті…

Я засовалась на лавці і сховалася за Наташку.

Як це в мене знову вийшло?

Тут човен стукнувся носом у скелю, і Наташка вискочила, а я за нею, швидко-швидко, аж послизнулась на мокрому камінні. Ну його в баню, чесне слово! Чого я раніше не знала – знадобилося б, а тепер уже пізно.

"Осторожно! – крикнула Наташка. – Острожною треба буть! Я он один раз неосторожно поступила – і бач, до чого докатилась? Тягаюсь тут, вожу всяких ідіотів, а могла б нормально жить!"

Ми пішли між каміння, і я, аж поки не завернули за якусь скелю, відчувала потилицею погляд цигана Крадія.

За скелею Наташка всілась і потерла собі коліна долонями, витягла пачку жуйки.

"Посидим тут. Оддихнем. Курить хочеться, але ж усьо мокре... Протівно тут, правда?"

"Та ні – цікаво".

"Це патаму, шо ти тут перший раз. Перший раз і мені було інтєрєсно..."

"А ти як тут опинилася?".

"Да по дурості! Хотя почалось воно ще задовго до того, всьо нам не так шло. Прикінь – була хата в Рафаловці, дід із бабою жили. Баба вмерла, ми подумали з мамкою, шо діда заберем до себе у Львів, хату продамо і будуть гроші, а ще позичим і купим мені квартиру... Так – щас! Дід женився! А тут ще мій зовсім загуляв, розвелась. Мала в мене була одна. Настя. А потом, ну прямо як на зло – на роботі в мене... Я на хазяїна работала. Ну тіпа торговля. На базарі. Да, і случилась в мене недостача. Тоді Нелька прийшла до мене на точку – однокласніца, ну ми так нічо, поболтали, я їй про свого розказала, вона – про свого, якраз розвелись, тижня ще не було, випили з Нелькою, але культурненько, трошки... А ввечері – здавать виручку, а недостача така крупна, ну хоч вішайся. Да і не в том дєло, шо Нелька зайшла, шо я там затринділася з нею, нічо не бачила, шо продавала, то ж... я ж не первий день у торговлі, в мене ж не то шо в деяких дур тупих! В мене всьо всігда чьотко... ну там бувало, канєшно, то туда, то сюда, але ж в той день – піввиручки нема! Даже більше! Я вже в рьов, а дєвки наші посовєтували одну відьму, тіпа ворожки, вони до неї всі ходять по всякій мєлочі, а я не ходила – бере дорого. Приперлася я тоді – а вона сидить вся в антуражі – там сушені жаби і всьо такоє, висить кругом неї, лежать там усякі каміння на столі. Стала я і реву. А вона питає – тобі шо, тіки бистро: на удачу, на дєнгі, на мущіну чи на дітей? Я кажу – я з базара од Людки і Свєтки. В мене недостача сьогодні дуже велика, зробіть шось, бо піду вішаться! А в неї там, в другій комнаті, сидить якась компанія – чути голоса мужскі. І вона всьо на двері оглядається, всьо вертиться. Я їй торочу про недостачу, про дєньгі, про хазяїна, а вона мені – так я не

поняла, тобі гадать чи тобі на удачу? Я їй знов – і в рьов, кажу – ви остання надєжда! Тут один із комнати заглядає – питає її: ти скоро чи нє? Вона мені – дєвушка, прийди завтра. Я їй – не прийду, мене ж завтра уриють! І реву. Тоді цей, із комнати, підходить до мене і гладить по голові, так ласкаво, розпитує – шо сталось, чого я тут реву. Урод! Це був цей Енкі, дурак. Він мене і втішав, і завів до компанії, і налив мені, я випила. Як малєнька йому всьо розказую, дура. А потім тільки – брик, підмішав чогось у горілку. Ну а вже проснулась... сама понімаєш – не чєловєком. Вже вони наді мною провели той свій обряд дурацкій. Ну – ти понімаєш, про шо я. І всьо...."

"Може, воно й на краще, Наташ?"

"Ти шо, не понімаєш? Там жизнь була – як хоч, так і живеш. Можна в любий момент усе помінять. А тут всьо! Прівєт! Випустять, як пса, погулять, сігарєт купить, дєвок побачить, Настю, малу мою, провідать, як там її мамка воспітує глянуть, так ідеш по городу – і дєнгі є, і всьо, шо хоч, а нічо не хочеться... "

"Чого?"

"Бо кончєний чєловєк. Раньше хоч якась пєрспєктіва була нормальною женщіною стать. Он дєвочкі замуж повиходили, і породили, і нічо – живуть. І умруть як люди. А тут – шо?.. Виходні тиняєшся, як дура. Робота... Тоже мені робота – водить всякіх олухів да слідить, щоб усьо тут нормально всюди, єслі шо не так – ти всігда винна, єслі всьо так – так то їхня заслуга, що так усе класно придумали, і виходу ніякого – буду ж тут кантуватися, поки не поміняється Ерешкігаль. А вона не збирається вмирати… Ладно... Пашлі... – виплюнула з рота жуйку, загорнула в папірчик і сховала в кишеню. – Вобщім, слухай, і шоб без глупостєй. Щас треба буде бистро йти і мовчать. Ти підеш сама дальше – побачиш куди, там будуть закриті ворота. Я, вобще-то, мушу знять з тебе шо-нібуть, але ж жаль тебе, чесне слово, хоч ти і дура. Прешся, куди не просять. Да ладно. Може, Крадій і не узнає. А як і узнає – то шо він мені зробить? Щас дам ключ від останніх воріт, – налапала ключ у

кишені, дала. – Ну всьо. Тільки не оглядайся, прошу тебе як чєловєка... Добренько?"

І я пішла далі сама, в темряві, по гострому теплому камінню, такому сухому, що кришилось, як коржики, з кам'яним таким тріском.

У мокрому рюкзаку бовталось дурне пиво.

Хоч я й не знаю, чи любить Артур пиво. Я з ним ніколи пива не пила. Правда, він програміст – а вони всі пиво глушать, і, крім того, це вже не має значення, чи любить... тобто – чи любив...

Скільки я за нього виплакалась, сил нема згадувати!

Спочатку, ще до того, як здогадалася, хто він такий, я вічно шукала його, я за ним ішла, а він від мене втікав. Ми писали одне одному листи, ми балакали в чаті, і я не могла знайти його в реальному світі, ніде, де шукала. Сліди, рештки його присутності, ще теплі речі, яких він торкався, ще пахнуть його подихом, ще він тут – а вже нема. Я знаю, знаю, що це все неправда, що він не такий, тобто – я зараз уже добре роздивилась, який він, і розумію, що йому набридло це – цей подих у спину, ця гонитва, але ж тоді я ніколи не виказувала себе.

Потім я здогадалася, хто він, я знайшла його, нарешті, але все-одно не виказувала себе.

Мене стало ніби дві: одна я усміхалась йому, віталась із ним, сміялась до нього, одна я – нуль, Юлина подружка, просто собі так, дівка, а друга – та, яка йшла за ним, та, яка писала йому, та, від побачень із якою він утікав, але ж він мені писав! Його оті листи, для чого ж вони писались, годинами балакали в чаті, для чого, якщо він завжди від мене втікав?

І я гналася за ним – он же я, послухай, он я, я! я! Це я, я жива, я шукаю тебе, он мої руки, мої очі, глянь на мене, я Марина. Ти ж мене бачиш, правда? Я сто разів думала, що він здогадався, хто ж я, але все повторювалося спочатку, однаково тисячу повторів, вічне втікання його з усіх побачень, призначених мені через мережу... "А я ж тебе чекав!" – "Не бреши, я прийшла за 20 хвилин і стирчала там годину!" – "Я чекав тебе, клянусь!" Коли я його ще не впізнала, то навіть серйозно думала, що ми живемо в паралельних світах, що він справді був біля пам’ятника першодрукарю Івану Федорову, і я була, тільки у різних світах...

Але потім я впізнала його. Мріяла – от колись усе виясниться і він мені розповість...

І от він узяв і вмер.

Я ж таки мушу знайти його, побачити його.... Він таки ж мусить знати, хоче чи не хоче, бо інакше я здурію, просто заверещу, помру, бо як же так можна жити, знаючи, що ти не встигла, не змогла, перетирати в пам'яті всі наші зустрічі, яких не було, читати всю переписку, всі розмови, поки не поїде дах од відчаю...

І нікому не казала – а що казати? І зараз не стану, не стану ж я всім розповідати, що я мусила, мусила, що в мене дикі істерики, що я жити не можу і не можу дивитись на пісну Олегову морду, і не можу слухати ниття про те, яка в нього біда – в нього! Та він за рік усе забуде і не згадає, хіба дітей своїх лякати, як вони в нього заведуться і підростуть, а я...

Я замовкла, не додумавши думку, а що – я? Задумалась і підвисла, як мій глюкавий комп.

Скільки я за ним, собакою, просиділа ночами і днями. З Артуром чатилась, Артуру писала, а потім він приходив до нас, як знов щось не працювало – а в нас вічно щось ламалося, бо цей комп Олег, дурень, сам

склав, деталей набрав і накупив по своїх друзяках, – приходив, сідав, починав розбиратись. І пальцями молотив по тих самих клавішах, що і я, коли писала йому. Струшував зі столу крихти від піци (а я писала, що її їм), відсовував чашку з присохлими до дна рештками кави (а він питав, чи не пила я сьогодні тої кави, що він лишив мені за муром, щоб я знайшла), заглядав у той самий монітор, із якого ще годинку тому дивились на мене букви, набрані його руками, і в тих буквах... не те, що зараз у його очах, зовсім не те!

І не кажіть мені, я сама, я собі сама не вірю, я не стану себе слухати – не кажіть мені, що йому було до мене абсолютно байдуже, не могло, не могло, не могло, ні! В тих словах була відповідь мені на моє дурнувате кохання, на мою дурість цю, яка їла мене, гризла мене, гнала мене вулицями, не давала заснути, не давала говорити, душачи за шию, коли він був близько... І не від заздрості до Юльки, як можна подумати... зовсім ні – я його вже давно любила, бо інакше бути не могло. Я його хтозна-скільки шукала, і я не винна, що не одразу зрозуміла, не одразу впізнала, що оцей – замучений програміст, і отой – що пише мені такі листи, та сама людина... Але ж і він мене зовсім ніколи не впізнав! А я ще раділа, ідіотка, як мала дівчинка: бачу-бачу, скажу-скажу, тільки не тепер, бо дражнюсь із тобою, щоб ти вгадав. А треба було не дражнитися... Та що вже тепер?

Каменюки слизькі і гострі – черевики промокли, хлюпає всередині, бридко!

І раптом – як удар у морду – прямо переді мною став Львівський вокзал власною будівлею. Привокзальна площа, фонтан, лавочки, ларьочки. Тільки таксі не стоять рядком – зовсім машин немає. І людей немає.

Ліхтарі горять, потріскують. По асфальту тихо-тихо йду. Ніч.

Під зеленим прозорим козирком не дзижчать мошки. Не віє вітер, не валяється ніде упаковка від шоколадки. Тільки пил на асфальті – дрібний, м'який. І камінці пролітають, поблискуючи в світлі ліхтарів – великі, малесенькі, купками, по одному... метеорити.

Я розчепила стиснуті спазмом пальці, і вклала той ключ, що дала мені Наташка, до замкової щілини, і навіть не повертала – двері самі відкрились, і якась чи то музика, чи світло мене затягли досередини.

Я опинилася в розкішній залі, де повно людей у білому. Як дурна зі своїм пивом.

Люди в білому щось тримали, високо піднявши руки. Вони не глянули на мене, вони дивилися вгору – на те, що тримали, хоч і не бачила облич – але то були жінки, зрозуміла по волоссю, і груди під білими тогами... чи що воно таке на них нап'ялено?

Що це таке?

Жінки щось тихо мимрили.

За мною гупнула, закрилася брама. Зсередини вона скидалась на якісь стародавні ворота. Над воротами, високо – великий залізний гак.

Куди йти далі? І з відчаю я закричала:

"Артур! Арту-у-у-ур!!!!"

Закричала, і одразу помітила його: він озирнувся на мене. Він сидів праворуч, унизу – треба спуститись по східцях. Сидів на ослінчику, обхопивши голову руками, і дивився на мене з таким жахом, як живий. Я сказала:

"Я прийшла. Це я писала тобі. Це я..." – і нічого більше, бо, не відриваючись, дивилась йому в очі, і не побачила її відразу, аж поки вона не вийшла вперед, не почала підніматися по сходах до мене.

Вагітна, вже зовсім на порі. Пузо заважало їй іти, вона коливалась, як качка. Вона тримала щось у руках... здається – якусь нитку... здається – вона пряла, коли я прийшла. Вона сиділа біля нього і пряла чи плела...

Я не знала, хто вона така. Я ніколи не бачила її. Вона підійшла до мене впритул, задихаючись, втомлена від того, що піднімалась сходами. Вона дихала ротом. Я сказала:

"Я Інанна... "

І нічого більше не сказала, бо вона закричала, і крик її повторила печера, і в крику тому, повторюваному печерою, була смерть, і я померла, і чорні демони кинулись, роздерли мене і повісили моє тіло на гак над воротами.

ЧАСТИНА ІІІ. ЛЮДИ І НЕЛЮДИ

СОФІЯ

Батько казав:

"Не можна, щоби рвалася династія! Вже твій дід був прокурор! А я? Ні, поступай на юридичний!"

Але мати казала:

"Ну чого ти кричиш? Воно дівчині треба? Ти хоч її худою стервою зробити, з отих?"

Софія поступила до Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша.

Батько сказав:

"Моя дочка буде без вищої освіти?"

А мати сказала:

"Ну чого ти кричиш? Поступить потім до Києва. Куди зараз таку малу дитину з дому відпускати по вокзалах і по квартирах?"

Сімнадцятилітня дитина нудилась, малювала, мріяла і читала.

Софія любила романи Віктора Гюго і Жан-Жака Руссо, Джона Ґолсуорсі, Жорж Санд і оповідання Алєксанра Гріна. Вона потроху зносила їх до своєї кімнати з батькової бібліотеки, виставляючи рядами на поличках, забираючи з тих поличок Фенімора Купера, Жюля Верна, Майна Ріда і Всеволода Нестайка.

Ще в її кімнаті був комп’ютер без інтернету, старе німецьке трофейне піаніно, мольберт, купа фарб, усякий художній мотлох у куточку біля вікна, вікно, що виходило на доглянутий загороджений сад (їхній сад, сад тих, хто жив у цьому старому львівському чотириповерховому будинку), кахляна грубка, і так, усякий дріб’язок, не вартий уваги – шафа, ліжко, ляльки і плюшеві медведики.

Коли батьків відвідували їхні чисто і пристойно одягнені гості, в яких черевики блищали навіть у найбільший дощ, вона теж виходила у велику кімнату. Гарно причесана, довге чорне волосся, біле обличчя, карі очі, акуратна новенька сукеночка – не дівчина, а лялька. Барбі. Виходила і сідала там або незручно ставала біля стіни... а, це ваша Софія? Така вже доросла? Так-так, і поступила?.. Ну, скоро будете мати

зятя!.. Софіє, доню, занеси оце і оце на кухню і скажи пані Стефі, щоб уже різала качку.

Читала і мріяла.

Мрії були всі однотипні: приходить Він, цілує Софію і забирає до свого чудового замку, де сонце, море і люди. Що там далі в замку – Софія не дуже уявляла, але їй вистачало мріяти про поцілунок і про те, який отой Він буде.

Насправді її ще ніхто не цілував до того злощасного ранку і ніколи в неї "не було хлопця".

Вона мала подружку – сусідку з четвертого поверху. Веселу дівчину і яскраву, яка часто збирала в себе тусню з танцями, а що танцювати в квартирі мама не дає, то влаштовувалось це все у брамі – тобто в такій великій прохідній залі за сходами в під'їзді, через яку проходити до садка.

Софію вона теж раз туди витягла, і Софія простояла весь час під стіною, повна надії, що зараз її хтось запросить на танець. І хоч ніхто так і не запросив, але це почуття – можливість щастя – було таким чудовим, що Софія, хоч і відказувала: "Ай, ні", – але дуже хотіла, щоб сусідка ще її просила прийти.

"Тебе хлопці бояться", – казала сусідка, — "Будь попрощє".

А Софія нічого не відповідала, дивилась на себе у дзеркало – бліде чисте обличчя, великі карі очі, причісувала чорне пишне волосся і ходила по вулиці, дивлячись собі під ноги.

В дівчат попрощє мінялися хлопці, хтось там уже залітав чи боявся залетіти, а Софія все читала Жорж Санд, поки одного ранку не зрозуміла, що і їй непогано було би зробити тест на вагітність.

Потім подумала – тато мене уб’є.

Він був зовсім не Він-із-мрій, а сусід із третього поверху з дурнуватим іменем Артур. Програміст, зануда і тихий хлопець. ТОДІ він був п’яний. Де можна набратися так рано? Він знайшов її на Цитаделі, де вона малювала якусь руїну – бо Софія часто малювала львівські вулиці, парки, кущі і всяке інше, рано-рано, особливо в червні, коли сонце вже зійшло, а людей іще немає, щоб ніхто не заважав і не витріщався через плече, бо це нервує.

Він був п’яний, геть п’яний і дуже нещасний, такий нещасний, що Софії стало так шкода, і вона підійшла до нього, а він не тримався на ногах, повалив етюдник, чіплявся за Софію. Вона думала – який бідолашний… а потім… їй стало цікаво, і ще… — ні-ні, не думати про це! Ламати пальці, терти скроні, замружувати очі, щоб аж ішли зелені плями, прокушувати зубами губи – давити в собі істерику і казати самій собі: "Нічого не було!"

Бо другого дня він приніс їй пензлі… і все, що вона там позабувала, коли встала і пішла, втекла – і він ну геть нічого не пам’ятав, що сталося, тикав їй у руки етюдник і вибачався, питав:

"Я там до тебе чіплявся? Вибач!"

А потім іще раз прийшов, сказав:

"І ще твоя хустка… це ж твоя?.."

Але вона його вже зненавиділа – і як відрізала:

"Лиши її собі. Або викинь", – і зачинила двері з усієї сили, добре, що нікого вдома не було.

Потім вона побачила його через вікно, другого дня, як додому вертався – той клоун дурний зав’язав її жовту хустку собі кругом шиї, мов піонерський галстук, і так ходив вулицями.

"Ну і що мені тепер робити?" – подумала Софія, в короткий передих між двома довгими плачами.

А потім сіла до чорного піаніно і забренькала по клавішах одним пальцем.

Софія не любила те піаніно, але її ніхто не питав – поставили і забули.

Софія дивилася на нього і думала – це моя смерть.

І згадувала всякі страшні історії, з тих, що розказують пошепки: про те, як дівчинці купили піаніно, а продавці попередили, що воно ламається, треба раз на місяць викликати спеціаліста, і дали адресу. Спеціалістом виявилася древня бабця, яка закривалася в кімнаті і щось там із інструментом робила, після чого воно знову грало, як треба. А дівчинка все худла і хиріла. От батьки викликали ту бабцю і підглядають у щілиночку в дверях: що ж буде робить? А вона відкрила піаніно, витягла баночку з кров'ю, і п'є, і п’є – бо в клавішах піанінових були голочки. Вони з пальців дівчинці кров висмоктували.

І весь клас, слухаючи, блідне від жаху.

Ну, це крім рукавичок, що самі на піаніно грали, а потім дівчинку задушили, трупа, який ночами з піаніно вилазив, і клавіш, які заграли мелодію – братик умер, знову заграли – тітонька вмерла, і далі.

Софія засинати боялась в одній кімнаті з піаніно і ставила між ним і своїм ліжком два стільці, а на них вішала стару ковдру.

Тепер сіла і бренькала – бо вже нічого не страшно.

А чого боятися?

Життя все одно закінчилось.

А як батько дізнається?

Потім вона трохи заспокоїлась і почала сама до себе з цікавістю прислухатися – що в мені змінилося? Тепер я мушу бути якась не така? А яка?

А потім одного ранку вона прокинулась на світанку від жаху – я ж можу бути вагітна!

В найближчій аптеці з нею привітались і вона там нічого не купила – ще що подумають. Хай не думають.

Шкода, що зараз не носять капелюхів із вуалями, щоб закрити обличчя – і ніхто тебе не впізнає. А хто у вас придбав тест на вагітність? А не знаємо, якась панянка-незнайомка...

Купила біля університету імені Франка в якомусь непристойному, маленькому ларьочку – там студентів багато, може, вона і не собі бере.

"Так, – сказала собі Софія, – я – дочка прокурора, і в мене є здоровий глузд. Я все зможу".

І стала придумувати, де ж їй задіяти той тест. Ні в якому разі не вдома! Вдома ж стіни підглядатимуть, павуки батькові у вуха наплетуть, що вона робила, навіть якщо нічого і не буде. А може, й не буде – чого наперед паніку пороти?

Софія купила кави в автоматі, випила її, а пластмасове горнятко старанно протерла вологою паперовою серветочкою для взуття і сховала до сумки.

Лишилося знайти туалет.

До громадського туалету не підеш – там тітка, що гроші збирає, на тебе підозріло подивиться. Крім того, там черга, і всі нервові і злі.

Ні. Треба до дівок.

Дівками вона називала трьох, що жили у зйомній квартирі: страшненькій львівській квартирі, куди вхід по балкону, відкриваєш двері і опиняєшся одразу на кухні, а туалет спільний на кілька квартир – далі по балкону.

Одна з дівок – Ірина – була її одногрупниця, а дві інші – Ліда і Наталка – вчилися десь по університетах, але всі три були із Бродів.

Вдома була тільки Ірина.

Ірина спала.

Софія промимрила, що вона – в туалет, Ірині то було байдуже. В цій їхній квартирі був якийсь студентський прохідний двір, і дивно ще, що сьогодні тут ніхто чужий не ночував. А може, й ночував, але вже пішов.

Ірина лягла спати далі, промимривши:

"Як хочеш чаю, то зробиш собі".

В туалеті не було вікна, лампа скоро перегорить, напевно: поспівує, посвистує тоненько-тоненько, чути – тільки як прислухатись дуже. А може, то у вухах виспівує від переляку.

П'ять хвилин вона чесно не дивилась на смужечку тесту, читаючи вкладену в коробочку інструкцію і рекламу інших тестів – суперчутливих або тих, яких у коробочці по два... Навіщо їх у коробочці два?

Дві смужечки.

Дивилася на той тест, поки в очах не пішли якісь плями.

Смужечки не зникли.

На холодильнику, в дівок – яскраві прикольні фотки, причеплені магнітами. На столі в кухні – немитий посуд і колекція порожніх пляшок різної, цікавої форми. В одній – в'яла квітка. Пахне кавою, дезодорантом і цвілими стінами.

Софію нудило з того часу і до самої смерті, як тільки винюхувала десь щось схоже на запах мокрих стін чи плісняви.

Прийшла додому і сіла за піаніно, бренькати одним пальцем.

Не думала про дитину, відчувалось тільки, що сама хвора, що в ній якась страшна пухлина, яка буде їсти її і, врешті-решт, висмокче всю, уб’є.

"Спокійно. Без паніки, – сказав Здоровий Глузд. – Зробимо аборт, і все буде окей".

І другого ж дня Софіїн стіл завалився газетами з оголошеннями і рекламою – шукати приватного гінеколога, економити гроші, і за ...е-е-е-е... тижні три-чотири... а скільки вони хочуть, ті гінекологи, за це?

Подзвонити вона не наважувалася: набрати номер ще сил вистачало, а далі вже тільки на те, щоби притиснути пальцем кнопку, яка перериває дзвінок. Що їм казати? Здрастє, зробіть мені аборт? А вони отак швиденько і зробили, ага... питання і... огляди якісь. Огляди вона собі уявляла досить приблизно.

А тоді приснився вперше отой сон – хлопчик у холодному осінньому листі.

Маленький хлопчик у тоненькій льолі, вона витягує його з листя, змерзлого маленького хлопчика, тулить до себе, щоб зігріти.... А він її щось просить, ручки тягне, чіпляється...

Лежала годинами на дивані і дивилася в стелю.

Коли нарешті спромоглась на змістовні думки – озвався Здоровий Глузд:

"І як ти це собі уявляєш? Як? Ти збираєшся народити таємно від батьків? Як? Вони ж побачать, скоро вже побачать твій живіт – і що тоді? Виїхати в чуже місто? А яке? А як? Де ти там житимеш? Бомжувати по вокзалах? А ти взагалі бомжа колись живого бачила? Тільки по телевізору? Чи ти хочеш усе життя собі жирно перекреслити зараз? Навчання? Роботу? Заміжжя? – питав її Здоровий Глузд і додавав уже спокійно. – Все. Не парся, кобіто. В тебе ще буде багато дітей, колись. Давай, вирішуй проблему, і швидше, якщо не хоч більшої біди".

Софія перечитувала оголошення приватних гінекологів, уявляла, як там: брудно і жарко, і знову клала слухавку, як тільки чула голос лікаря чи його медсестри.

Потім наставала ніч, і вона вкотре ішла закинутим вокзалом, щоб там, на іржавих рейках, у купі холодного листя, знайти змерзлого синьоокого хлопчика, який знову просив її: "Візьми на руки... зігрій мене..."

Здоровий Глузд чекав завжди десь так десятої години ранку, щоби прокинутись і свердлити її своїм нудним голосом, до того ж, накрило токсикозами: навіть сам вигляд смаженого викликав нудоту, і та нудота множилася в ній. Ішла надвір – подихати розпеченим містом, у вузькі вулички, перетворені влітку на пательні. І марилося тоді, що стіни будинків із обох боків вулиці все тісніше здавлюють її. Кров у жилах стала важкою і ходила по ній важко, притискаючи до землі, і нудило, нудило...

Софія дивилася на жінок із малими дітьми – оці пережили, і ти витерпиш, казала собі, живі вони, і ти виживеш – казала ще, і Здоровий Глузд додавав: "Ходімо шукати того гінеколога, що за отією адресою".

Нарешті, вона якогось знайшла.

Але там була вивіска – "узд-кабінет".

"А що? – сказала Софія сама собі. – Зайду зроблю узі, може, там і розпитаю про аборти..."

Лікар три рази перепитав вигадане прізвище, записав у карточку і довго ялозив по її худому животу мокрим слизьким датчиком. Диктував медсестрі: таааак, тут сім тижнів, ембріон тут один, серце плюс... і ще далі якісь терміни і цифри... Потім повернув до неї екран апарата – он, дивись, он воно – в центрі, а оце темненьке – це серце, воно б'ється, бачиш?

Здоровий Глузд здох на пару тижнів. Як тільки він розкривав рота – рот йому затикався картинкою, де б'ється дитяче серце.

Маленький змерзлий хлопчик.

За тиждень Здоровий Глузд порозумнішав і поміняв орієнтацію. "Крім того, – сказав він, – аборт – це вже зараз. А народити – через багато місяців, до того часу можна щось придумати".

Софія повеселіла, припинила бренькати на піаніно і знову почала малювати.

Навколо неї все раптом стало величезним і неповоротким. Грандіозні меблі, здоровенні будинки – все м'яке, піддатливе, високе, готове задушити її, як тільки втратить пильність. Старі ведмеді, картатий плед і рипуче крісло, книжки з палітурками, що вкривались до ранку росою, як живі, за зачиненими дверима кімнати. За вікном тінистий садок, той, до якого пройти – тільки через замкнуті двері, треба мати ключ. У садку ніколи нікого, тільки рідко-рідко вигулюють чорного собаку сусіди з першого поверху. Сидіти на балконі, дихати садком, аж поки не почнуть літати кажани, тремтіти і дивитись, і дивитись... І балкон буде коливатися в такт диханню... Софіє, тобі зле, доню? Не чіпайте її – їй зле, вона отруїлась несвіжими оселедцями...

Після десятого тижня вагітності токсикоз відступив. "Лишилося всього два тижні, ще можна зробити аборт", – сказав Здоровий Глузд, але рот йому був заткнутий тою самою картинкою.

Софія купила в кіоску журнал "Твой малиш", задля освіти, і взагалі – тре ж хоч щось почитати на цю тему.

Ховала журнал від мами, як найнепристойніше, що тільки може бути.

Але там нічого цікавого – багато реклами підгузників і дитячого харчування... оце вони їдять? Оцим їх годують? Статті "Как увєлічіть лактацию", "Кормім грудью до двух лєт", а нащо ж тоді оті баночки з

дитячим харчуванням? "Малиша укусіл камарік?" – дякую, ще не укусіл, "Пріданоє в раддом" – діти оце носять? А навіщо їм оці такі... що це? І взагалі – Софія думала, що дітей у пелюшки сповивають, а тут нафотографовано чогось у картинках і квіточках, із рукавами, з якимись рукавицями... "Расказ щаслівой мами" починався тим, що "я всєгда знала, что у мєня будєт дєвачка", ну й знай собі... "Десять спосабав сказать мужу, што ти бєрємєнна"... таааак... "сдєлай букет со сваїх тестов, укрась іх лєнтамі... " букет штинятиме трохи сечею, але то таке... і взагалі, навіщо Софії це читати – вона ж то казати "мужу" не збирається... не вистачало ще цього!

Тим паче, що батько сказав якось за вечерею:

"Бачив сьогодні Артура, з третього поверху. З дівкою".

"В нього дівка є? Та не кажи!" – перебила мати така здивована, бо Артур і дівка – то було несумісне, бо він тільки комп’ютери любив.

"Є. Юля. Вже з місяць, як є. Мені батько його казав".

Потім Софія і сама побачила ту Юльку з вікна батькового кабінету. Вульгарна дівка в міні. Блискуча сукня, очиська наквецяні синім. Персні на пальцях, на шиї якась біжутерія. Зачіска – фарбована, лакована, липка...

І їй навіть не було боляче, вона від вагітності впала в якесь отупіння, в якусь ведмежу сплячку, ніби весь час потроху дрімала, і все, що навкруг неї робилося, сприймала погано з того напівсну.

Сонно жила і не думала, що далі робити.

Та все ж і просто – житиму, житиму, житиму, поки зможу жити, поки нічого не помічатимуть, а вони зайняті, і ще можна нашити собі з блузок

смішного одягу з торочками, шлярами і стрічками, хай думають, що так треба, бо художниця.

А як стане вже ясно, що от-от помітять її чималий живіт – тоді поїде до материного двоюрідного брата в далеке село. Туди автобус не ходить, а добратися можна тільки електричкою, і то – від найближчої станції пішки йти кілометрів чотири, і все вгору.

В дядька – дві дочки, але їх немає, вони у Львові живуть.

Дядько старий, підсліпуватий, глухуватий. Софію він любить. Поживе в нього. Там видно буде. Може, вернеться до Львова перед самими пологами, поживе в готелі, народить у пологовому і, з дитям, – до нього, скаже, що знайшла. Або назад до батьків.

Придумає.

До того ще довго.

Тимчасом можна пити чай із м’яти, сидіти на балконі і дивитися, як у маленькому гіллястому садку настає осінь.

Старі іграшки.

Всесвітній смуток.

Піаніно.

Вона вже була на шостому місяці, і штани перестали застібатися, зв’язувала їх мотузочкою, одягала светри такі, щоб пишненькі, і вдома намагалася поменше бути, щоб зайвий раз на очі не потрапляти.

Стала ходити на вокзал – сидіти в залі очікування між циганами і туристами, між бідними жіночками і студентами – і їй там було дуже добре. Люди весь час різні. Люди між собою балакали. Про них можна було складати історії або уявляти, як вони десь там живуть у себе в Бродах, у Стрию чи в Сарнах. Люди були дуже бідними, брудними і смерділи. Стіни в залі, де чекають на електрички, були теж брудними. І лавки брудні і липкі. І в повітрі літала всяка підла інфекція. Але так час минав легше.

Одного вечора, вже десь у середині жовтня, повертаючись із вокзалу додому, втрапила на якийсь концерт на вулиці, на честь якогось свята. Було дуже холодно, і змерзлий самодіяльний співак блеяв у мікрофон: "До друууууузііів прийдиииииии". Біля сцени тинялися Ліда, Ірина і Наталка – дівчата з тої квартири, і якимось дивом Софія опинилася в них на кухні, де пахло цвіллю. Щоб не нудило, Софія пила гарячу каву і гаряче вино, слухала дівчачі розмови про хлопців, про те, хто з ким спав, із ким хто цілувався, і всяке таке.

А потім Ірина пішла спати, а Наталка – кудись у гості... Чи то через ту скляночку вина, чи то через холод... але от так взяла і сказала Ліді:

"А знаєш, я вагітна".

"Ти шо??!! І шо будеш робити? Родити?" – закричала Ліда, зробила такі очиська і встала зі стільця.

Софія розказала свій чудовий план, за участю материного двоюрідного брата.

"Ну ти дивна кобіта, – сказала Ліда, а до того довго мовчала і скоса якось так дивилася на Софію. – Тобі тре' було матері одразу все розказати. Вона б тебе завела – швиденько б зробили аборт, ніхто б нічого і не помітив".

Софія подумала, що мати б її тоді на все життя зненавиділа, як підлу брехуху і брудну розпусницю.

"Це ж не материна проблема".

"А він тебе заміж узяти не може?"

Софія подумала, що просити Артура про таке – самій себе зневажати до смерті.

"Та, я думаю, не треба".

"Ну як хоч, але мені здається, що твій дядько подзвонить твоїм батькам на другий день".

Софія подумала, що вона наперед попросить дуже, щоб не казав, що вона його переконає.

"Ну, тоді я піду від дядька".

"Та він тебе не відпустить".

Софія промовчала.

"Крім того, ти ж маєш на учот стати. Ти знаєш?"

Софія подумала, що Лідка щось вигадує.

"Ти не знаєш? В мене невістка, братова жінка, недавно родила. Треба йти в жіночу консультацію до свого лікаря участкового. Він тобі випише карточку, будеш щодватижні ходити – здавати аналізи і важитись, мірятись. Без цього не можна – родиш якось виродка, не дай Бог, або потім якісь проблеми будуть. Ти ж сама не лікар".

Ліда вчилася в медінституті.

Ліда бачила, що Софія їй не вірить.

"Не хоч – не вір, мені шо? Тільки тебе ж у пологовий не приймуть без обмінної карти. Це така книжечка, і там усе написано – всі твої аналізи за всю вагітність: і з вени, і так – щоб не було анемії, щоб знати, чи ти нічим не хвора, чи нирки в нормі, знаєш, нирки як відмовляють, то що буває? Смерть! І всі узі твої, всі за всю вагітність, щоб знати, чи дитина лежить голівкою, чи ніжками, чи не обвилась пуповина кругом шийки.... Без цієї книжечки тебе не пустять! В пологовому ж немовлята родяться, там інфекції бути не повинно – а звідки вони знають, що ти не хвора на СНІД?"

Софія подумала, що вона сама точно не знає, хвора чи ні.

"А всякий там туберкульоз, гепатит, сифіліс! Ти ж із вулиці до них! Пошлють тебе в черговий пологовий, в обсервацію, з бомжами родити!"

Софія подумала, що дні бідної кріпачки Василини, яка таємно від батьків народила дитя, минули давно, а вона й не знала.

"Та я щось придумаю. Скажу, що загубила цю... як її?"

"Та Софіє, не видумуй! Скажи батькам правду. Ну що вони тобі зроблять? Ну можеш у нас пожити пару днів, поки перекричаться".

Софія згадала свого тата – прокурора. І свою аскетично чесну матір, схожу на стару ікону. Від матері Софія приховувала навіть, коли в неї місячні, щоб не турбувати її такою вульгарною річчю.

Згадала і стала дивитися на скатерку, щоб не видно сліз.

"Ну чого ти плачеш? Ну сама подумай! Ти така цікава, Софіє! Ну на крайняк, можеш бабі все розказати – баби знаєш, як онуків люблять? Хай вона матері скаже... "

Софія шкодувала, що завела балачку на цю тему. Тепер Ліда щоразу, як її бачитиме – відводитиме в куток і співчутливо питатиме: ну як?

Вмерти можна!

Софії вже тільки швидше втекти звідти. Ну його все. Ліда провела її аж униз, по сходах, бо тобі треба обережненько, може, тобі таксі викликати? І дивилася, як Софія йде.

Почався дощ, і добре, що йти було недалеко.

Вдома нікого не було – пішли в гості, а на сходах сидів Артур.

"Привіт! – сказав їй. – А я ключ забув... Приїхав із Києва – він там вчиться, – а нікого нема. Можна у вас посидіти?"

"У нас теж нікого нема".

"Та я знаю..."

Зайшли.

Зняли взуття.

"Хочеш чаю?"

Сіли.

"Це в тебе піаніно?"

Піаніно. Я чув, ти грала? Гарно, піаніно – такий звук, знаєш, живий, пружний, не те, що в мене, хоч і колонки класні. Так?

Зовсім темно, світла трохи – від лампи на її столі, біля комп’ютера без інтернету, вона не відповідала, давно вже йому нічого не відповідала, а він питав, питав, різне питав.

У неї пальці тремтіли, але він не помітив.

Вона думала – чого він не говорить того, за чим прийшов?

Вона відкрила кришку піаніно і стала бренькати одним пальцем, і тоді він сказав:

"Я... пам’ятаю, що тоді сталося... того ранку. Я збрехав тобі. Просто... в мене не стало духу... "

А вона мовчала.

Він сказав:

"Ти... вибач".

Вона мовчала, бо думала: "Ну чого він не спитає, чи вона не вагітна, як воно їй було весь цей час жити? Ну чого він не здивується, що вона йому піддалась, що не опиралася? Ну що – йому все це байдуже? І чому він не скаже: "Йди за мене заміж"?

Він мовив:

"Я розумію, що ти думаєш про мене... просто я... "

В неї серце перестало битися – що "я"?

Але він мовчав, не говорив нічого, а як нарешті і сказав, то лише:

"Он моя київська адреса – ти напиши мені листа, добре?"

І лишив, як на сміх, клаптик той, паперовий, паперовий лист, як у минулому столітті! Їх же ніхто вже давно не пише!

Вона на другий день написала йому – про те, що вагітна, дуже сухо, і про те, що його ненавидить.

Потім зрозуміла, що ніколи такого листа не надішле, бо насправді – любить його.

Любила з дитинства – сусід із третього поверху, програміст, у садку гуляє, до нього ходять все такі дивні хлопці – з такими якимись неземними очима. Вона ще в ляльки гралась, а вже чоловіка ляльки Барбі – такого дубового, з пластмасовим волоссям на голові, годного тільки стояти з Барбі поруч, не лялька, а мебля; – а вона його називала Артуром і шила йому одяг, як і ляльці, бо їй його робилося жаль, бо він навіть і не лялька, а меблі для Барбі. Вона розкладала на своєму комп’ютері пасьянс на програміста з третього поверху – якщо зійдеться, то я сьогодні побачу його з вікна. Якщо зійдеться – Артур про мене подумає...

На Високому Замку і дощ, і вітер.

Хай собі буде.

Зуби стукотять, чи то від нервів, чи то від холоду.

Хай собі.

Софія плакала, і губи тремтіли – чи то від сліз, чи од вітру.

Софія – з відчаю – готова була битися головою об землю, притискала руки до грудей і так плакала, аж самій страшно.

Добре, що зараз не було ніяких туристів чи поляків.

Софія зрозуміла, поки йшла сюди, саму себе: вона ж сподівалася на диво всі ці п'ять місяців, сподівалася, що її – таку – побачить Артур, і все зрозуміє, і все виправить. І вона буде щаслива. І все мине, пройде, тільки згадувати і сміятися. Вона вірила в своє щастя – тільки почекай. І чекала. Придумала ту дурну баєчку про дядька. Ну звичайно ж, вона не поїде до нього ніколи! Не наважиться! Це ж ясно.

А він прийшов і питав дурне, і лишив той папірець, як на сміх!

І що далі робити? Як радила Ліда? Чи втікати з дому кудись? Та куди втікати?

І справді – сама ж винна, сама ж дурна. Хіба вона цього від початку не знала?

Тільки як далі жити?

З ним – в одному будинку.

І батьки теж знатимуть усе.

Щодня вона – батьки – він – вона – батьки – він – і ще всі їхні сусіди. І всі все знають. І Ліда питатиме – ну як? І плітки про Софію. І хі-хі про Софію.

Здоровий Глузд запитав:

"Ну що? Догралась? Дожилась, судячи про світ по старих книжках?"

Софія нічого йому не сказала, тільки ще подумала про той дурний лист до Артура – він же лежить на столі, де вона його кинула... ще мати зайде і побачить. Треба додому, треба сховати подалі.

Спускалася з Високого Замку вночі, потемки. Отупіла від сліз, не розуміючи, що робить.

Переступала, сама не бачила – куди, сама не розуміла – куди, як умираюча кішка.

Спустилась аж біля залізничної станції, в Підзамчому. Здивувалася – рейки. Звідки рейки? Пішла по рейках.

Щось світлом засліпило в обличчя, загуло страшно. Вона спинилася, дивлячись уперед. Поїзд? Звідки? Навіщо? "Теж мені, Анна Карєніна, – подумала з відразою до себе. – Знайшлась тут... А..." – і припинила думати назавжди.

Вона потім не відразу звикла до себе.

Вона все-таки лишилась вагітна.

Спочатку були тільки предмети, теплі предмети, і дивне світло, яке мінилося.

Потім стали приходити жінки.

Жінки сідали поруч, вона плела, дзенькаючи спицями, шкарпетки і шарфи, а вони думали про свої нещастя, і вона їх потішала.

Жінки ховали обличчя, жінки були в білому одязі.

Жінок часто було забагато, але бувало, що жодної.

Потім вони йшли і зникали в темних коридорах.

Пізніше вона зрозуміла, що вона – їхній сон. Вона їм сниться.

Час тут був дивний, дні і ночі різної довжини, і ніяк не зрозуміти, чи то часу зовсім нема, чи то він просто якийсь не такий. Тому вона не знала, скільки минуло – чи сто років, чи всього два дні, перед тим, як з'явився Артур.

Він нічого не казав, тільки дивився на неї, як вона плете, дзенькаючи спицями, як підходять до неї жінки.

Часом вона гуляла цими теплими залами зі стінами, де гарні орнаменти мозаїкою, і він ішов услід.

Разом вони чогось чекали.

Поки в неї народиться дитина?

І знов не відомо, скільки збігло: сто років чи дві хвилини, до того, як з'явилась та жінка. Там лунали думки жінок іще до того, як вони прийдуть. Зазвичай вона чула їхні думки, але оту першим почув Артур. І злякався.

Вона ж просто здивувалася – та жінка теж була нещасною, але вона не так мислила… їй не снилось – вона була жива.

Жива?

Як вона може йти сюди жива?

Софія зовсім не була на неї сердита, навіть коли вона крикнула щось до Артура, навіть коли він так болісно закрив очі і відвернувся… Софія

пішла до неї і раптом... зрозуміла, що ця жінка щось робить не так, щось не так, якщо не зупинити її, то зірветься Сонце і сказиться Земля, розлетиться Місяць на шматочки, і уламки нашого світу, разом із бездомними душами, вічність квилитимуть у різних кінцях Усесвіту, нещасні і змерзлі....

Софія не знала, як її зупинити, вона закричала, і якісь тварюки кинулися з щілин до тої, кинулися звідусіль...

Але що вони там робили, Софія вже не встигла побачити, бо відчула щось гаряче внизу живота і збагнула, що вони з Артуром дочекались...

ОЛЕГ

Хотілось чаю, і боліла нога.

Було страшно холодно. Що зі мною сталось, і де це я сплю?

Я заплющив очі і став нюхати, чим пахне навколо мене. Пахло сухою, прілою травою і гнилим лежаним листям. Напевно, осінь.

Тоді відкрив очі і побачив, що далеко внизу світяться ліхтарі – отже, я не в горах, у місті, тільки от – де саме?

Почав пригадувати, як мене звати, і тут накотилося: так, це ж правда, він помер насправді, насправді Артур помер, і це не сон був.

Устав, постогнав, я ж підвернув тут ногу – спочатку ми сиділи з тією інфантильною дівчинкою, пили пиво, а потім я пер униз на якийсь дурний трамвай і підвернув ногу. Ах ти ж зараза! Спустився обережно, внизу стояв якийсь дід і чекав, поки його собачка покакає.

"Перепрошую, – сказав я діду, – котра година? Вже десята є?"

"Та де, – відповів дід, по-львівськи розтягуючи "е", і я насторожився, – вже дванедцята зараз буде".

Щось мені в дідові не подобалося. Таких дідів у Києві нема.

"А що це за вулиця?" – уточнив, бо хто його зна, де я спустився з тої Замкової гори, де ми з отою інфантильною дівчинкою пили пиво, і я їй щось дурне казав, здається.

"Вітовського".

"Яка?"

"Вітовського, – повторив дід, – а отамо Сахарова..."

"Це що – Львів?"

"Та Львів. Ото Цитадель, а там – кагебе. Впізнав?"

Я то впізнав, але, може, мені хто пояснить, як цілком нормальний, майже тверезий студент магістратури може заснути на Замковій горі в Києві, а прокинутись на Цитаделі у Львові?

Якщо, звичайно, це справді Львів і дід мені не бреше.

Я перейшов дорогу і пішов попід стіною кагебе. Стіна могутня, і сумніви мої геть розвіялись: тільки у Львівського кагебе такі стіни і таке якесь воно – створене навівати страх. Коли тут і в ясний день ідеш, то якось не по собі, а коли вночі – то зовсім капець.

Раз у житті бачив тут якийсь рух – брама відкрита, світиться, і люди. То було, коли до Львова приїжджав Іоанн-Павло Другий, а то завше тихо, мертво. Навіть ніяка травина з бруківки не стирчить.

Я ще якийсь був трохи причмелений, чи то від сну, чи то від пива – класно, подумав, знач не треба мучитись вибором, зараз піду додому спати, а раненько завтра – до Артура на похорон.

До речі, про похорон – може, це мене та інфантильна дівчинка так? Добула якихось знайомих – завезіть оцього до Львова, йому треба на похорон, а вони і вивалили мене десь, щоб відлежався, як привезли...

Треба буде їй подзвонити, чи що?

Трамваї, напевне, перестали вже ходити... тре було спуститись із тої Цитаделі в інший бік, до музею народного мистецтва, чи якось так той музей називається, мене туди одна дуже настирлива дівка тягала – ах, картини Труша, ти мусиш побачити картини Труша! Хотіла мене "долучити до мистецтва", але ну її, разом із Трушем.

Хто, до речі, такий, той Труш?

Видно, малював щось, якщо картини є...

Та ну його.

Отже, трамваї не ходять... Як же мені додому?

І тут зі старого депо, воно там, на розі, за кагебем, виїхав старий трамвай.

Я трохи ошаліло на нього подивився, бо депо те давно зачинене, і трамваїв там не держать. А тут виїхала така поторча – як воно на рейках тримається? Як воно взагалі купи тримається? Все деренчить і труситься, от-от розсиплеться, такі тільки на старих листівках, що туристи купують, можна побачити. Оце-то да!

Я аж підійшов роздивитись його ближче, і трамвай, заскреготавши так, що, думаю – зараз йому і кінець, загальмував біля мене і відкрив двері.

Я спочатку подумав – ой, ні.

А потім зайшов і сів.

Ну коли ще випаде нагода таким мотлохом проїхатись?

Хоч зупинку-дві проїду, ближче до центру, може, там ще яка маршрутка ходить...

Трамвай дуже деренчав і розхитувався, щось там у нього під черевом натужно вищало і постукувало, скла у вікнах не було.

На площі Івана Франка раптом повернув на якусь вуличку і поїхав далі. Куди він везе? Десь на кінцеву четвертого, чи що? І не зупиняється, пре, як дурний.

Якраз як я став уже панікувати, трамвай почав гальмувати – так само тяжко і скрипучо, як минулого разу, і, нарешті, спинився, двері відчинились. Там якийсь пам’ятник стояв чуваку в капелюсі і з парасолем, я тільки що хотів вискочити, аж тут пам’ятник заворушився, обтрусив із себе якихось пташок, що на ньому сиділи і зайшов до трамваю.

"Вітаю", – сказав мені пам'ятник залізним голосом, усідаючись навпроти і усміхаючись залізним обличчям.

Трамвай ізнову поїхав, у вікна без скла дуло холодним вітром.

"Вітаю, – сказав я пам’ятнику. – А ти хто?"

"Іван Труш. Художник, – увічливо зняв капелюха пам’ятник. – А як ваше ім'я?"

"Олег. Студент".

"Дуже приємно".

"А ви той самий Труш, що картини в музеї – "Лісова пожежа", чи щось таке?"

"Захід сонця у лісі?"

"І що ви тут робите?"

"Їду трамваєм".

"Куди?"

"До кав'ярні".

Да – подумав я, їде пам’ятник пити пиво і ще й дивиться на мене, нібито я ненормальний, а він – цілком природне явище. В нас пам’ятники постійно п’ють пиво ночами.

Тимчасом трамвай розвернувся і пер якимись вулицями, де ніколи в житті не було рейок.

"Тут же немає рейок", – сказав я Трушу.

"То не біда. Колись були. Наш трамвай їздить усюди, де є або колись були рейки. Хіба ви не знали?"

Ага, я ж тут щоночі з пам’ятниками катаюся, стид мені того не знати, правда?

"А куди він нас везе?"

"Вас – не знаю. А мені на Площі Ринок виходити", – він на мене уважно подивився, примруживши очі, аж мені захотілося спитати, чи він недобачає, але спитав інше:

"А ви багато картин намалювали?"

"Коло шести тисяч. А ви, пане, перепрошую, нелюд – чи ні?"

"Хто?"

"Вибачте, але ви, здається, людина".

"А що?"

"Просто люди нашим трамваєм дуже рідко їздять. Наш трамвай – для нелюдів. Люди – тільки в дуже спеціальних випадках. Чого ви тут?"

"Не знаю".

"Можливо, у вас щось трапилось?"

Яке йому діло?

"У мене друга зарізали".

"О... Я вас розумію... Знаєте, мої друзі теж усі померли раніше за мене. Я лишився сам, знаєте... І тоді повірив у смерть..." – і це все говорив бронзовий пам’ятник!

Я знову втупився у вікно, трамвай хитало, будинки повз нас їхали – дивні такі будинки, я їх не впізнавав, деяких я взагалі ніколи не бачив, та їх, таких, і не буває у Львові – з віконницями. Якщо це віконниці.

"Ви, перепрошую, де будете сходити?" – спитав Труш.

"Та не знаю".

"Якщо ви не проти – я запрошу вас до нашої компанії, до кав’ярні, там буде сьогодні Франко, він дуже розумна людина, і, можливо... О. Ми вже й приїхали".

В кав'ярні, розташованій на першому поверсі будинку, якого не було ніколи на площі Ринок, стоять столи, висять лампи – все, як у ілюстраціях до "Кнайп Львова" в хорошому виданні. За столами сидять пані і панове в костюмах початку минулого століття і п'ють щось, грає музика – приємна, світло теж приємне, й Іван Труш веде мене до столика в зручному місці – і протягів нема, і не біля дверей, і не серед зали, і не біля вбиральні, дуже хорошого столика. І сидять там якийсь чубатий красень в лаптях і косоворотці – що він тут робить у лаптях? – і з ним юний інтелігент із блідим обличчям та ще дівчина в блискучій золотій сукні з глибоким вирізом, із яскраво нафарбованими устами, з високою зачіскою і мундштуком без цигарки, який вона то гризе, то розмахує ним.

Дівчина одразу втупилась у мене, розглядала, аж трохи рота відкрила.

"Це Олег, – представив мене Труш. – Він студент".

"Садітєсь-садітєсь, – заметушився той, що в лаптях, і простягнув руку. – Очєнь пріятно. Сєрґєй Єсєнін".

Єсенін, значить.

"Антонич, – представся блідий інтелігент, – Богдан-Ігор".

Панянка манірно сказала:

"А я – панянка Лахудра... А чого це ти обзиваєшся москальским іменем? Назвався б Олег, – наголосчила на "о" а не на "е".

Я не бачив особливої різниці.

"Панянка Лахудра – теж людина", – попередив мене Труш.

Я сів біля Єсеніна і понюхав те, що мені налили. Пахло приємно.

"Ізвінітє, ви знаєтє рускій?" – спитав мене Єсенін.

"Знаю".

"Будєтє мнє пєрєвадіть, патаму что у нас с уважаємим ґаспадіном Антоничєм діскусія, а ета Лахудра врєт, еслі пєрєводіт".

Лахудра засміялась.

"А пана Франка немає?"

"Буде ще, почекай. Він казав учора, що зайде ще десь – перед тим, як іти сюди: ви ж розумієте, його всюди чекають... Але не бійтесь – він прийде. Он і пан Юрій уже тут, а пан Юрій ніколи не помиляється і не приходить, коли немає того, хто йому треба", – і Антонич показав на якогось пана, що знімав капелюха при вході. Щось у тому панові було не так – ніби звичайний собі чоловік, трошки старий, середніх років, а щось не так.

"Пан Юрій – шпигун", – пояснив мені Труш.

"Американський?"

"Навряд. Розумієте – пан Юрій ходить тут, зазирає, а потім пише про нас. Він шпигун".

Тут я зрозумів, що в тому панові було не так – його одяг був неновий. Ретро-одяг, який носили на початку минулого століття, але дуже не новий, буцімто довго лежав десь, вицвілий, ветхий одяг.

"Він теж людина?"

"Здається, людина. Але не бійтесь, решта – справжні нелюди".

Нелюди пили, їли цукерки, балакали і сміялись.

"Олеже, а в тебе є дівчина?" – спитала Лахудра.

"Є".

"Ненавиджу дівчат!"

І нащо воно мені, що вона любить, а що ненавидить? Я повернувся до Єсеніна, щоб перекладати його на українську для Антонича, але Єсеніну було цікаво, чого вона ненавидить дівчат, і, крім того, він любив послухати українську: не знаю, чому, але мова його страшно веселила, він тішився, як малий.

"Твоя дівчина тебе дістає, правда ж? Правда ж, їй і те не подобається в тобі, і те? Правда?"

"Та ні", – подумав я. Її дратувало тільки, що я по дівках ходив, воно й зрозуміло, мені би теж не сподобалося.

"Та ні, – сказав Лахудрі. – В мене нормальна дівчина."

"Нормальна? Це ти її просто ще не роздивився! Нема нормальних дівчат! Кожна з них хоче тільки вийти заміж і завести собі хату і подушки! І тебе – але не живого, а такого, знаєш – цуцика, що сміття виносить і гроші заробляє. Такого, знаєш – ідеального мужа, складеного з маминих і цьоціних балачок при кавусі і винці. Вони навіть до сексу не здатні, а якщо здатні, то заведуть собі коханця, бо така в них натура! За те я їх ненавиджу! Вони такі дурні, а готові перекроїти весь світ під свої примітивні уявлення, вони хочуть повиснути на тобі паразитом і жерти-жерти, пити кров, енергію, тягнути гроші! Вони б вимерли всі або передушили одна-другу, якби зникли чоловіки..."

"Амазонки", – сказав Антонич.

"Що?" – обернулася Лахудра, блиснувши переливчастою сукнею.

"Амазонки он жили", – він заглянув у кухлик свій, побачив, що кухлик порожній.

"Амазонки? – нахилилась до нього Лахудра і почухала йому носа своїм мундштуком. – А хто зрадив і загубив амазонок? Своя! Через чоловіка! О, і як правильно робили греки, що закривали їх у жіночій частині дому і не випускали звідти! О, які праві були середньовічні сеньйори, що бенкетували без жінок! Жінки – тільки для краси і здалеку. Не пускайте їх у свою душу. Вони знищать її! От у мене друзі тільки чоловіки".

"І вистачає?"

"Ще й як! Я вільна! Я не хочу заміж".

Антонич засміявся.

Прийшов офіціант із обличчям покійника і приніс великий кавник, який пахнув, одначе, карамеллю і сіном, дивний такий запах. Що вони там п'ють?

"Чуєш? – штрикнула мене Лахудра мундштуком. – Не пускай їх у свою душу! Не одружуйся, міняй їх часто... вони такі дурні і доступні... А душу відкривай тільки друзям. Ті ніколи не зрадять і ніколи ніде не подінуться. Будуть завше".

Я видер у неї з рук мундштук і розламав його.

Стало тихо-тихо. Нелюди дивились на мене з усіх боків – і чоловіки, і жінки, і дівчата, і музики, і офіціанти з білими обличчями.

"Його найкращого друга зарізали", – пояснив Іван Труш.

"Сочуствую, – потиснув мені руку Єсенін, – ето очєнь тяжело... Ви, навєрноє, теперь боітєсь смєрті?"

Я не встиг нічого відповісти, бо хтось сказав за мене:

"Ви же чіталі сказанія о ґільґамєше, Сєрґєй Алєксанровіч? Наш Алеґ – тєпєрь, как ґільґамєш, послє смєрті сваєґо друґа Енкіду".

"Да, я чітал, – сказав Єсенін і повернувся до Антонича. – А ви?"

Я переклав.

"Я – ні, – сказав Антонич. – Або вже забув".

Той, хто пояснював, сів до нас – міцний сивий чоловік в окулярах і картатому, цілком сучасному піджаку. Якщо вірити Трушу, то цей,

виходить, теж шпигун, тільки підглядає за світом людей, видаючи себе за одного з них.

"Мене звати Кирило Мефодійович", – відрекомендувався мені, сідаючи, бо решта його, здається, і так знали. Лахудра сказала, що їй тре’ витерти очі, і зникла.

"Бачите, пане Антоничу, коли вірний побратим Гільгамеша помер, то цей герой ніяк не міг повірити в його смерть, а коли, нарешті, повірив, то злякався смерті". І спитав мене: "Ви теж боїтеся?"

Прийшов звідкись і починає мені казати, чого я боюсь. Я відповів:

"У нього вуха на другий день, після смерті, стали чорні..."

Всі замовкли і трохи так посиділи.

"Я вам допоможу, – встав Кирило Мефодійович. – Ходімо зі мною".

Я запитально глянув на Труша – можна довіряти цьому пану? Труш кивнув – нічого, мовляв, чувак свій, іди, не бійся.

І я пішов.

Кирило Мефодійович відкрив якісь дверцята у вхідному коридорчику, і ми почали спускатися сходами – вниз-вниз-вниз.

"Куди ви мене ведете? – спитав я картату спину. – В пекло?"

"Не нервуйте так, юначе, – лунко озвався він. – До пекла ви ще встигнете і без мене. А зараз ми просто знайдемо одного нелюда, який добре розбирається в житті і в смерті. От ви й запитаєте в нього все, що захочете!"

Ми пройшли підземеллям із дерев'яною стелею – то, напевне, була підлога тої самої кав'ярні, бо дуже вже дошки скрипіли і прогиналися – зверху ж ними ходили все мерці, герої або пам’ятники. За тим підземеллям знов були дверцята у вузенький цегляний коридор.

Зі стелі крапало. Під ногами хлюпало. Я спитав:

"Це каналізація?"

Він, не обертаючись, відповів:

"Ні. Це древні підземні ходи. Вони з’єднують між собою всі будинки у Львові. Просто ніхто цього не знає".

"А навіщо?"

"Навіщо? Не знаю. Така традиція, Ці ходи рились при закладці будь-якого будинку Львова, із самого початку міста. Від часів короля Данила".

"Досі не завалилися?"

"Не всі. Нелюди ними постійно користуються. Особливо вдень".

Я собі уявив, як удень, коли ти, наприклад, ідеш собі до університету на пари, і сонечко тобі світить, і голуби літають і клюють коржика, і туристи фотографуються на тлі статуї Діани – десь там у нетрях міста бродять нелюди по своїх нелюдських справах. Аж здригнувся.

З мокрого ходу ми заходили до підвалів якихось будинків, з підвалів – до тунелів. У підвалах пахло котами, в тунелях – по-різному. Часом нам зустрічались якісь нелюди, деякі підсвічували собі ліхтариками, деякі пробирались потемки, перед деякими йшов слуга і ніс гасову лампу або чадний смолоскип, із якого крапало.

Нарешті вийшли тими переходами у великий зал, де склепіння було – гігантським куполом, по якому світились лампи. Іноді – рядами, іноді – просто так. Дуже високо. Під ногами там шастало. Стін видно не було.

"Прийшли", – сказав Крило Мефодійович.

"Що це таке?"

"Ми під землею, там, де колись було кладовище. Там, нагорі, у звичайному світі – нові вулиці. А під землею – бач – лишилися кості".

Я придивився і побачив, що світяться, справді, не лампи, а кості. Кістяки. Вони лежали в різних позах – скорчені, розкинуті, перевернуті, тільки жоден не по-людськи, не так, як кладуть у труну.

Кістяки світились.

Я хотів запитати, чи вони живі, бо ворушилися. Я задивився на них і не помітив, звідки взявся той карлик.

Невеликий такий чоловік, із бородою, в гострій середньовічній шапці, як то чарівників малюють у дитячих книжках, він ішов до нас, припадаючи на праву ногу, а руки мав занадто великі.

"То до мене?" – махнув своєю ручищею у мій бік, і я від здивування низько йому вклонився.

Карлик лупнув на мене очима, як я кланяюсь, подумав, напевне: "Прийшов якийсь у спортивній куртці – і кланяється". Очі в нього були недобрі.

"Пане Боїме, – сказав Кирило Мефодійович. – Цей юнак – людина... Представтесь, юначе!".

"Олег". – згадав я Лахудрині поради і наголосив на "о". Цей пан Боїм явно або поляк, або якийсь давній українець. Нема чого його дратувати.

"Пане Боїме, – сказав нелюд, що мене привів, застібаючи свій картатий піджак, – я поважаю ваше рішення, після знищення кладовища, ніколи не балакати з людьми, але в цьому випадку тільки ви можете нам допомогти. Цей юнак випадково став причетний до товариства шумерських богів, – пан Боїм здригнувся, – і в результаті – він не може сам вибратися зі свого відчаю. Ви мене розумієте?"

Пан Боїм гмукнув, мовляв, розумію, що ж тут незрозумілого.

"Він пережив смерть близького друга. Прошу вас – можете не балакати. Просто дайте йому відповіді".

Поки Кирило Мефодійович говорив, я трохи вже звик до темряви і побачив: те, що шастає під ногами, – це миші, але не сірі, а різнобарвні і кам'яні.

Такі цікаві мишки – блискучі і дуже прудкі. Що вони їдять, цікаво?

"Добре, пане Карле, – сказав Боїм. – Я відповім йому на три питання. Хто його виведе?"

"Виведе Труш".

"Скажете, щоб чекав біля Ванькі".

"Дякую, друже".

Боїм уклонився, а Кирило Мефодійович уже десь зник у темряві, навіть не махнувши рукою мені на прощання, навіть нічого не сказавши.

Лишив мене тут із цим Боїмом. Слово якесь знайоме... Каплиця так називається – чи якась вулиця? І чого він говорив "пане Карле"?

"Питай свої три питання", – непривітно мовив мені він.

Що ж мені в нього спитати такого?

"Питай, тільки добре подумай, бо я відповім на те питання, яке ти задаси, я не стану думати, що ти там мав на увазі. І швидко, бо в мене немає часу – я, бач, доглядач цього кладовища, мені ще ворон сьогодні годувати".

"Ворон? – подумав я. – Яких іще ворон? Які ж тут ворони, якщо миші кам'яні?"

"І, якщо я їх не погодую, то ті ворони нападуть на кості, а кості моїх покійників дуже слабкі і не можуть боронитися, коли ворони голодні. Ясно? І не топчись – дивись собі під ноги, бо ще наступиш на мишу. А будуть кусати – мовчи і не дригайся. Вони багато крові не вип'ють".

Від таких заявок мені стало зовсім нецікаво його будь-що питати, хіба – де тут двері?

"Чого помер мій товариш?" – сказав я.

"Чого? Того, що його ножем зарізали. Кров'ю стік твій друг, нікого в переході в той час не трапилось, а якби й трапилось – то толку мало би було, бо той зек-душогуб стояв і пантрував його, аж поки помер. Вже як переконався, що мертвий – тоді пішов".

Я аж охнув від такого цинізму. Та, в принципі, це ж доглядач кладовища, що йому смерть?

"Та я знаю, від чого він помер! Я ж не те питаю! Я питаю – чого так сталося?"

"Чого? Просто сталося – не треба було лізти до порядних дівок, у яких, до того ж, батько – прокурор. Поліз – і має собі смерть. Чи то сама під поїзд кинулась, чи то ні, не розбереш, але знайшли в неї на столі, в кімнаті, лист – писала йому, як ненавидить, і винуватила його у всіх бідах своїх. Ну а батько її – прокурор, і сам розумієш – єдина доня. А тут виявляється ще, що вагітна вона була, що, може ж, і руки на себе наклала. Коли її мати голосила – то аж мені трохи теє було, хоч я вже і наслухався. А батько не голосив, у батька інше – мститися захотів. Ну от і помстився. Довго йому хіба треба, щоб знайти душогуба, йому – прокурору? От і все. Не треба вже було твоєму другу ходити ночами одному, якщо знав, що таке діло на його совісті".

Тут мені здалося, що серце в мені стало холодне і порожнє. Голова запаморочилась, я лапнув себе по грудях – там сиділа велика, важка, холодна миша і пила з мене кров.

"Не рухай мишку! – крикнув пан Боїм. – Давай питай останнє, що маєш питати, і йди вже".

Я вже вірив, що цей пан Боїм, доглядач неіснуючого кладовища, знає все на світі. Тільки відповідає він, зараза, на ті питання, які я ставлю, ніби зовсім не розуміє, що я маю на увазі.

Як би це точніше сказати, щоб і не нахабно – і щоб він не відкрутився? А в принципі, яка різниця: зухвало-не зухвало...

"Як мені не померти? Що зробити, щоб не померти самому? Щоб не померти так, як він... тобто – не як він, а взагалі, щоб не померти? Щоб самому керувати, коли йти, а не щоб це вирішував випадок... – він дивився на мене мовчки, видно, вийшло все-таки нахабно. – Ну... десь так..."

Тоді карлик обережно зняв із мене ситу мишу і тримав її у великих руках.

"Як жити, поки хочеться? А просто. Чуєш – шумить? Це тече наша підземна річка Полтва. Зараз на годинку-другу вода в ній стане така, що все, що нею помиєш, ніколи не зноситься, не щезне, не пропаде, не вмре. І от якраз зараз у тій річці виросте водорість. Така вона буде невелика, схожа на квітку. За годинку-другу та водорість зів'яне і піде на дно. Добудь її собі, висуши, розітри, випий із нею чай – і ніколи не помреш, аж поки сам не захочеш".

І пішов.

Ворон своїх годувати, напевне.

Я обернувся на шум води підземної річки, обережненько ступав, щоб не подавити кам’яних мишей. Кістяки мені підсвічували, повертали за мною зубасті, окасті кості голів. Річка знайшлася швидко – вона пінилася, текла під землею, під склепінням, але мала вузькі кам'яні береги, і по берегах її росла якась така пружна біла трава.

Я полапав пальцем піну.

Піна, як жива, полізла вгору по руці.

Ой, ну її.

Піду краще по берегу, подивлюсь, що там далі.

Водорість... так усе просто – випив чайку, і вже нічого тобі не страшно, і ніякий зек-бомж... і ніяка труна...

Так усе просто!

Тільки де ж вона?

І я таки нахилився, до річки, а пружна біла трава схопила мене за руки, за одежу, за лікті: трава була не трава, а тонкі пальці, білі, худі, гнучкі, як гумові.

Аж пересмикнувся весь од відрази, встав і йшов, поки трава по вузьких берегах не закінчилася зовсім. Не стало її.

Та й берег помінявся – перетворився на вузький прохід у цьому тунелі. Цегляний, мощений, мокрий, жаби сиділи по ньому і скакали в річку, як я підходив.

А у воді було безліч якоїсь живності, і то були не жаби і не риби, а щось таке слизьке, довге, схоже на червів, але з людськими головами.

"Ви хто?" – спитав у червів, нахилившись до самої води, вимочивши коліна в твань із цегляного берега.

Черви не відповіли, або я не почув – бо вони ніби роззявляли і закривали роти, мовби щось казали. Голови в них були зморщені, мокрі, сиві довгі патли крутились, як водорості, гругом голів.

По склепінню, над головою в мене, вже давно не було кістяків, але тьмяне світло все-таки струмувало звідкись.

Потім зрозумів, що то світилася вода.

І навіть не вода, а щось із-під води, щось по дну. Придивився – і справді, там, під червами з людськими головами, побачив гарні водорості, схожі на квіточки – то вони й сяяли.

Це ж вона і є – та сама водорість, моє спасіння від маячні і несправедливості цього світу! Тільки от як її звідти дістати, цікаво?

Знімати одяг і лізти туди, між черви й жаби, геть не хотілося. Тоді я зняв куртку і, вибравши, де сухіше, ліг животом на вузький бережок. Глибоко всунув руку в ту воду, полапав трохи туди-сюди, і – так! Єсть! Таки дотягнувся до вершечків цих квіточок підводних.

Обережно став рвати одну, придивляючись, а тимчасом десятки дивних черв'яків із людськими головами з усіх боків попідпливали до мене, заглядали в очі і все щось казали, але нічого не чути було – бо ж казали у воді. Очі в них були людські – з повіками, з зіницями, але дуже маленькі. Поки я сопів, обережно тягнучи рослину з дна, щоб не порвати її, щоб була достатньо довга (може, з короткої чай неефективний?), то вони дібралися аж до самих очей моїх, тільки у воді. Думав – зараз кинуться руки кусати, тим паче, роти в них були добряче зубасті, в декого зуби – навіть вставні, золоті. Тільки дуже маленькі.

Але я вже витяг її, вирвав майже з коренем, устав – живіт мокрий, рука по лікоть теж, вода крапає... та ну його! Пішов швидше далі, а черви пливли і пливли за мною, цілим табуном. Бридкі тварюки.

Але нічого!

Я понюхав квіточку – пахла болотом.

Дивна така квіточка, як лілія, тільки дуже дрібненька, і з колючками.

Тепер я герой?

Тепер нічого не страшно мені?

Тепер можна кричати на всю цю підземну річку – так, щоби кістяки, і ворони, і миші...

Чого ж мені не хочеться?

Якось мене ця квіточка не тішить.

Краще би подумати, як вибратись із цієї... що це таке?

Мусить бути вихід для річки, десь вона випливає на поверхню – геть брудна, ми з хлопцями колись дивилися – така печерка, і з неї витікає річка Полтва, дуже смердюча.

Тільки я йду проти течії.

Отже, мусять бути якісь сходи нагору – бо сюди ж лазять технічні працівники і дігери.

Мені навіть хтось розповідав, як лазив, здається. Розказував, що там є багато сходів металевих, драбин нагору, до люків... А тут не було.

Я вже не йшов, а стояв, слухав, як крапає вода.

Заціпенів. Не хотілось нічого, тільки чаю, і щоб цього не було – річки цієї, і всього. В очах літали мухи, боявся, що зараз булькну у воду і там мене розірвуть черви своїми золотими зубами.

Тут і приплив той човен.

Невеличкий такий, дерев'яний, у ньому сиділо двоє міцних мужиків у кепках-бейсах, один із веслом, другий із бородою і в куртці.

"Сідай, студенте! – крикнув перший, що з веслом. – Підвеземо! Тобі куди?"

Я сказав:

"До Ваньки", – бо там мав чекати мене вірний Іван Труш, чудесний художник, треба буде сходити до музею, подивитись його картини.

"Скачи! Довеземо!"

Я обережно поліз у човен – на дні валялись якісь сітки мокрі. Що вони тут ловлять? Жаб?

"Тільки ляж на пузо, – сказали, – бо тут низько. Ти головою об арку черкатимешся".

Я ліг, і човен хитало, десь у мене під пузом росла та водорість і плавали істоти з сивими патлами.

Недовго ми й пропливли, аж вони мене поторсали: "Вставай! Приїхали вже. Оно сходи".

"Дякую", – сказав їм услід, як виліз. Вони, здається, не почули. Співали собі якогось марша, польською мовою.

Я поліз по сходах і вибрався на якусь вулицю. Було ще темно. Мерзли мокрі пузо і рука. Накинув куртку, але не дуже помогло.

Пройшов щось може з два квартали і повернув у провулочок, поки зрозумів, нарешті, де я. Та й не дивно – це місто було не наше, це було місто нелюдів. Будинки весь час змінювалися, ніби переливались. Вікна в них то світяться, то темні, деякі зовсім вибиті, деякі дошками закриті. Нелюди вулицями бродять із песиками, з парасолями, з букетиками квітів. Нелюди різних епох: наших трохи зустрів, але небагато. Багато було поляків. З численних кав’ярень – смачно пахло їжею.

Трошки поблукавши, вибрався, нарешті, на площу, де стоїть пам’ятник першодрукарю Івану Федорову. Пам'ятника не було. Зате на

трамвайній зупинці чекав мене вірний товариш Труш. Я зрадів йому, як рідному.

"Трамвая ще не було, – сказав мені після того, як привітався. – Радий, що ви встигли. Якби запізнились – лишились би тут, із нелюдами, навічно. А що це таке?"

Я тримав квітку.

"Це квітка".

"Звідки?"

"З Полтви. Неприємно там – плавають якісь черви, з людськими головами. Ви не знаєте, хто це такі?"

"То не черви. То всі ті, хто лазив у підземну річку і втопився. Знаєте, різне буває – дощ або раптовий скид води, це все-таки каналізація".

"І досі там живуть?"

"Ну, не зовсім – живуть. Радше плавають".

Тут із-за рогу вийшла панянка Лахудра в своїй золотій сукні.

"О, Лахудра! – привітався я з нею. – Що скажеш?"

"А що це в нього за квітка?"

Я заховав квітку за спину.

"Не тобі".

"Скоро буде трамвай? – спитала Лахудра в Труша і, не чекаючи відповіді, знову повернулася до мене. – А ти знаєш, що українці – прямі нащадки шумерів?"

До чого тут шумери?

"А я думав, ти вмієш тільки заздрити дівчатам, що вони хлопців мають, а ти – ні".

"Та ти хоч знаєш, хто такі шумери?"

"І знати не хочу".

"А це такий народ. Жили багато тисяч років тому в Межиріччі. Про Вавилон ти хоч учив? То десь там. От усі вважають, що вони вимерли, а вони і не думали – вони втекли і жили в наших степах, а потім... про трипільську культуру чув?"

"Лахудро, відчепися зі своїми псевдотеоріями".

"Та ти що! Там же, в цій, як її, трипільській культурі, – цегла зроблена так само, як шумерська, з соломою. І тобі – тобі!!! – сором цього не знати, бо твоя дівчина... Тобто твоя покійна дівчина..."

"Що ти мелеш?"

"А ти й не знаєш? Вона ж умерла! Її цієї ночі вбили".

"Слухай – ти навіть не в курсі, як її звати і хто вона така!"

"Ха! Хто вона така – та Марина Чех, і її нині вночі вбили! Що – ні? Я дуже багато знаю. Не віриш мені? А чув про цивілізацію Кам’яної Могили? Ага! Це в Запоріжжі, вчені розкопали. Там було багато

клинописних табличок, і з тих табличок – а їх розшифрували – видно, що тут жили люди, які були провінцією Шумера. Звідси і йде Еней, який заснував Рим... Еней, бо ті, що в Кам'яній Могилі, шанували Енліля, одного з шумерських богів... А плахти! На шумерських малюнках люди вбрані в плахти!.. Ну а у фольклорі, то взагалі... "

"Ох, як ти все валиш в одну купу! Ну до чого тут Еней?!"

Вона підійшла до мене близенько і поклала руку на плече. Рука була худа і пахла пивом.

"А Пушкіна читав? Про царівну й сім богатирів? Там же зашифрований давній міф про Інанну, шумерську богиню плодючості і плотського кохання, яка спускається в підземне царство. Спускається, проходячи СІМ воріт, а тоді її вбивають".

"Так царівну якраз і не вбили".

Зовсім близенько до мене нахилилась, в очі втупилася своїми здоровенними очиськами – десь я її вже бачив, чи то танцювала по тих дискотеках, що я пропадав колись... Хто вона така?

"Так і з Інанною... – шепотіла. –Не все так просто... Ти ж не читав міфу, правда?"

І тут Лахудра спритно вихопила в мене з рук квітку і кинулася тікати. Я схопив її за сукню, але вона легко вискочила з сукні, вона була в слизькому топі і в зелених шовкових штанах, блискучих, як зміїна шкіра.

"Еееей!" – і шугнув за нею, але вона вже сховалася в підвалах, між нелюдів, яких було багато-багато, і Труш, схопивши мене за руки, витяг назад на площу.

Я би плакав, якби не така злість:

"Це ж квітка із Полтви!!! Це ж квітка із Полтви!!! Я ж її добув!" – і далі я так став обзивати Лахудру, так нещадно кромсав її сукню, що не помітив, із якого боку приїхав трамвай. Із трамвая вийшов Іван Федоров, привітався з Трушем, глянув на мене і подався до свого постаменту, виростаючи з кожним кроком.

"Ну от, Ваня вернувся. Скоро вже світанок, – сказав Труш. – Не бійся, Олегу, може воно і на краще".

Йому, звичайно, було видніше, але я вив і хитався, і бився головою об трамвайний бік. Я ж ту квітку сам добув із дна Полтви! Мене ж миші їли, і ті кістяки на мене дивилися... І пан Боїм, злий чоловічок, доглядач неіснуючого кладовища...

А от Лахудра ніяких небезпек не переживала, нікуди не лазила... Падлюка брехлива!

"Не бійся! – потішав мене Труш. – Лахудра не зможе скористатися твоєю квіткою. Вона зостанеться тепер між нелюдів".

"Але житиме, скільки захоче!"

"...і все буде молода і гарна. Тільки, знаєш, нелюди і так живуть, скільки хочуть".

"Тобто – якби я лишився з нелюдами, то я б ніколи не помер?"

"А тобі би хотілося лишитися з нелюдами?"

ЕЛФІ

Львівські бабці, які люблять годувати ворон, голубів і горобців крихтами й сухарями, дуже дивувалися – що це за горобець такий? Весь у пилюці, зі стріпаним пір'ям, літає сюди-туди, інші горобці то битися з ним пробують, то познайомитись – він не реагує, втікає, тільки пурхає по місту, як ошалілий.

Два рази його мало не задавила машина, шість разів виганяли з магазинів і ресторанів, і один – із лікарні. Щоразу це створювало паніку і біганину.

Врешті-решт, уже ввечері, той скажений горобець заснув, примостившись іззаду на якомусь трамваї, і трамвай завіз його до депо.

Прокинувшись, горобець покліпав очима, покрутив голівкою, нічого не побачив і не зрозумів, де він, тоді відлетів трохи від трамваю, вдарився там об землю і став невисоким парубійком, коротко стриженим, у чорній курточці і з гострим носом.

Юнак – його, до речі, звали Елфі – трохи постояв, подивився спочатку в небо, потім на телевізійну вишку на Високому Замку, почухав очі, підстрибнув два рази і пішов потроху вибиратися з депо.

На вулиці він зустрів людей, що жували смажені пиріжки, і запитав їх, котра година і як йому вийти на Личаківку вулицю.

Йому відповіли, що вже десята і трамваї не ходять – це він і сам знав, бо тільки з депо, – і пояснили, довго махаючи руками і пиріжками, куди повернути і на що орієнтуватися.

Тримаючи в голові повороти й орієнтири, Елфі, майже не заблукавши, дійшов до Личаківської вулиці всього за якісь півтори години і став думати, як би йому пролізти на цвинтар.

Потім він таки проліз туди через одну таємну дірку, якою ходять усі, кому лінь обходити, і почав милуватися старовинними надгробками. Йому треба було дочекатись, коли ж студенти, злодійкувато озираючись, підуть до своїх гуртожитків, розказувати там, присьорбуючи чайок, як вони бачили те, чого насправді ніколи не буває; і коли з'явиться таємниче тьмяне світло під однією з монументальних плит.

Десь тут.

Або тут.

Годині так о першій або о другій ночі Елфі зрозумів, що він або повний ідіот, або Марина чогось не доказала. Бо ні світла, ні таємничих дідів із уламками корони в сплутаному сивому волоссі не було.

Взагалі нічого цікавого не було, навіть привидів мандрівних. Одні студенти.

"Так, – подумав Елфі. – Так. Тільки без паніки. Я просто щось не так роблю. А що? ТАК... Спокійно. Все повинно бути просто. Я мушу знайти цих дідів, бо хто ж їй допоможе, як не я? Навіть переживати за її бідну голівоньку нема кому..."

І Елфі, юнак-горобець, став насвистувати похмуру пісеньку, яку – він чув – часом наспівувала Маринка – і яка своїм похмурим мотивом якраз пасувала до його настрою.

Від найближчої могили, почувши пісеньку, з панічними криками втекли дві дівки.

Якийсь добродій у капелюсі, що солідно прогулювався, ніби йому тут не ніч і не кладовище, а Стрийський парк у неділю, проходячи повз Елфі, незадоволено покректав:

"Розспівалися тут".

Потім зупинився, прислухався і вернувся.

"А що ви, власне, тут робите?"

"Гуляю, – відповів Елфі. – А ви?"

Чоловік пересмикнув плечима, заклав руки за спиною і знову пішов. Потім повернувся.

"Перепрошую, а хто це вас навчив співати цей гімн?"

"Це не гімн. Це улюблена пісенька однієї моєї знайомої".

"Хм... Хм... А як її звати?"

"Її звати Марина Чех. А що?"

"Он як..."

І знову зібрався йти. І таки не пішов.

"А як вона себе почуває?"

"Не знаю. Думаю, погано. А що?"

"Ви, здається, мене тут шукали?"

"Та ні, навряд. А ви хто?"

"Якщо ви від Марини, то я – Енліль".

Заплутують чесних горобців! Елфі хотів сердито спитати в цього вчителя на пенсії, де він дів сьогодні свою корону і довге сиве сплутане волосся, але передумав. Замість того уточнив:

"Скажіть-но, а з-під якої плити ви вилізли?"

"Ану юначе, не грубіть старшим! Що за вигадки? Яка плита? Я поки ще, на щастя, маю хату свою і не ночую під плитами!"

"Та мені яка різниця? Я питаю, бо услід за вами з-під тої самої плити має лізти Нана, а потім – Енкі. Мені потрібен Енкі. Бо ви мені не допоможете".

"Хм... Це вам Інанна наша дорога сказала, що не допоможу?"

"Ні. Це мені сказала Марина".

"Таааак. А яка вам треба допомога?"

"Не мені, а їй. Вона в біді".

"Якусь контрольну завалила?"

"Пане, мені потрібен Енкі. Скажіть, будь-ласка, де його знайти?"

Старий тупнув ногою, махнув руками, але тут одна зі статуй на старовинних надгробках змахнула руками з себе нічних метеликів, зі скрипом звелась на ноги з колін, зітхнула і сказала:

"Панасе Дмитровичу, ну перестаньте ви в бутилку лізти! Скажіть йому, де знайти Енкі".

"А ти мовчи!"

"Панасе Дмитровичу, – ласкаво продовжувала статуя, відганяючи нічних метеликів, – ну хіба ви не бачите, що Інанна потрапила таки до Царства Мертвих, а цей бідолаха сам не знає, хто він такий?"

Елфі образився, хотів сказати, що добре відає, хто він такий – він горобець, а от статуя, напевно, не знає. Хотів сказати, що Марина йому доручила знайти тут Енкі, якщо не буде її у Львові нині вдень, а її нема – він добре шукав, хотів сказати, але так і замовк, рота розкривши, бо Панас Дмитрович повільно знімав капелюха і шепотів:

"Земля їй пухом, сердешній".

Що він має на увазі?

Статуя тупала сердито кам’яними ногами:

"Перестаньте ламати комедію, Панасе Дмитровичу. І не думайте сунути свою онучку на нову богиню, бо ще не час! Скажіть йому, де Енкі, а то я скажу!"

Енкі, тимчасом, їв тараню, якраз віддирав від неї бік, коли сушена рибка повернула до нього сушену голівку і пролепетала:

"Рятуй Інанну!"

Енкі вдавився і закашлявся.

Потім із розмаху кинув рибу об землю – вона ожила і підпливла до його очей – риба плавала в повітрі, як у воді.

"Ти хто така?"

"Я... хм... ну... довго пояснювати. Там, на Личаківському цвинтарі, Енліль робить злу справу. Давай швидше, бо загине твоя Інанна!"

"Що він із нею робить?"

"Хто? А... Та нічого. Просто... Розумієш, вона все-таки пішла у ваше Царство Мертвих. І не може вийти".

Енкі встав і притис руки до вух.

"Оце так-так! Оце дає дівка!"

"Немає часу! Полетіли!" – сказала риба, і вони полетіли – чи попливли, не розбереш, бо і не так, як пташки, і не так, як риби.

Енліль якраз запхнув юнаку-горобцю Елфі в рота кляп, перевірив, чи добре він зв’язаний, підняв із землі і обтрусив свого капелюха, на якого начіплялося якоїсь трави, і пішов собі.

Зв’язаний Елфі, тимчасом, ударився об землю і перетворився на горобця.

Енліль нічого не побачив: він був дуже задоволений, як у нього все гарно вийшло, і вирішив на честь такої радості попити сьогодні трохи темного пива – Енліль любив пиво і знав один генделичок у центрі старого міста, де його продавали цілу ніч, аж до ранку. Насвистуючи стародавнього гімна на свою честь, який реставрував із глиняної таблички і поклав на музику Енкі, він потихеньку пішов до тої самої дірки в загорожі, якою ще недавно пробрався на кладовище бідолашний горобець у подобі людини.

"І де ти його подів?" – спитав Голос над вухом.

"Кого?" – впізнав Голос Енліль.

"Труп", – відповіла статуя.

"Ай-яй-яй. Як ти могла про мене таке подумати, га?"

"Тоді де хлопець?"

"Пішов собі додому. Звідки я знаю, де він?"

"Та ти що! Прийшов, погуляв серед ночі і пішов собі додому?" – саркастично сказав новий Голос.

"Послухай, Енкі..." – спокійно і стримано почав Енліль, бо він знов упізнав голос.

Енкі слухати не став, він накинувся на дідка з прокльонами і звинуваченнями, причому, для зручності і для точнішого вираження своєї думки, перейшов на шумерську. Єдиним словом, яке Елфі впізнав, було Інанна, і то він не розумів, що це означає.

Статуя теж не розуміла, про що вони. Коли діди видохлись, вона скористалась моментом:

"Він того бідолашного вбив! І що тепер буде?"

"А ти помовч!" – гаркнув на неї Енліль, і Елфі вирішив, що пора з'явитись і, нарешті, передати те, що Марина просила.

Він відлетів подалі, знову вдарився об землю, перетворився на юнака і прибіг до них, схопив Енкі за руку:

"Марина просила переказати вам – ви ж Енкі, так? – Марина просила переказати вам, що її треба рятувати. От".

"Коли ти її бачив?" – швидко спитав Енкі, а Енліль потихеньку позадкував і втік із цвинтаря через відому дірку.

"Бачив у Фастові, на вокзалі – вона мене покликала і мовила – йди на Личаківський цвинтар, якщо не знайдеш мене у Львові. Я дуже ретельно шукав: її нема".

"Що робити? – мучився Енкі. – Де ж вона зараз, тепер спробуй знайди!"

"А що її шукати? – здивувалася статуя. – Висить на гаку за сьомими воротами".

"Жива?"

"Мертва, звичайно!"

Енкі схопився за свої вуха.

"Та без паніки, – рипіла статуя з темряви, – Софія народжує якраз... Ловиш думку?"

"Хто така Софія?"

"Та які ж ви повільні, шумерські огризки, чесне слово! – втрутилася рибка-таранка. – Подуй на мене, і я вже попливу, зроблю все, як там по міфу розписано... ну ти ж знаєш, правда?"

"По міфу вас повинно бути двоє".

Рибка обпливла в повітрі навколо Елфі, оцінююче оглянула його.

"Не треба. Обійдусь і сам... Давай – дуй, і я пішов".

Рибка приготувалась. Енкі почухав вуха, набрав у груди цвинтарної ночі і подув...

Софія з мукою подумала, що більше вона не витримає.

Софія не відомо скільки часу – бо часу не було – металася в холодних простирадлах на великому ліжку, куди вона лягла, щоби народжувати, бо у всіх фільмах, які вона бачила, і книжках, які читала, породілля лежить на ліжку і народжує.

Тому вона вляглася в ліжко і з жахом дивилась на Артура, а він – на неї.

Спершу Софія просто плакала від страху, а потім почала голосно стогнати від болю, а біль ставав дедалі сильнішим і частішим, вона не бачила з нього виходу, не знала, чи правильно робить, чи це якась біда, і все йде якось не так... а як?

Лежала в холодних білих простирадлах, дивилася на тіні над собою. Коли надходила перейма – закушувала губи, замружувала очі і стискала руки в кулаки, наскільки могла їх стиснути. Спочатку здавалося, що так нібито легше, потім здаватися перестало.

Артур мовчав і дивився на неї.

Перейми ставали щоразу страшнішими, і кінця їм не було. Скільки ж це триватиме? Вона била ногами по холодній постелі, вигиналась і кричала, аж зривався голос. Софія була мокра від поту, весь час хотілося пити, а випити нічого не могла, бо відразу ж вивертало, вона не розуміла, що з нею робиться, вона не знала, що зараз у ній відбувається,

вона думала, що при пологах сильно болісно тужить – і жінка, тужачись, із криком народжує дитя. Вона думала – це недовго, хвилин так 20-30. Вона у фільмах бачила. Без подробиць. Тепер її корчило, біль був, немовби хтось викручував її – важку, з животом – намагався скрутити, вичавити, і вона знов натхненно, з усієї сили, кричала.

Вона й не помітила, як у ворота, над якими на гаку висів труп Марини Чех, запливла маленька рибка-тарань.

"Ну як?" – спитала риба.

"Більше не можу... – лепетала Софія, не розуміючи, хто її питає. – А-А-А!!!"

Риба, тимчасом, махнула хвостом і розсипалась, перетворившись на чоловіка в світло-синьому лікарському костюмчику.

"Так-так, – сказав чоловік. – Глянемо, що в нас тут... Ай-яй-яй, хто так народжує? Ану розведи ноги – ти ж душиш свою дитину!" – і впхав пальці в Софію.

Софія рвонулась і заричала по-звіриному, бо це було ще болючіше, ніж усе, що до цього. Їй здалося, що в неї зовсім немає живота, ніг – тільки гарячий вогонь, здоровенна рана.

"Ну-ну, вже все... – сказав чоловік, що зробився з риби. – Зараз будемо народжувати... Ану потужся... – Софія потужилась. – Не так... не в голову. На мене потужся".

Софія відчула, що з неї щось тече, злякалась, і від страху стало раптом легше.

"Так, – мовив лікар. – А тепер знімемо з гака тіло цієї дівчини, оживимо її і будемо народжувати. Вставай".

"Ні... Не..." – залепетала Софія.

Не тому, що не хотіла оживляти Марину – їй було байдуже, – а тому, що боялась собі навіть уявити, як вона встане.

"Що значить "не"? Як це – "не"? Ніяких "не". Хочеш народити – то будь така хороша, вставай, а інакше – що ж, мучитимешся".

"Я... я... зараз... тільки я не можу встати... А-а-а-а-А-А-А", – перейма знову повернулась, "легше" закінчилось.

"Встати – просто: давай, на бочок... Не розумію, чого ти взагалі лежала весь цей час – так набагато більше болить. Походила б, то воно тобі і не так боліло. Вставай – вставай..."

Софія зрозуміла, що вона стоїть – і глянула вниз.

"Не туди, – сказав лікар. – Он вона".

Щось синюшне, ніби в тумані, виступало перед нею, вона торкнулась долонями чогось м'якого і холодного, дихнула, зітхнула...

І я впала вниз, із воріт, стрибнула і вдарилася колінами.

Не було вже ні похмурої кімнати, де горить вогонь, не було жінок у білому. А було багато якогось світла, я задивилася в те світло...

Я згадала, що десь тут був Артур. Але якийсь чоловік, одягнутий, як лікар, помахав мені рукою – йди сюди... Я пішла до нього, згадуючи, хто я така...

Софії, тимчасом, було байдуже до мене, до всього світу. Софія була щаслива. Софія усміхалась, дихала легко і, заплющивши очі, долонями

торкалась до тоненьких ніжок свого сина, що лежав у неї на грудях, уткнувшись мокрим малим носиком в її худу, маленьку цицю.

"І що далі?" – спитала статуя.

"Он вона, йде", – відповів Енкі, і всі, хто був на цвинтарі, побачили мене.

Тобто – нас.

Бо я з того світла, з тої темряви, звідти, де я була, я прийшла не сама.

Їх багато за мною стояли – і дихали страхом. Їхні кігті цокали об тверду землю. Вони нюшили холод плоскими носами, винюхуючи собі поживу, вони клацали зубами, які легко могли перекусити скляні пляшки і людські кості.

Малі демони-галла, ім'я їм – страх, стояли за мною тісним гуртом.

І двоє великих демонів-галла – худих і чорних, палаючи вогнем із очей і пащек, стояли за моїми плечима.

"Ох!" – прошепотіла статуя.

"Мене саму не випустили... – пояснила я всім, хто був на цвинтарі. – Сказали – віддай нам голову за голову, щоб не порушувати рівноваги... Інакше не можна – світ розлетиться і сонце... Щось там із сонцем зробиться. Я прийшла... Але вони теж".

"І що робити?" – спитав хтось із тих, на цвинтарі.

"Я тепер маю когось віддати їм. У викуп. За себе".

Всі, хто був на цвинтарі, замовкли, і я відчула їхній підленький страх, кожного – за свою шкуру. Крім статуї – вона не боялась, але вона мені і не могла допомогти нічим, бо була нежива.

"За міфом, – почав Енкі, і слова його були ненатурально дзвінкі. – За міфом ти маєш віддати їм свого чоловіка".

Я висипала з долонь пил – я його тримала, я його навіщось несла звідти.

"Я ж не заміжня. У мене нема чоловіка".

"А Олег? – підленько спитав Енкі. – Він у тебе в депресії... жити не хоче..."

"Неправда! – палко заперечила статуя. – Ще й як хоче! Що вчора він у нелюдів виробляв... І все заради того, щоб жити вічно і не вмерти".

"В кого?"

"У світі нелюдів, – пояснила. – Там, де людей нема. Де живе ота вся... хм... романтика... Ну розумієш, голоси підворіть, підвальні стогони, каналізаційні потвори, привиди нічого міста, колишні мери, герої, відомі поети, ну і всі, хто там є".

"Що він там робить?" – справді, як він там узагалі опинився?

Але демони затупали ногами, закричали страшним голосом, засичали, як чайник, коли закипає, язики полум'я метнулись від них угору, обпаливши листочки крайнім деревцям. Один із великих демонів-галла – ім'я їм страх – прохарчав:

"Голову за голову, Інанно! Швидше вирішуй, Інанно! Віддавай нам за себе викуп, Інанно! А то ми тебе назад потягнемо, Інанно! Чуєш, Інанно? Давай викуп!"

І тоді оті двоє, що стояли і балакали зі мною, відступили назад.

І я на них глянула.

І я подумала...

Оці двоє. Вони ж любили мене, але свою шкуру – набагато більше.

І я подумала – Юля... вона не любила його, а я любила, і тепер вона, а не я, буде оплакувати його... і я сказала демонам:

"Беріть Юлю".

Обернулась до них і повторила:

"Беріть Юлю".

...В одному з будинків вулиці, на якій міняли ліхтарі, в позиченій нічній сорочці спала Юля...

...У відділку міліції дрімав черговий, йому і не снилось, що за жах він скоро побачить в одному поганому, цілодобовому генделику...

Я прокинулась.

Плями хмар повзли по стіні, пахло квітами-геранями, в кімнаті гудів комп’ютер. Брехунець за стіною на кухні розказував прогноз погоди. Хтось смажив, пахло цибулею.

Серце калатало шалено, але стишувалось, усе минало.

Хвилинку я щасливо завмирала, закривши очі, відчуваючи, як уся стала повітряна, м'яка, сонячна, світла... Нічого насправді не було.

Сон.

До речі, де це я?

Ну зовсім незнайома кімната, а проте не лікарня і не витверезник, хоча я там ніколи не бувала, але навряд чи там такі гераньки на вікнах і такі картинки, вишиті хрестиком, на стінах висять. І не морг. Як я тут опинилася?

Хтось на кухні мугикав пісеньку – голос дівочий.

Я обережно виглянула в коридор, побачила вішалку, де висіла чиясь червона тепла куртка і стояли мої черевики, а тоді потихеньку пішла на кухню – хто його знає, де я? На кухні побачила чудесний білий холодильник, кошичок із яблуками на столі, дві чисті табуретки і Уляну, нашу сердобольну одногрупницю, якій я колись слала есемеску, щоб та зустріла Юлю з поїзда, як ми їхали на похорон до Артура – а я запізнилась.

Я спочатку так зраділа – Уляна, Уляся, жива, хороша дівчина... А потім перестала радіти, бо це значить, що я у Львові.

І як я тут опинилась?

"А, встала? –Уляна була хоч і привітна, але якась невесела. – Сідай, я вже посмажила картоплю".

Я сіла і подивилась на картоплю.

Картопля була смажена.

"Ну і зачіска в тебе, – сказала Уляна, – де це ти так? – проклятий Крадій, ще довго я це чутиму! – А як там Юля?"

"А що – Юля?"

"Ти ж мені вчора казала, що з нею якась там біда... що вона в лікарні... і ти розкажеш..."

"Так? А в якій лікарні?"

"Ти ж учора сама говорила – у лікарні швидкої допомоги... ти ж казала... ти що – забула? Ти прийшла вчора серед ночі..."

"Я сама прийшла?"

"Ти щось пила?"

"Ні... е-е-е-е... не знаю... Провал якийсь у пам'яті... Я три ночі не спала... здається... Вчора був похорон?"

"Чий похорон?"

"Артура. Ну... Юлиного хлопця... " – ну не мій же, чесне слово, хоча хто його знає, я теж, здається, помирала. Якщо нічого не плутаю.

"А... Вчора, так".

"Ну тоді, значить, я три ночі не спала... Так що ж із Юлею?"

"Не знаю – ти казала, що вона в лікарні".

Ми дивились одна на одну, і кожна з нас думала, що друга якась дурна, коли я нарешті трохи прочумалась:

"О! Ми ж можемо подзвонити в цю лікарню..."

"А номер?"

"А довідкова?"

Уляна позичила мені куртку. Я довго добиралася від неї до центру, а потім пересіла на іншу маршрутку і поїхала на Топольну. Уляна жила хто зна де, а лікарня була на іншому боці хто зна де. Рябіли тіні дерев, летіло листя, хтось тримав пластмасові квіти, певно, віз на могилку, хтось не поступався місцем вагітній жінці і доводив сам собі подумки, що він робить правильно, жінка молода і крепка – постоїть. Люди говорили про ціни на картоплю, по мобілках про те, що "скоро буду", про "що купити – бо я заїду в магазин", про "ти брехун, і шкода, я ту твою есімеску витерла!"

Люди ворушились і ходили, дихали і були брехливі, злі і чудесні.

Біля лікарні стояла швидка допомога. І не одна. Я дуже боюся цих машин – вони мені, як привид смерті... Про це я вже казала, правда?

Цікаво, що ж там сталося з Юлею?

Піднялась ліфтом у реанімацію, тобто на той поверх. У ліфті хтось приліпив до стіни пару листівок-ікон... Чого я сюди прийшла?

"Ви родичка?" – запитала мене медсестра. Медсестра була якась сіра і дуже замучена. Тяжко, мабуть, працювати в реанімації. Пацієнти весь час помирають. Родичі їхні...

"Сестра, – збрехала я, і додала, побачивши, що вона на мене дивиться, – двоюрідна сестра".

Тоді вона крикнула комусь у глибини реанімації:

"Кириле Мефодійовичу!"

І задивилась у вікно, забувши про мене геть.

Вийшов лікар, і мені здалося, що я сплю, що це все не насправді, бо насправді такого не буває.

"Так ви її сестра?" – перепитав мене він.

"А ви лікар?" – перепитала я Кирила Мефодійовича.

"Так, я лікар. Це добре, що ви прийшли, нарешті. Я вам дам списочок ліків, що їй треба купити. Купите".

"Що з нею?"

"Знайшли її в тому кафе цілодобовому, де цієї ночі невідомі маньяки з гострими зубами і кігтями влаштували..."

"Маньяки?"

"Ну, оскільки міліція їх так і не знайшла, а свідчення очевидців... Та що можуть сказати очевидці, правда ж?"

"Вона... помре?"

"Я постараюсь її вилікувати. Ти ж допоможеш?"

"Як?"

"А он списочок – ліки купиш? І батьків повідом… хай приїдуть".

"Ну я… і все?"

"І більше не повторюй таких штучок, Марино-Інанно. Не для того ти шумерська богиня, щоб бавитись. Це не іграшки зовсім – спроваджувати на той світ невинних людей".

"Там були… демони-галла…" – від цих слів у мене горло стало – як пил і сміття, і голос сухий.

"Демонам я віддав сина Софії. Голову за голову".

Розум мені сказав – він усе одно не міг би жити. Розум мене не втішив.

"А якби ні?"

"Якби не віддав – її син жив би серед нелюдів. Тут, у Львові. Тепер житиме з нею. Там, де вона".

"А де вона?"

"Там, де ти її бачила."

"У світі померлих?"

"Між світами".

"Де?"

"Там, де гуде! – розсердився Кирило Мефодійович. – Не все так простенько, як ти собі придумала".

"А хто ви такий?"

"А подумай".

І він уже пішов, обернувся на ходу:

"І списочок не загубіть, щоб до вечора всі ліки тут були. Віддасте їх медсестрі".

Спустилась униз ліфтом. Ліфт їхав аж так низько, що можна було не йти по тих здоровенних сходах, аркою. Біля ліфта стояла швидка допомога. Когось готувалися звідти витягти, вже і ноші підвезли.

Маршрутка до центру все потрапляла в пробки, і я сіпалася в такт її сіпанню, дивилась у вікно і думала про Кирила Мефодійовича.

Біля Оперного театру на якихось низьких сходах чи порозі біля стіни сидів мій хлопець, Олег, і кидав камінці на дорогу.

Я закричала водію: "Зупиніться!" – вийшла з маршрутки, і побігла, і сіла біля нього.

"Що ти робиш?" – спитала.

"Кидаю камінці, – він подивився на мене. – А ти жива?"

"А що?"

"Мені казали... Хоча... Добре, що жива".

"Хто казав."

"Лахудра."

"Хто?"

"Он тобі камінці – можеш покидати".

"Куди?"

"Отам, під тою дорогою, тече Полтва. Тільки її не видно. Я кидаю в неї камінці".

"Навіщо?"

"В річку приємно кидати камінці. Навіть коли річки не видно... Скільки всього є, чого не видно, правда? Але ж воно все одно є... Ти мене розумієш? Багато речей, яких ми не бачимо, існують, незалежно від того, що ми про них нічого не знаємо. От – люди".

Я подивилася на людей, на всіх, хто на нас озирався, кому було діло – чого ми тут сидимо:

"Люди думають, що ми навмисне їх дражнимо, тому тут сіли. Або що ми обкурені. Або нічого не думають, просто глянули – і забули. А насправді не так".

"Ти не розумієш мене. Я про інше. От річка – ти її не бачиш, а вона – тече. Ти в щось не віриш, а воно все одно є".

"А в що ти не віриш?"

"Коли ти їх не бачиш – люди ж не стають інші. Коли вони помирають... вони теж не стають інші. Просто ми їх більше не бачимо".

Я подумала про те, що він сказав.

"Я його бачила, там, де він зараз".

Олег швидко повернувся до мене:

"Ти була?.. Що він казав?"

"Я з ним не балакала".

Олег знову кидав камінці в Полтву, якої не було. Ми довго мовчали, а потім він заговорив якось так тихо і хрипко, як після крику:

"Пива б йому занести..."

"Я вже занесла... Слухай, а він тобі казав про якусь дівчину, яку звали Софія?"

"Софія? Його сусідка? Та він її любив. Із дитинства. Тільки... якось... усе сказати не встигав..."